77953

LUX T.

Amire

születtün

—

N. M.

OSZK

OSZK

OSZK

P. o. hung.
1077. bu
v.

Amire születtünk

Regény

Irta Lux Terka

67

Légrády Testvérek kiadása
Budapest

AMIRE SZÜLETTÜNK

— REGÉNY —

IRTA

LUX TERKA

BUDAPEST,
LÉGRÁDY TESTVÉREK
1906.

A SZERZŐTŐL MEGJELENTEK MÉG A KÖVETKEZŐ MŰVEK:

MARCSA GONDOLATAI

(Elbeszélések)

Ára fűzve 2 kor. 40 fill.

LEÁNYOK (Elbeszélés)

Ára fűzve 2 kor. 40 fill.

Megrendelhetők: Légrády Testvérek könyvkiadóhivatalában, Budapesten, V. kerület, Váci körút 78. szám.

KÖNYV-TÁRA
77953
R 2
R 1965

AMIRE SZÜLETTÜNK

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

I.

Délelőtt tizenegy és tizenkét óra között, a házi-telefon kagylóját egymásnak adták át a kiszolgáló kisasszonyok a legujabb, legdrágább és legelőkelőbb budapesti cukrászdában.

Az uj cukrászda a Szabadság-téren, körülbelül két év óta áll fenn s három kis szalonja közül kettőt csakis a *született* társaság számára tartottak fenn.

A legbelső szalon: finom szürke kárpit, halvány ibolya selyem butorral, a konzervativ társaság közül is csak a legszigorubban vett *született* társaságé volt, de nagy, drága csiszolt üvegajtaját egy kézmozdulattal ugy el lehetett tüntetni, hogy a két szalon között nem volt többé *még* üveg-

fal sem és az emberi hiuság gyönyörködhetett azon boldog hitben: hogy a két szalon tulajdonképpen egy szalon.

A kárpit itt is ugyanolyan szürke volt, mint amabban, csak a butorok voltak egy árnyalattal sötétebbek, vagyis a tulajdonos, aki ezt a két szalont berendezte, az az öregedő, de még mindig szép és főképpen nagyon elegáns, fehérhaju francia dáma: madame Corbichon, nagyon jól ismerhette az emberek lelkét és — vérüknek színét.

A harmadik szalonnak színe olyan volt, mint a sivatag állatainak, hasonló a homokhoz, melyben élnek. Ide mindazon kiváncsi emberek és főképpen asszonyok jöttek, kiknek egy kis darab pástétomra volt egy forintjuk s egy még kisebb darab süteményre: két-három hatosuk. Mert itt *elvegyülni*, bejutni a két árnyalatban tartott szalonba, csak a megkülönböztetett stréberség: a stréberség arisztokratáinak volt lehetséges.

Ide ismeretlen, vagy fél-ismert alakok nem jöhettek be. Az ismeretlent ismert előkelőségnek kellett gardirozni, ha történetesen olyan beteges szenvedélye támadt, hogy egy olyan kis dèjeunerért fizessen

öt forintot, amelytől éhesebb lett, mikor megette, mint mikor még hozzá sem fogott.

Egy szép, hideg novemberi délelőtt, különösen sokan voltak madame Corbichonnál. A csiszolt üvegajtó, ez a szellemes gondolatjel, el volt tüntetve, talán azért is, mert a legelső szalonnak igazán jogos látogatói közül csak férfiak voltak jelen. A mágnás asszonyok novembertől karácsonyig, maszatos orru szegény gyerekeknek harisnyát kötnek és kis ujjasokat horgolnak.

Finom üvegek és porcellán tányérok csörgése hallatszott ki a kacajok és hangos beszédek mérsékelt zaja közül s fehér posztóruhás, szép kiszolgáló leányok jártak kecses lépésekkel a vendégek között. Valamennyi szép, kedves és ügyes volt, egyformán öltözve s fehér bőrövük mellett minden nap friss ibolya ékeskedett.

A levegő, mint valami téli kertben, illatos és kellemesen meleg volt s a karcsu, szürke üvegvázákból friss virágok ontották illatukat.

Az egyik asztal mellett, a csipkés függönyü ablaknál, két férfi ült. Az egyik li-

kőrt ivott, a másik pástétomot evett és valami könnyü francia bort ivott hozzá.

Az, aki likört ivott, a divatos iró: Pápay Kálmán volt, a pástétomevő: Gál Jenő, (egy á-val), a „Magyar Hon“ szerkesztője.

— Nos? — kérdezte az iró, tele töltve poharát az orgonavirág-szinü likőrből. — mit szólsz ehez?

A szerkesztő hálásan nézett vis-á-visja szemébe.

— Exkluziv társaság és gyönyörü milieu! Hogy azonban madame Corbichon belebukik ezekbe a gyönyörü szalonokba, az egészen bizonyos.

Pápay vállat vont.

— Az az ő dolga! Ámbár nem hiszem. A mi publikumunk nem sajnálja az olyan kiadást, a mit mutogathat, csak azt sajnálja, amit nem mutogathat.

— Tudod, min csodálkozom? — kérdezte Gál. — Hogy színésznőket nem látok itt.

Pápay kissé gúnyosan mosolygott.

— Ebbeli óhajodat bizony aligha elégithetem ki. Habár — s megnézte az óráját, — Visky Margit ilyenkor szokott jönni Pallosnéval.

— Ebben nincs semmi izgató kilátás, — mosolygott Gál kicsinylőleg. — Visky kisasszony inkább nagyuri dáma, mint színésznő.

— Az igaz, hogy Margit nem valami egetverő portentum, de amellett, hogy igazán urileány, kedves jó teremtés.

— Itt jön báró Petrányi, — mutatott szemével Gál az ajtóra. — Mindig egyformán elegáns.

— No, ami azt illeti, — mosolygott Pápay, — te sem panaszkodhatsz. Ha a Petrányi eleganciája érmet nyerne, meg kellene veled osztania.

A bók jól esett Gálnak, látszott rajta. Elegánsan öltözött, szép barna férfi volt, csak egy tulajdonság rontotta rajta a hatást: az affektált, kellemetlen járása.

Az ablak előtt kocsi állt meg, ó-divatu, nagy batár, olyan, mint az olasz nemes családoké s a bakon cilinderes, görnyedt hátú, de igen előkelő arcú idős kocsis ült.

— Az öreg kegyelmes! — intett az iró Gálnak.

Gál majd kinézte szemét a csipke-függönyön keresztül.

— Bolvánszky, — mondta ügyetlenül,

leplezett izgatottsággal, mire Pápay gunyos pillantást vetett reá leengedett pillája alól.

A kocsiból elsőnek Bolvánszky Méda szállt ki, egy hizásnak indult, alacsony, csunya, de megkapóan érdekes fejü vén kisasszony, máskülönben — leány létére — különös királyi kegy folytán: csillagkeresztes hölgy. Apró, szürke szeme és rút, kis mozgékony arca csupa szellem, guny, jókedvü malicia volt. A muffját behajitotta a kocsiba s mindkét kezét előrenyujtva segitett az apjának. Az öreg ur, egy hetven év körüli, köszvényes lábu ex-miniszter, kiszállt a kocsiból s leánya karjára támaszkodva bicegett a cukrászda-ajtóhoz.

Ebben a percben ért oda Visky Margit Pallosnéval.

A hölgyek kezet fogtak Médával és az öreg kegyelmessel, aki kedvesen bókolt nekik.

— Mindig egyformán szépek, mindig, mindig!

— Ezt nem lehet igy elintézni, kedves kegyelmes! — kacagott Pallosné, egy nagyon szép és nagyon elegáns asszony. — Margit és én: ez nem közösügyes politika. Tessék szint vallani!

Az öreg ur tréfás ijedelemmel nézett a leányára.

— Méda, — kacagott jóizüen, — nyisd ki előttem a szabadulás ajtaját!

Jókedvüen, kacagva mentek be mind a négyen s jobbra-balra köszöntve ismerőseiket, egy sarokasztalhoz tartottak, ahol egy magas, darabos arcú, érdekes szemü férfi ült, a hires sportsman s különösen a szerencsés kártyajátékairól ismert: Borbély Tibor.

— Ni, ni, — szólt hangosan Méda, — hát maga még mindig madame Carbichonnál iszsza a teáját?

— Hát hol kellene innom? — mosolygott Borbély és lesegitette a hölgyekről kabátjaikat.

— Ugy hallottam, Afrikába készül!

Borbély vállat vont.

— Kiesett egy lánc-szem a terveim közül.

— És most azt keresi meg előbb? — mosolygott Méda gunyosan és félszemmel a szinésznőre, féllel meg Borbélyra nézett.

A szinésznő elpirult és a tükör felé fordult, hogy megigazitsa a kalapját és onnan lássa a Borbély arcát, aki nyugodtan

állta ki a Méda tekintetét, de nem hallotta a feleletet, mert Pápay hozzá jött és gratulált neki a tegnap esti premiére-hez. Azután engedelmet kért, hogy a Magyar Hon szerkesztőjét bemutathassa.

Margit kezet szoritott a szerkesztővel és a tükör előtt diskuráltak. Egyszerü, természetes modoru leány volt, hiányával minden szinésznőies allüröknek s annak az émelygős vágynak: hogy mindenki kedvesnek tartsa.

— Kicsoda ez a táncmester lépésü ur? — kérdezte Méda Pápayt, tekintetével Gálra mutatva. — Ujságiró?

— Ez nem ujságiró, — igazitotta ki Pápay, — ez szerkesztő.

— Hát mi különbség van a kettő között? — kérdezte gunyosan az öreg kegyelmes, aki, mióta nem volt rászorulva a sajtó rokonszenvére, titkolódzás nélkül bevallotta iránta érzett gyülöletét.

— Majd én megmondom, — vágott közbe Méda, de ebben a percben jött be Brám tábornok és a kölcsönös udvariaskodás után a tábornok Méda mellé ült.

— Mit tárgyaltak, mikor bejöttem? — kérdezte.

— Méda az ujságiró és szerkesztő kö-

zötti különbséget akarta nekünk megmagyarázni, — felelte Pallosné.

— Nem érdemes, — intett a tábornok megvetőleg. — Micsoda népség! Nincs bennük semmi loyalitás. előkelő hallgatás, családok tisztelete. Mosónők!

— De kedves tábornok, — mosolygott Méda, — elfelejti, hogy a tiszta ruhára tulajdonképen mindig szükség van!

— Egy másik fórum a legmagasabb tábla fölött, — intett fejével az öreg kegyelmes.

— No, no, — apus, — mosolygott Méda, — van ennek a dolognak komikus, sőt őszintén szólva: előnyös oldala is. Például, nem gondolod, hogy szinte nem is volna érdemes köszvényesnek lenni, ha időnkint nem adna ki róla bulletint orvosod az ujságoknak és alig volna érdemes élni, ha a világ nem tudná meg, hogy Brám tábornoknak az ökörmezei nagy őszi hadgyakorlaton a király ő felsége legmagasabb megelégedésének adott kifejezést; ha a világ nem venne róla tudomást, hogy kétpallosi Pallos Andrásné hites ura elnyerte a kamarási méltóságot s továbbá, mi lenne, ha egy esztendővel hamarabb nem tudná a világ, mint ahogy ugy is tudja, hogy

Pápay Kálmán, a javitott és ifjabb kiadásu magyar Dannunzió, Nápolyba utazott, hogy ott a *forrás tüzénél* irja meg uj regényét: az „Aetna csillagai"-t?

Mindenki kacagott, ha nem is lelkéből s legjobb szerettek volna gombostűket szurkálni a vén leány körmei alá.

Méda felállt, hogy süteményt hozasson magának és Borbély követte.

— Engem készakarva hagyott ki gunyolódásaiból? — kérdezte mosolyogva.

Méda vállat vont.

— Magából nem üzhetek gunyt, mert nem ismerem.

— Nem ismer? — csodálkozott Borbély.

— Nem. Lássa, — mutatott tekintetével az elegáns Petrányira, — ezt az embert ugy ismerem, mint a kabátom bélését, de magát nem ismerem. Ennek az urnak természete például: krokodil-természetrajz. Ő is ravasz könnyekkel szerzi meg magának szerelmi táplálékát. No lám, — mosolygott Méda, maga meglepődik!

— Igazán meg, — szólt Borbély csodálkozva. — Petrányit az egész világ perfekt gavallérnak tartja.

— A világ! — mondta Méda vontatott, gunyos hangon. — Maga tudhatná, hogy az emberek olyanok, mint a keztyüjök, a simábbik oldalát viselik kivül s a darabosat és tisztátalanabbat belül. Nekem soha sem irányadó az, milyeneknek ismeri a világ ezt vagy azt az embert. Nekem magamnak kell őt ismernem. Persze, hogy ismerhessük őket, ahoz olyan szem kell, mint az enyém és olyan logikai rendszer, mint az enyém.

— Például? — mosolygott Borbély.

Méda ránézett a férfira, leereszkedő fölényességgel, mintha egy gyerekre nézett volna és azt kérdezte:

— Hány esztendős maga?

— Harmincnyolc.

— Én negyven vagyok, de mivel a nők kora tudvalevöleg még egyszer felét teszi ki az egésznek, tehát: hatvan.

— Jól van, — mosolygott Borbély, — tehát hatvan. Most tehát az ifjuság jogánál fogva kérem, hogy bölcs életfilozófiájával ismertessen meg engem.

— Maga messze megy! Egész egyetemes életfilozófiám ismeréséhez nincs joga. Azért maradjunk meg előbbi tárgyunknál: Petrányinál.

— Azaz: a férfinál.

— Helyes. Hallja tehát: én a férfi jellemét eddig és mondhatom, kitünő eredménynyel, a szerelméből, vagy mondjuk: szerelmeiből ismertem meg.

Borbély kicsinylőleg mosolygott.

— Értem mit mond a kicsinylő mosolygása, — folytatta Méda. — Azt, hogy minden férfi életében vannak különböző válfaju szerelmek. Igy: van egy fő-szerelem, azután jönnek a mellékszerelmek s végül: az al-szerelmek. A fő-szerelem, — gondolja ön, — többnyire olyan nagyobb és őszinte esemény a férfi életében, melyet nem tud eltitkolni, ha akarja sem; a többieket azonban — igen. Ebben igaza van. Az igazi szerelmet a nő el tudja titkolni, a férfi nem; s mikor már a férfi titkolódzik, akkor már nem szeret. S lássa, éppen ezek a többé nem szerelmek világitják meg a férfi jellemét. Az: hogy hogy végez vele? És az, hogy szerelem nélkül, tehát józanon: milyen nőt választ? Ennek az én jellembeli hőmérőmnek kezelése nem könnyü, de biztos sikerrel jár.

Egy fehérruhás kisasszony hozta már a süteményt s Méda jókedvüen nézett a Borbély szemébe.

— Van még valami mondanivalója?

— Ha megengedi, még van egy kérdésem, — mondta Borbély. — Mikor az előbb azt mondta nekem: hogy nem ismer engem, ugyanugy értette, mint általában, ahogy ön szokta értelmezni a férfijellemeket, azok szerint a bizonyos fő-, mellék-, stb. szerelmek szerint?

— Ugyanigy! — kacagott Méda s azután visszament az asztalához.

— Nos, — fordult a színésznőhöz s szétnézett a szalonban, — elment a szerkesztőd? Pápay is? Egyszer láttam egy angol grafikai kiállitást s itt volt egy kép. Az utcán este megy egy fehér ruhás szőke leány s egy fekete ruhás szerecsen. S amint mennek, a leánynak fekete az árnyéka, a szerecsené: fehér. Nekem ugy rémlik, hogy ennek a fekete ujságirónak Pápay a fehér árnyéka.

Mindenki mosolygott, csak Pallosné vagdalta idegesen az iróstészta-pástétomját. Méda ezt látta s olyan kihivó maliciával nézett reá, hogy szinte beszélt a pillantása.

— Ugyan védjed már! — Ami meg is történt. Pallosné a tábornokhoz fordulva kérdezte:

— Olvasta már a Pápay uj regényét?

A tábornok komikusan összehuzta szemöldökét s ugy tett, mintha gondolkodnék.

— Az ujat? . . . Melyik is az?

— A tábornok azért kérdezi ezt, — mondta Méda komolyan, mig a többiek beharaptak az ajkukba, hogy el ne kacagják magukat, — mert neki mindenik Pápay-regény: uj regény.

— A leányaimnak minden regénye megvan, — mondta a kissé nehéz fejü tábornok. — Én már csak katonai müveket olvasok. Nagyon dicsérik a leányok és mind a három szerelmes Pápayba. Szép fiu és uri fiu. Ritkaság ugy is az uri firkász, hát hadd legyen ilyen is. Nem árt.

— Legalább az embernek van egy társaságbeli irója, — folytatta Pallosné nekipirulva. — Az ő könyvét kezébe veheti az ember, tudja, hogy ki.

— Persze, — bólintott Méda irónikus mosolylyal, ami még jobban boszantotta a szép asszonyt és folytatta:

— Okvetlenül elsőrendü tehetség és jó fiu. Mindent elnéz és mindent megbocsát.

— Hogy néki is mindent elnézzenek és mindent megbocsássanak, — sugta Méda

valamelyik szomszédjának s a süteményét villára szurva beleharapott és csufolodó tekintetével végignézett a többi vendégeken.

Petrányi az asztalához támaszkodva beszélgetett egy alacsony, sörte haju emberrel, kinek az arca olyan volt, mint a szivacs: puha, puffadt és sárgásan fehér.

Ez Kund Ákos volt, egy kifürkészhetetlen koru és vagyonu, művészi hajlandoságu, keserü és kedvetlen naplopó, akiről a világ azt mesélte, hogy a szinésznők miatt ment tönkre.

Ez azonban nem bizonyos már csak azért sem, mert olyan vagyona, mely érdemes lett volna az elverésre, soha sem volt. De ő már husz esztendős korától tartotta ilyenforma véleményben a világot s egy pontos és konok szuggerációval még a ravasz és hitetlen világot is föl lehet ülteni.

A két férfi, a kit a világ jó barátoknak tartott s akik alapjában gyülölték és megvetették egymást, halkan diskuráltak.

— A te finom tapintatu tanácsodat kell kikérnem, — szólt Petrányi, egy nem szép, de olyan ember, aki a nőknek minden körülmények között tetszik.

Barna, sovány arc, karakterisztikus orr, hófehér fogak, hideg szemek, gőgös modor s az öltözködésben elsőrangu elegáncia.

Kund, hogy elleplezzen egy megvető pillantást, lesütött szemmel babrált a cognacos poharával.

— Annyira meguntad? — kérdezte közönyösen.

— Meguntam! — intett Petrányi idegesen, — az semmi! Ha megunjuk a nőt, ez a magunk hibája, s az ilyen hibával szemben türelmesek vagyunk. De a mások hibáival szemben soha!

— Hát lássuk csak, — nézett fel Kund Petrányira s állát ráfektette a tenyerére. — Lássuk csak, mi is a Laura hibája? Utadban van?

Petrányi türelmetlenül intett.

— Nincs!

— Sokat költ?

— Semmit!

— Szentimentalis?

— Mint minden szerelmes nő.

— Hja, — mosolygott Kund gunyosan, — most már értem! A fizetett szerető tényleg unalmassá válik, amint belénk szeret. Ettől az unalomtól pedig csak ugy szabadulhat az ember mint a fejét

vesztett utas a hajó-katasztrófától, mikor kincseit elhajítja magától, hogy ezáltal is könnyebbé váljék a hajó. Én sem tudok egyéb tanácsot adni, minthogy hajítsd el magadtól mindazt, ami nyom és húz lefelé ebben a cudar életben. Vagy másképpen: vedd el Laurát!

Petrányi letette kezéből a cognacos poharat, amit épp fölemelt s végigmérte Kundot.

— Megbolondultál? — kérdezte megbotránkozva.

— Körülbelül, — mosolygott Kund kesernyés nyugalommal. — Neked adok olyan tanácsot, amit egyszer, régen, saját magam sem hallgattam meg. Elveszitettem a boldogságot, de gazdagabb lettem egy olyan bölcseséggel, amit senki sem követ. T. i. azóta rájöttem: hogy a boldogsághoz nem az szükséges, hogy mi szeressünk, hanem, hogy minket szeressenek.

— Kund! kacagott Petrányi boszusan, — te hideg fürdő nélkül jöttél el ma hazulról! Az ilyen aforizmák egy leánynevelő-intézet kathedrájára valók és nem a te szádba. Mi bajod van?

Kund vállat vont.

— Igazad van! A hideg fürdő ugyan

nem hiányzik, de a gyomrom nincsen rendben s ilyenkor a bölcseségem arra való, hogy aki kikéri, épp az ellenkezőjét kövesse. Adjál tehát végkielégitést Laurának s azután nyisd ki előtte az ablakot. Mint a madár előtt, akinek szárnyából kihuzták a tollakat.

Petrányi a szája szélét harapdálva másfelé nézett, de a szeme szögletéből azt a gyors megvető pillantást, ami Kundnak volt szánva, ez véletlenül felfogta és magában mosolygott rajta. Azután hátranézett, az ajtó felé, melyen épp most jött be egy fiatal, szőke óriás, egy rózsás arcu, nagy, kék, gyerekszemü fiatal ember: Bajnócy Zoltán.

Minden szem a fiatal ember felé fordult és elragadtatva, mosolyogva nézték társaságuk legujabb alakját, aki alig egy év előtt került le közéjük, az utolsó, egy felsőmagyarországi várkastélyból.

Ez a szőke óriás még huszonhárom esztendős is alig volt és olyan üde, romlatlan volt teste-lelke, mint azok a harmatos sziklarózsák, melyek oda fenn, valahol Liptóban simultak az ötszáz esztendős, öreg várkastélya omladozó, regélő falaihoz.

A fiatal emberrel egy száraz, papos

arcu, őszülő férfi jött be, akit a társaság ezen a néven ismert: páter Lőrinc. A csufolódó asszonyok és leányok között még volt egy neve: „a gardedame". A Zoltán kisasszony gardedamejának hivták és valójában: az egykori nevelője volt, aki az apátlan-anyátlan fiatal ember mellett most már a barátnak minden nemesebb formában elképzelt szerepét töltötte be.

A fiatal Bajnócy, páter Lőrinc és az anyja társaságában nőtt fel és husz esztendős koráig nem mozdult el a vidékéről, az anyja annyira féltette és őrizte. Ez a csodaszép fiatal asszony, miután huszonnégy esztendős korában rájött, hogy az ura, akit imádásig szeretett, megcsalja, egy nap elhagyta kis fiával férje házát s felköltözött Liptóba, az ősei denevérfészkébe és halála napjáig ott élt. Csak három esztendő előtt halt meg, férje öt-hat esztendővel előzte meg, valami párbajban esett el s a fiatal ember, anyja halála után két esztendeig külföldön utazott nevelőjével és azután Pestre jöttek.

Minthogy gazdag volt, nagy tekintélyes családnak ivadéka, de egyéni kiválóságai miatt is, nagyon szivesen látták mindenhol. Valóságos csodaszámba ment ez a

tapasztalatlan, ideális lelkü fiatal ember, aki ugy viselkedett a nőkkel szemben, mint ahogy a nazarethi ács viselkedett valaha az isten leányával szemben. A nő: szentség volt előtte, bájaik a kagyló belsejébe rejtett gyöngynek tisztaságos miszteriuma, a szerelem: az Istennek ajándéka, a vallásnak, lelkiismeretnek törvénye s a barátság olyan fogalom, amelyért letétbe az életét helyezi az ember.

Ez volt Bajnócy Zoltán, a társaság: „Zoltán kisasszonya". Az embereket elragadtatás, meghatottság és guny töltötte el láttára.

— Ide, ide! — kiáltott feléje Bolvánszky Méda s a szeme gyönyörüséggel, mintha csak az anyja lett volna, pihent a fiatal emberen. — Minden gavalléromat átengedem imádott nememnek, de magát kis Szigfridem, nem engedem. Üljön ide mellém és mondja meg, mit akar enni? Fehér posztóruhás kisasszonyokat, vagy pástétomot? Utóbbit, miután páter Lőrinccel is jólábon akarok lenni, inkább ajánlom.

Hátrafordult és mosolyogva szoritott kezet páter Lőrinccel, az egykori piarista tanárral.

A fiatal ember kezet csókolt Médának és leült.

— Hogy vagyunk a szocializmussal, fiatal barátom? — kérdezte az öreg kegyelmes gunyos mosolylyal. — Még mindig első kaliberü programmja az ideáinak?

A fiatal ember szerényen mosolygott, de az arca lelkesen kipirult és szép leányos kék szeme tündökölve ragyogott.

— Nemcsak az ideáimnak, de egész életemnek ez az elsőrendü programmja, — mondta melegen.

— Szent Isten, — sopánkodott a szép Pallosné, — maga is a rongyos emberek Eldorádóját szövögeti? Nem értem, micsoda őrület ez a mostani fiatal embereknél? Az én öcsém is ennek a bolondja. A javaknak igazságos megosztását követeli a világtól. A multkor összevesztem vele, mikor elkezdte nekem fejtegetni, hogy az emberiséget erőszak által kell a szociális államba áthelyezni.

— Micsoda ostobaság ez? — mormogott a tábornok.

— Ez, barátom? — szólt az öreg kegyelmes. — Remélem, láttál már tüzes abroncsokon keresztül ugratott oroszlánokat?

Nos, hát olyan tüzes abroncs a szocializmus s az átugráló oroszlán rajta: az ifjuság. A veszélyekbe rohanás az ifjuság privilégiuma, de szerencsére, ahogy az ifjuság elmulik, ugy elmulik aztán a veszélykeresés vágya is és ezzel együtt elalszik az égő abroncs is.

— Kérjük egyuttal ebből a morál levezetését, apus! — mosolygott Méda. — Vagy talán ezt páter Lőrinc is megadhatja? — fordult a tanárhoz.

— Megpróbálom, — mondta a tanár, akit csak ritkán láttak mosolyogni. — Én ugy gondolom, hogy ebből a következő morált vonhatjuk le; az ifjuság a szépet keresi, a bölcs nyugalom az igazságot és az igazság : a szépet.

— Alásszolgája! — kacagott az öreg kegyelmes gunyosan. — És ha az ön tanitványa eltéveszti az életet, vállalja ön a a felelősséget?

— Az én tanitványom, — mosolygott páter Lőrinc, — a felelősség szót csak egy irányban ismeri, még pedig ugy, hogy csak saját magára vonatkoztatja. Máskülönben, ha szabad kérdeznem, excellenciád mit ért az eltévesztett élet alatt?

— Azokat a csalódásokat és összeüt-

közéseket, melyek az embert a fantómok kergetése közben érik utól. És végül a meghasonlást saját magával és a világgal szemben. Kisebb-nagyobb mértékben minden fiatal lélek hajlamot érez magában a Messiás szerepére, de szerencsére, a legtöbb ember idejekorán megérti, hogy milliókért vérezni el, egyike a leghálátlanabb szerepeknek.

— Nagyon belemélyedsz a rengetegbe, atyus, — szólt közbe Méda. — Gondolj arra, hogy az utolsó keresztet négyezer esztendő előtt faragták meg s hogy azóta az emberiségnek csak a szíve vére hull el, de ez is titokban. S épp ennek a titoknak köszönhetjük, hogy aránylag csak ritkán jövünk reá: ni, ni, ezt is sziven szurta az élet!

A társaság egy percre elkomolyodott, még azok is, akik távolabb ültek, de oda figyeltek a Bolvánszkyék társaságára. Az emberek egy pillanatig tünődve néztek a levegőbe, de a másik percben már mosolyogtak, nehogy belelásson valaki a szivükbe. Sőt többen el is mentek. Köztük: Kund, azután Petrányi és nemsokára Bolvánszkyék és a társaságuk is fölkerekedett.

Az öreg kegyelmesék kocsira ültek, Pallosnéért érte jött az ura s Visky Margit Borbélylyal a Váci-utcának tartott.

OSZK

II.

Margit már nem volt fiatal leány. Mikor az apja, Visky Benedek főispán, meghalt, már husz éves volt, és csak egy évvel később jutott eszébe, hogy egy vagyontalan leány, aki huszonegy éves koráig nem megy férjhez, készüljön minden eshetőségre berendezni az életét.

Különösen az olyan leány, mint ő. Férjhez menni csak azért, hogy asszony legyen s hogy eltartsák, nem akart. Valami egyebet keresett abban a kötelékben, mi nőt és férfit összeköt.

Pedig sem érzelgős, sem tulkövetelődző természetü nem volt. Ellenkezőleg, józanul, reálisan, éretten gondolkodott, a szemét

állandóan nyitva tartotta, megfigyelte az embereket, cselekedeteiket, gondolkodásmódjukat, mindenből levonta a konzekvenciákat és tisztában volt vele, hogy csak azok az emberek boldogulnak az életben és azok a leányok mennek férjhez, akik kizárólag és egyedül az eszükkel érintkeznek és a szivüket kizárják az exisztenciai konferenciákból.

Csakhogy Margit erre képtelen volt. Az eszével gondolkodott, de majd mindig a szivén keresztül. Néha voltak neki is hütlenségi percei, mikor ilyenforma nézeteket állitott be a szive helyére: „Az életben legmagasabb rendü szempont: a létfentartás. A szerelem, harmónia, izlés, mi jelentéktelen semmiségek ehez képest. Ez a föld, a talaj a lábunk alatt, enélkül nem tudunk megállni, mig a többiek nélkül meg is lehet élni. Tehát férjhez megyek az első elfogadható emberhez, aki megkér . . .“

És még sem ment. Nem sok kérője volt, az igaz, mig az apja élt, nagy házat vittek, vagyonuk alig volt s az öreg, kevély és gavallér Visky Benedeknek annyi volt az adóssága, hogy az udvarlók nem igen mertek komoly szándékkal közeledni. Egyik

kérője sógorának az öcscse volt, egy falusi földbirtokos, huszonhat esztendős, csöndes, korlátolt fiatal ember, nehézkes, mint a medve és konzervativ a legtürhetetlenebb feudális alapon.

Ezért a kérőért Margit a testvérnénjét, Mariskát vonta kérdőre.

— Hogy jutott eszedbe, ilyen tanácsot adni ennek a szegény fiúnak? — kérdezte kedvetlenül.

Mariska, aki hat év óta volt férjnél, sértődötten felelt:

— Andor épp olyan, mint az én uram. Külsőre, jóságra, jellemre; a vagyona is annyi, nem nagyon sok, de urimódon meg tudunk élni. Mindig örültél az én és az uram boldogságának, azt hittem, nincsenek nagyobb igényeid.

Margit ránézett a nénjére, azután elfordult. Fájt a szive s a szeme pilláján könyragyogott. Irigyelte és sajnálta Mariskát, aki szerelem nélkül, ravasz taktikával fogott magának férjet s már az első gyereke születése után az a boldog, szerelmes és vak asszony volt, aki csak azon csodálkozik, hogy nem ismerte föl már előbb is azt a sok szép tulajdonságot az urában, ami valószinüleg mindig meg volt benne!

Másik kérője, egy huszárfőhadnagy, annyira szerelmes volt belé, hogy a kaució hiánya miatt ki akart lépni a katonaságtól. Ezt azonban Margit, mivel csak épp tetszett neki a csinos fiatal ember, a bravuros lovas és a legjobb keringő-táncos, — nem engedte meg.

Az öreges, nem nagy vagyonu, de még mindig elég erős talajon álló báró Alvincy, már mint színésznőt kérte meg Margitot.

Ez a harmadik kérő komoly gondolkozásba ejtette. Huszonegy éves elmult, mikor az a gondolata jött, hogy színésznő lesz s a szép alakján és organumán, meg az őszinte müvészet-szeretetén kivül nem volt hozzá semmi különösebb tehetsége. Intelligenciája nagy volt, átérző képessége akkora, mint megértő képessége, de előadni nem tudott, azonkivül a magánélete prüd, egyszerü volt és nagyon jól tudta, hogy ez a pálya sem erkölcsi. sem anyagi előnyöket nem hoz számára.

Mégis három heti megfontolási időt kért magának s épp ez idő alatt hozta a sors utjába Borbély Tibort, aki már előzőleg különös szerepet játszott a Margit életében.

Tizenhat éves volt, mikor először látta Borbélyt. Otthon, az apja megyéjének szék-

helyén lóverseny volt, melynek hőse és nyertese a hires lovas és párbajozó Borbély Tibor volt.

A tizenhat esztendős leány mindjárt az első pillanattól bele szeretett Borbélyba, aki olyan szép, bátor és vakmerő lovag volt, mint egy Jókai-féle regényhős.

Futtatás után nagy vacsora volt a főispán házában s a meghalásig boldog kis leányt egész éjjel Borbély táncoltatta. Reggel hat órakor, mikor a vendégek fogatai előálltak, az oszlopos lépcsőházban a kissé ittas és jókedvü Borbély ránézett arra a szép nagy szál piros rózsára, ami a leány keblén remegett és minden komolyabb vágyakozás nélkül igy szólt:

— Nem adná nekem azt a rózsát az ismeretségünk emlékeül?

Margit komolyan, leányos meghatottsággal nyujtotta át a rózsát.

— Odaadom, — mondta remegő hangon, — de cserébe.

Borbély kivette a gomblyukából a maga gyűrött, hervadt rózsáját s mosolyogva cserélte ki a piruló, szép sugár, lelkes szemü fiatal leánynyal.

Azután elváltak. Borbély még talán az uton, az eszeveszett hajtás közben elve-

szítette a leány virágját, de Margit még most, tizenkét esztendő után is őrizte első szerelme emlékét.

Azután nem találkoztak sokáig. Borbély néhány hónap mulva egy szenzációs párbaj miatt kénytelen volt külföldre menni. Kártyázás közben összeveszett egy fiatal mágnással s az erre következő párbajban agyonlőtte.

Mikor újra viszontlátták egymást, Margit már húsz esztendős volt és két kérőt utasított vissza, anélkül, hogy maga is tudta volna az igazi okot: egy szál hervadt rózsa miatt . . .

Négy esztendő után már annyira nem emlékezett Borbély Margitra, hogy a Hungáriában, ahol az apjával és egy nagy társasággal vacsorázott, Borbély bemutatta magát a leánynak.

Erre a vacsorára következő éjszaka, nagyon szomorú éjszakája lett Margitnak. Kinyitotta azt a kis skatulyát, amelyben a hervadt rózsát tartogatta s amit mindig magával vitt, ha valahova elutazott és a párnáján fekve, sokáig nézegette a szomorú illatú, hervadt virágot. Nem sirt, mert négy esztendő óta megtanulta az okos, komoly eszével és a vizsgálódó éles szemével,

hogy a férfiaknak nincsenek szerelmi álmaik és nem őrizgetnek hervadt virágokat s hogy ők mindenben úgy cselekszenek, ahogy nekik jól esik. Ők, ha szeretnek, nem titkolódznak s érte mennek azért, aki kell a szivüknek, a világ végére is, de aki nekik nem kell, az, ha értök hal is meg, nem rezegteti meg szivüknek egyetlen egy húrját sem.

Azután visszatette a rózsát a skatulyába, átkötötte egy fekete szalaggal és ráirta: *meghalt!* — Azután ment tovább a maga utján . . .

Borbély nem sok időt töltött Magyarországon, miután megkóstolta a külföldi életet és egyszer, mikor ismét hazajött, Margit már a Nemzeti-szinház tagja volt.

Eleinte a születése és az előkelő rokonai, ismerősei miatt, nagy divatban volt és mindenütt beszéltek a gyönyörü termetü, szép hangu uj szinésznőről és Borbély másodszor mutattatta be magát Margitnak.

Most már mint szinésznőt, más szemmel nézte a leányt. Erdekesnek, szépnek találta, a sorsa és szegénysége meghatotta, a komolysága imponált neki és a leghatározottabban érdeklődött iránta.

És ezzel, a Borbély részéről, már sok

van mondva. Gavallér stiklijeiből és különösen fiatalabb éveinek duhaj repertoirejából sok mindent föl lehetne jegyezni, de ebben a repertoirejában a nő sohasem töltötte be az első helyet, sőt a fontosabbikat sem. Sok leánynak és asszonynak udvarolt, de soha sem volt valami kényesebb szerelmi ügye, sőt ilyesmiről a világ egyáltalán nem is tudott.

Ennek pedig két oka volt. Borbély sem a szerelmet, sem a nőket nem vette komolyan. Sőt a nőket a szerelemnél is kevesebbre becsülte. Pusztán a természet által, a szerelem alárendelt szereplőjét látta a nőben és semmi egyebet. Azért is az ő nevével kapcsolatban sok minden képezte beszéd tárgyát, de asszony soha. S talán nevének népszerüségét növelte ez az általános emberi gyöngeségtől ment erősség, ez a szuverén és gőgös mellőzése a nőnek.

Margit mellett azonban sokat látták. Ha játszott, ott ült a páholyában s mivel a társaságuk egy és közös volt, igen gyakran találkoztak.

Margit megnyugodva, érett észszel és szivvel, nyugodtan érintkezett egykori ideáljával, hogy mi volt valaha a szivében

vagy hogy mi van most, arról sem Borbély, sem mások nem tudtak.

Borbélynak tetszett Margit. Szerette szép tömött, sötétszőke haját, barna szemének nyugodt nyiltságát és különösen mély hangjának dallamos rezgését. Azt, hogy szereti-e vagy nem, erre nem is gondolt, sőt képtelenségnek tartotta volna, hogy ő, a ki soha sem szeretett, most egy huszonnyolc esztendős leányba szeressen bele.

S Margit? Mikor Alvincy megkérte a kezét s Borbély épp akkor került ismét utjába, visszautasitotta kérőjét. Sokáig habozott s végre is igy gondolkozott keserüen, gunyosan:

— Hadd teljék bennem a sorsnak öröme! Ha meg van irva, hogy egy oktalan ábránd miatt vén leánynak kell maradnom, minek küzdjek ellene?

És szomoru lemondással nézegette maga mellett Borbélyt, a ki két-három hónapra még mindig eltünt Pestről, de már mind ritkábban s mikor visszajött, valami szokatlan melegség csillogott szép hideg szemében és meghatottan nézett Margitra. Ilyenkor látszott rajta, hogy valami mondanivalója van, hogy valamit szeretne kérdezni a leánytól, de nem szólt egyikőjük sem.

III.

A „Magyar Hon“ szerkesztőségében a livrés szolga lesegitette Pápayról a téli kabátját s kinyitotta előtte a főszerkesztő szobájába vezető ajtót.

Gál épp a kiadóhivatal főnökével tárgyalt, egy nagyon magas, fekete szakállas, zord arcu emberrel, aki nem annak látszott, a mi volt: szemitának, hanem valami kozáknak.

Mikor Pápay bejött, Gál azonnal elengedte a főnököt és kezet szoritott az érkezővel. Pápay frakkban volt, gomblyukába egy százszorszép volt tüzve, a mit ő hozott divatba s azóta minden budapesti gavallér százszorszépet viselt szegfü helyett.

— Elbirod a társaságot egy nappal a

premièred előtt? — mosolygott Gál s egy arany cigarett-tárcát tett eléje, a legjobb egyiptomival tömve.

Pápay közönyosen intett s beleült egy jó nagy angol zsöllyébe és rágyujtott.

— Nem vagy egy csöppet sem izgatott? — faggatta Gál. — No, valld be!

— Nagyon szivesen lennék rajta, hogy örömet szerezzek neked a vallomással, — mosolygott Pápay öntelten, de egyszersmind valami iróniával is, a mi neki sajátsága volt, — csakhogy, sajnálatomra, nincs egyéb vallani valóm: minthogy ídővel egy uj szerelmi légyott, egy première, vagy egy tennisz-parthie, egyformán közönyösen hagyja az embert.

Gál vállat vont.

— Nem kóstoltam a dicsőséget, tehát nem szólhatok az izéről, de azt hiszem, épp ugy, mint egy szép asszony a maga arcát, a dicsőséget is vagy soha, vagy csak sokára unja meg az ember.

— Remélem, mához két-három esztendőre már saját tapasztalataidat adhatod elő a dicsőség izéről, — mondta Pápay hizelegve.

Gál közönyt szinlelve, kicsinylőleg intett.

— Az én dicsőségemmel hamar el lehet

készülni! Mi ez? Semmiféle irányban nem vagyok portentum, csak kis erőmtől telhetőleg dolgozom és szeretnék némileg hasznára lenni a közügyeknek.

Pápay összehunyoritott pillája alól élesen nézett a füstön keresztül szomszédjára és magában azt gondolta: Hogy hazudik ez a zsidó! — Mondani meg azt mondta:

— Tulságos szerény vagy! A vezércikkeidről már is beszélnek és nem adok neki másfél esztendőt, mandátumot kapsz. A kormánynak a nemzetiségi kérdés mindig hangyafészek lesz. Csak bolygasd tovább.

— Az igazság nevében! — tette hozzá Gál páthoszszal.

— Természetesen! — intett Pápay.

És elégedetten, jóizüen szivták cigarettjeiket az elegáns dolgozó-szobában, mely csöppet sem hasonlitott a többi dohányfüstös, rendetlen szerkesztőségi szobákhoz. Egy finom üvegvázában friss rózsák mosolyogtak, a falakon édeskés, inkább női szalonba való képek függtek, aztán több női akt, egy sarokban széles kerevet s a padlón drága keleti szőnyegek. Még a levegő is parfümös volt s mig a szomszéd szobákban az ujságirók tollai lázas sietséggel futottak keresztül a papiroson, addig Gál

és a főmunkatárs, kinek már pusztán a nevét is ugy fizette meg Gál, a hogy egy lap sem fizette volna, kényelmesen cigarettáztak.

Csakhogy Gálnak ez a gavalléros bőkezüség, — a maga szempontjából, — kifizette magát. És ezzel tisztában volt Pápay is. Nagyon jól tudta, hogy neki más kötelessége is van, nemcsak évenkint az az egy regény, ami a szerződésben szerepelt s az a kéthetenkénti novella, melyre kötelezve volt. A fontosabb és főbb szereplése, az ő társaságbeli összeköttetése volt, amelyet hidképen vásárolt meg magának a nagyravágyó ügyvédből lett laptulajdonos és publicista.

S az ár és szolgálat, mely összekötötte őket, kölcsönösen titkos megvetést váltott ki belőlük egymás iránt. Pápayból nagyobbat, mint Gálból. Gálban volt valami szent tisztelet, mint minden irodalmi kibickedőben, a tehetség iránt s habár eleget hallotta, hogy Pápay, mint iró, antibb az anti krisztusnál, de, mert a darabjait előadták, a könyveit vették, a nők szerelmesek voltak beléje és szóval: divatban volt, a siker félrevezett őt is, mint többnyire az embereket, akik tökéletesen össze-

tévesztik ezt a két fogalmat: siker és tehetség.

De Pápay saját magának volt olyan becsületes ember, hogy tisztában volt a maga értékével és a lelke mélyén visszautasitott minden babért, s megvetette és lenézte azokat, akik őt nagynak tartották.

Csakhogy az ilyen érzések hol vannak a lélekben? Olyan lent, mint a drágakő a föld mélyében. Nem igen kerülnek felszinre, s ami felül van, az por, salak, piszok, föld, vagyis a mindennapi élet, a mi olyanná gyurja az embereket, mely legalkalmasabb forma a kenyérszerzés eszközeihez.

— Egy érdekes közlendőm van számodra, — szólt kis hallgatás után Pápay. — Az öreg Bolvánszky meg akar szólalni a maga külügyi politikájával.

Gál érdeklődve ütötte fel fejét és egész belévörösödött a kérdésbe.

— Hol?

— A Magyar Honban!

— Ez fényes! — kiáltott Gál boldogan.

Pápay nagyon jól tudta, mi fényes Gálra nézve ebben. Nem a vérbeli politikus és ujságiró öröme volt ez, hanem a nagyravágyó, nemességre és mandátumra aspi-

ráló ostoba stréberé, aki a felesége révén egy félmilliót örökölve, azonnal megvette magának az eladósodott Magyar Hont.

— Valamelyik nap találkoztam Bolvánszky Mádéval egy papirkereskedésben, — folytatta Pápay mosolyogva. — Egy csomó papirost vásárolt és elkeseredetten mutatott a papiros-csomóra. — Tudja, mire lesz ez? kérdezte. — Szegény atyus nyolc esztendei hallgatás után ismét beszélni akar a külügyi politikáról.

— S a leánya nem helyesli? — kérdezte Gál.

— Persze, hogy nem! Ennek a vén leánynak több esze van, mint fél Európa diplomáciai karának, de mit tegyen? Egy hallgatásra kényszeritett politikus épp úgy szenved, mint egy hallgatási fogadalmat tett asszony. Nézik, szemlélik kényszerült sirjuk ablakából a politikai élet kavarodását és képzelem, mekkora fájdalomba és önmegadásba kerül nekik a hallgatás. Hasonlit sorsuk a kis peches nebuló sorsához, aki a neki feladott kérdésre nem tud felelni, mig a másoknak feladott kérdést tudja, csakhogy ezt senki sem kérdi tőle. Hiába nyujtogatja az ujját, izeg-mozog a helyén nincs benne bizalom. Természetesen, azon-

nal felajánlottam Bolvánszky Médának a Magyar Hont, de nem adott határozott választ. Ajánlom, lépj vele érintkezésbe, — fejezte be Pápay s megnézte az óráját és felállt. A tükör előtt megigazitotta a nyakkendőjét, aztán kezet fogtak.

— Nagy szolgálatot tettél a lapnak, — szólt Gál, melegen megszoritva a Pápay kezét s ez csak mosolygott. Azon mosolygott, hogy ez a szerkeztő nem azért a páratlan szenzációért és politikai pikantériáért szorongatta az ő kezét, hanem azért a gyerekes jelentéktelenségért, mely kilátásba helyezte az érintkezést közte és egy, valamikor hires államférfi között

Azután elváltak és Pápay jókedvüen sietett le a lépcsőkön. Amint a lépcsőházba ért, szembe jött vele Vámos, a legnagyobb magyar poéta, a filozófikus fülemile, az édes szájú magyar Heine. Ittas volt, mint mindig, a külseje züllött, lábán sáros, ócska cipő, s a nadrágja rövid és kirojtozott.

Tiszteletteljesen köszönt a divatos, hires irónak, az elegáns, makulátlanul tiszta gavallérnak, ő, akit csak a jobb máju kritikusok és a kollegái ismertek.

Ez a találkozás elkedvetlenitette Pápayt

Különösen az a tiszteletteljes, szinte alázatos köszönés. Ugy érezte magát, mintha Vámos pofon ütötte volna és idegesen nyitotta ki a reá várakozó kocsi ajtaját.

— Milyen szivesen cserélnék ezzel a züllött istennel! — sóhajtott, hátravetve fejét a kocsi párnáján.

OSZK

IV.

A Pápay darabjának première-jén nem lenni ott, annyit jelentett, mint önkezüleg aláirni annak dokumentumát: hogy az illető nem számitja magát a budapesti előkelő társasághoz. Igy aztán természetesen, a boldog szinháznak legalább is még egyszer akkorának kellene lenni, hogy befogadhassa mindazokat, akik saját magukról a legjobb véleménynyel vannak.

Budapest legszebb és legelegánsabb asszonyai ültek a páholyokban, még a másodemeletiekben is s az utolsó sor székig mindenütt az a közönség, aki nem azért ül hátul, mert ez olcsóbb hely, hanem mert nem kapott már elől helyet dupla és tripla árért sem.

A nők grand toiletteben, mélyen kivágott derekakban, ékszerekkel, a férfiak frakkban, fehér szászszorszéppel s a nők előtt a páholyok karján apró szászszorszépbokréták, a szerző iránti tiszteletük szimboluma.

Pallosné gyönyörü fehér selyemruhában, kipirulva, idegesen ül egy földszinti páholyban, az ura disznókupechez hasonló, kövér, piros arcu ur, a háta mögött cukrot szopogat és gyöngyház látcsövén keresztül minden szép sovány nőt megnéz.

A proscenium-páholyból a báró Petrányi Párizsban mosott, csodálatos fehérségü inge ugy ragyog ki, mint egy kis darab hó a Jungfrau csucsáról. Mellette a Kund puha, szivacsarca mosolyog valamin s középen gróf Sömjén ül, egy érdekesen erős akaratu, de beteg testü ember, aki miután tönkrement, nem ment ki Amerikába, sem főbe nem lőtte magát, sem nem kártyázott, hanem beállt nagyiparosnak és tiz esztendő alatt elveszitett vagyonának felét már visszaszerezte. Most különös kivételképpen nem volt vele az orvosa, kit éjjel-nappal állandóan maga mellett tartott.

Egy első emeleti páholyban ült az öreg Bolvánszky kegyelmes, Médával és

az unokájával, egy tizenhat esztendős, szép, szőke kis falusi leánynyal, aki a Méda szoknyáját huzogatva, mindenkiről megkérdezte: Hát ez kicsoda? Hát az kicsoda?

Médát mulattatta a kis leány kíváncsisága és szellemes megjegyzéseivel válaszolgatott neki.

A szomszéd páholy Bajnócy Zoltáné volt s a fiatal ember ott ült közvetlenül Méda mellett.

— Aki nem ismer bennünket, — mosolygott Méda, — azt gondolja magában: Ennek a csunya kis öreg asszonynak milyen szép két gyereke van! T. i. maga, meg ez a kis libuska itt.

A Zoltán páholyát minden nő meglátcsövezte. Anyák, leányok, fiatal asszonyok, kokottok, mindenki

— Istenem, — sóhajtott Méda tréfásan, — micsoda bélyegforgalmat teremthetne maga az államnak, ha egyszer pályázatot hirdetne saját magára!

A fiatal ember jóizüen kacagott s fölemelte látcsövét, hogy megnézzen egy szép barna leányt, aki most jött be egy másodemeleti páholyba.

Karcsu, finom fejü, nemes vonásu, szép halvány arcu leány volt és különösen

szemének megkapó kifejezése tette vonzóvá arcát.

Egyszerü fekete ruha volt rajta s barna haja mesterkéletlen egyszerüséggel, magasan fel volt fésülve. Egy idős nő volt vele, hasonlatosság után itélve, az anyja lehetett és szerényen ültek le egymás mellé.

Zoltán nem tudta levenni róla a látcsövét. Hosszan, elragadtatva nézte, azután hátrafordult páter Lőrinchez.

— Nézze tanár ur, — mondta egész belepirulva, — milyen bájos, egyszerü leány! — Nem ismeri, asszonyom? — kérdezte Médát.

Méda átnézett a szomszéd páholyba s legyezője mögött elfintoritotta a száját.

— Nem mindenkiről szabad bevallanunk, hogy ismerjük! — mosolygott.

— Miért ne lehetne erről a szép, rokonszenves leányról bevallani, hogy ismeri az ember? — csodálkozott Zoltán. — Ki ő?

Méda vállat vont.

— Ha okvetlenül tudni akarja, — mondta angolul, hogy a kis unokahuga ne értse, — a Petrányi kedvese.

A fiatal ember elkomolyodott s kedvetlenül tolta el maga elől a látcsövet. Aztán

mindketten a szinpadra figyeltek, ahol megkezdődött az előadás.

Ez a szindarab is olyan volt, mint a Pápay többi munkája, nem rossz, de ennél kevesebb: jelentéktelen. Ennek az embernek sohasem volt mondanivalója, csak beszélnivalója. Beszélni sokat tudott, gondolat és tartalom nélkül s ez a sok szó annyi ágból és bogból volt fonva, mint egy vitorláshajó kötélcsomója, melyre bámulva néz föl az ember: hogy hol kezdődik és hol végződik ez a sok — szösz?

És a közönség nagyobb felének, aki szintén csak beszél és beszél bele a világba és semmi hiányát nem érzi, hogy egyetlen egy gondolalot sem vált ki belőle az iró, te szett a darab. A közönség kisebb fele pedig mosolygott és azt mondták magukban: ügyes ember ez a Pápay!

Az emberek, mintha egy nagy jouron lettek volna, melyet változatosság okáért most a szinház rendezett számukra, mind megannyian jól érezték magukat. Az ismerőseik ott voltak, lehetett pletykázni, kacérkodni és gyönyörködni a szinésznők fényes toilettejeikben.

Visky Margit egy nagyobb szerepet játszott, olyan Vasgyáros-féle Claire-szerepet

s a büszke leány hangját szerencsésen eltalálta.

Szép is volt, fejedelmi alak, a mozdulatai, járása tökéletes s Borbély elragadtatva nézte páholyából. Felvonás után bejött hozzá Kund és lelkesen beszélt Margitról.

— Gyönyörü volt! Micsoda alak! Meg vannak a férfiak bolondulva, hogy ezt a leányt nem szerződtetik családi szerepkörre? Ah, — sóhajtott kómikus mozdulattal s fölvette a páholy párkányáról a látcsövet, — ha nekem kevesebb adósságom és kevesebb csuz lenne az izületeimben! És ha — tette hozzá a látcsövet szeméhez igazitva, — ha Margitnak is kevesebb lenne az adóssága!

Borbély meghökkent.

— Margitnak adóssága?

— Idáig! — mutatott Kund a nyakára. — Milyen csinos kis unokája van Bolvánszkynak. Ah, Istenem, — sóhajtott ujra, — milyen szivtelen időjelzők ezek a gyerekek az ember életében! Tizennyolc esztendő előtt ennek a kis csibének még az anyjával keringőztem a bálokban!

— Most hallom először, hogy Margit ennyire rosszul áll anyagilag — mondta

Borbély elkedvetlenedve. — Bizonyos vagy benne?

— Jobb szeretnék nem lenni annyira bizonyos benne — mosolygott Kund. — Tudod, hogy nem szoktam anyagiakról beszélni, de neked megmondhatom, hogy ugyanegy Kohn intézi mindennapi kenyerünk sorsát. Még pedig azt hiszem, hogy Margitnál rosszabbul tölti be a gondviselés szerepét, mint nálam.

— És a rokonai nem tesznek semmit érte? — Kérdezte Borbély megdöbbenve.

— Micsoda rokonai? Az öreg Viskynek husz esztendős korában sem volt annyi hajaszála, amennyi adósságot hagyott maga után. A veje, amit lehetett, kiegyenlitett, a többi rokonokat pedig nem érdekli közelebbről a leány sorsa. Különben is Margit sokkal büszkébb, mintsem bárkinek is panaszkodna helyzetéről. Az egyetlen ember, akit ez irányban bizalmával megtisztel és tanácsát kikéri: én vagyok. És megvallom, bár eléggé megbizhatók ez irányban tapasztalataim, az ő megrongált vagyoni betegségére csak egy medicinát tudok ajánlani: egy jó partit.

— És? — kérdezte Borbély érdeklődve.

— Nem akar! Más mentség is volna

ugyan, de azt még kevésbbé lehet neki ajánlani. Biztos forrásból tudom, hogy Károly főherceg bármely percben magára vállalná a gondviselés szerepét.

Ekkor valami történt. Borbély élesen nézett reá és rendreutasitólag, tompán felkiáltott;

— Kund!

A két férfi egymásra nézett. Kund egy pillanatig csodálkozva, azután bicentett a fejével és kezével olyan mozdulatott tett, mely azt mondta. Ezt nem tudtam! . . . Azután másról beszéltek s pár perc mulva Kund átment a Bajnócy szemközti páholyába, Borbély pedig hátrahuzódott a sötétbe s ujjaival a szemét nyomogatva, meghatva gondolt a Margit helyzetére és arra, amit csak e percben tudott meg: hogy ő szereti ezt a leányt.

Kund a Bajnócy páholyából egy csomó kedves ostobaságot mondott a Méda kis hugának, melyeken ez jókat kacagott s mikor a második felvonás megkezdődött, a páholy hátuljába huzódva sugta a szinpadra figyelő Bajnócynak:

— Hiába, a legszebb leány itt mégis csak Dobó Laura!

— Nem ismerem ezt a nevet, — nézett vissza Zoltán.

— Nem ismered ezt a szép leányt itt vis-à-vis? — Kérdezte Kund csodálkozva, szemével a szemközti páholyra mutatva.

Zoltán most nézett át másodszor a fekete ruhás leány páholyára, mióta megtudta, hogy kicsoda. Most azonban közöny volt a pillantásában és nem az a lelkes érdeklődés, mely még egy félóra előtt volt. Mégis beljebb ült. Kund mellé és halkan diskuráltak.

— Ugy tudom, valami kokott — mondta Zoltán közönyösen, de elpirul a a szótól, melyett nem szokott használni s Isten tudja, miért, most jól esett kimondania.

— Ez kokott? — kérdezte Kund megbotránkozva. — Mi jut eszedbe?

Zoltán zavartan mentegetődzött:

— A Petrányi kedvese!

Kund bosszusan nézett a fiatal ember arcába.

— Bocsáss meg, de ha nem volnál huszonhárom éves, nem mondanál ilyen szamárságot és tudnád, hol kezdődik és végződik a nő erkölcsi helyzetének határsértése. Ha ugyan azok közé tartozol,

akik jogot formálnak maguknak a mások életének meg- és elitélésében. Én az ilyesmihez nem érzek magamban hivatottságot, valószinüleg azért, mert az ugynevezett erkölcsi érzékem annyira fogyatékos, hogy magamtól meg se látom, mikor lépték át az erkölcsnek határát. Különösen ha nőkről van szó. Sőt többet mondok. Azt se tudom határozottan: mi az erkölcs? Talán: a nő erkölcse a teste, a férfi erkölcse: a becsülete? De ezzel még nincs vége, mert a nő életszükségleti, vagy társadalmi erkölcse? — tudom is én, mi mellett, még van egy kötelező erkölcse is, a férfi becsületének törvénybe szedett paragrafusa. Ezek az általánosan ismert, mózesi paragrafusok, a ne lopj, ne csalj, ne ölj, stb. Már most légy szives nekem ebből a sok gyönyörü erkölcsi spanyol csizmából kihámozni, hogy tulajdonképpen mihez van joga a nőnek? Mert nincs: sem a testéhez, sem a lelkéhez, sem az ösztöneihez, sem a legtermészetesebb létfentartásához joga. Hát mihez van? A halálhoz? Nézd meg ezt a leányt itt. Huszonkét éves. Szegény kis szinésznő, apró tehetség, de jó családból való; van müveltsége, szive és két esztendő előtt meghül, tüdőbajt

kap s az orvosok délre küldik. Természetesen, pénze nincs. Petrányi udvarol a leánynak, milyen szándékkal? férfi szándékkal. És a leány elfogadja tőle egészsége váltságdiját: a pénzt.

Kund elhallgatott s megtörülte batisztzsebkendőjével a homlokát. Látszott rajta, hogy fel van indulva. De Zoltán is izgatott volt. Rákönyökölt a szék karjára és türelmetlenül kérdezte:

— Azután?

Kund elutasitólag intett és felállt.

— Egyebet nem tudok. De remélem, ezután nem fogod ezt az ostoba és menthetetlen szót olyan könnyelmüen kimondani. Édesem, — tette hozzá melancholikus mosolylyal, amint halkan kinyitotta a páholy ajtót és kezet fogott Zoltánnal, — én mondom neked, hogy mindannyian: bukottak vagyunk. Férfiak, nők, mind: elbukottak. Adieu! A kaszinóban találkozunk, nekem épp elég volt ez a Pápay-féle cukros mandulatej!

Zoltán, amint egyedül maradt, ismét föllvette a látcsövét és másodszor nézte meg a fekete ruhás leányt. Hosszan, melegen, rokonszenves érdeklődéssel és szerette volna, ha a leány pillantása reá téved.

De ez a szinpadra figyelt s felvonás közben hátrahuzódott, nem nézett meg senkit és vagy lehunyt szemmel ült, vagy az anyjával diskurált csöndes, mosolytalan ajakkal.

— Ennek a leánynak valami bánata lehet — gondolta Zoltán s akkor éjjél azt álmodta, hogy ezzel a fekete ruhás leánynyal egy nagy pusztaságban járkált, egymást kézen fogva és nem volt közelükben egyetlen élő lény sem. Szomoru, kihalt vidék volt, félig az alkonyat homálya ült rajta, de szemével még messze ellátott és szivében a vágyakozásnak és lemondásnak különös érzése volt. Tisztán érezte ezt az érzést, valamint a leánynak biztató, meleg kézszoritását, a melyre az a különös, fájó érzése megenyhült . . .

V.

Előadás után nagy vacsora volt Pápay tiszteletére a gentry kaszinóban. A színésznők a szinpadon viselt báli toilettjükben jöttek el s különösen Margit nagy feltünést keltett. A sikere, a sok taps felvillanyozta és jó kedve volt. A mérsékelten használt szinpadi festéket le se törölte arcáról és ezzel a rózsás arcszinnel, szoborszerü szép vállával uj és nagy hatást ért el.

Pallosné és Pápay között ült s Borbély az asztal tulsó oldaláról nem győzte eleget nézni. Most, hogy rájött és tisztában volt vele, hogy szereti, az emberi hiuság folytán a valóságnál is szebbnek látta és folyton valami ujabb, kellemes vonást fedezett fel

benne. A ma esti sikere, jókedve, a festék hatása s némi kis könnyelmüségre hajló kacérkodás, mintha messzebb ragadta volna el tőle Margitot. Mintha nehezebben elérhetőnek látta és érezte volna, ami a férfiakból mindig azt a hazug, de ingerlő érzést csalja ki, ami különösen a raffináltabb igényü és blazirtabb érzésüeknél jelentkezik.

A nagy társaság jókedvü és vidám volt, toastot nem volt szabad mondani, de mindenki keresett valami ürügyet, hogy megéljenezze a szerzőt, a szereplőket s ez az ünneplés és jókedv, pár órára a legjelentéktelenebb embert is arra a gondolatra széditette: hogy ő valaki s hogy az életben okvetlenül szükség van az ő ténykedésére. Szerencsére az ilyen gondolatok csak addig tartanak, mig a kiváló egyének fáradtan, álmosan és unottan bele kerülnek ágyukba s az egyedüllét józan bölcseségével sóhajtanak fel: Minden hazugság! Az ember senki és semmi, csak lefekszik, felkél és mikor többé nem kél föl, mások végzik el mindazt, amit ő végzett és az ő hiányát egy vakandturásnyi lyuk sem jelzi az életben . . .

A szép Pallosné olyan boldog volt,

mintha az egész Pápay ünneplés neki magának szólt volna. Büszke volt az udvarlójára és Margiton keresztül flirteltek egymással s néha a háta mögött váltottak léha vallomásokat.

— Ezt az egész dicsőséget — sugta Pápay — leraknám cserébe a maga lábaihoz egyetlen egy szócskáért.

— S az? — kacagott Pallosné a legyezője mögött.

— Tudja azt maga!

— Semmit sem tudok!

Margitnak elborult a pillantása, mikor ilyesmi megütötte a fülét és hideg szánalommal nézett az asszonyra, kiről nagyon jól tudta, milyen féltékenyen vigyáz a jó hirnevére, habár bensőleg a legszabadabb életet szeretné élni.

Vacsora után oda jött hozzá Borbély és egész este most gratulált neki először. Egyedül álltak az ablaknál, a másik szobában a cigányok huzták már a szebbnélszebb keringőket s mindkettejük szeme mámorosan, beszédes vágygyal csillogott.

— Maga az utolsó? — kérdezte Margit panaszos szemrehányással s kezét oda nyujtotta Borbélynak.

— Ezt ugy érzi, ahogy mondja? —

kérdezte Borbély s most először, megcsókolta a leány kezét.

Margit hallgatott és szomoru, fegyelmezett lelkének tekintete most árulta el először, hogy szereti azt az embert, aki előtte állt. Hosszan, mélységesen, meghatottan, szenvedélyes szerelemmel nézett a férfi szemébe s ezen a tekinteten keresztül köny csillogott. Megszoritották az egymás kezét s Margit előtt egy percre elhomályosult a világ s olyan mozdulatot tett, mintha a sok esztendők elnyomott szenvedélyével, a férfi keblére akarta volna magát vetni.

Borbély sápadtan, a száját rágva nézegette s nem tudott szólni. Mindketten reszkettek és soha szemek beszédesebb hallgatást nem fejeztek ki, mint az övék.

— Szeretlek! — mondta a férfi szeme.

— Én régebben! - felelt a leány tekintete.

— Nem hittem a szerelemben!

— Oh, én hittem!

— Most már én is hiszek! Te vagy a későn feltalált lelkem üdvössége, a büneim bocsánata, a jövőm reménysége . . .

— Akar táncolni? — törte meg Borbély a varázsos beszéd csöndjét, mert érezte,

hogy közel vannak ahoz, hogy itt az egész világ előtt megcsókolják egymást.

— Hisz maga nem szokott táncolni — nézett fel reá Margit fátyolos mosolylyal.

— Most táncolok! — És karjába füzte a leány kezét s átmentek a táncterembe. Utat nyitottak nekik és meglepetten nézték őket. Gyönyörü pár ember volt A leány majdnem olyan magas, mint Borbély, a mozdulataik olyan csodálatosan egyformán ritmikusak, mintha egy test volna s az egymásba mosolygó pillantásuk egy egész tavaszról regélt, mint valami virágos orgona bokor.

Margitot még ilyen szépnek soha sem látták s Borbély a leány fején keresztül látta, hogy a férfiak már várnak reá, hogy táncoljanak vele. S karját szorosabban fonta a leány dereka körül.

— Ezután a tánc után nem engedem meg, hogy mással táncoljon — mondta fojtott suttogással.

Margit összeszoritotta az ajkát, hogy, fel ne sikoltson a boldogságtól.

— Hazamegyek — sugta vissza forró hangon.

— Igen, hazaviszem.

A leány összerázkódott s öntudatlan, lázas kábulattal sugta:

— Egy kocsiban megyünk?

— Hallgasson! — szoritotta magához Borbély sápadtan s félig aléltan vitte ki a táncteremből.

— Rosszul van, — hazudta elutasitólag a feléjük sietö ismerösöknek s a ruhatárban ráadta Margitra a köpenyét és kocsit hozatott.

Szép tiszta, csillagos hideg éjszaka volt odakünn s benn a kocsiban a legperzselöbb nyár. A Margit öszinte, szerelmes szive nem ismerte a tartózkodás konvencióját. Mélyen, régen, eltitkolva szeretett, lemondva már minden reményről és ekkor éri a csoda varázsa, a lehetetlenség álma: hogy viszont szeretik.

Az első csók üdvössége után egymás szemébe nézve hallgattak s szemükben a csodák extázisa még mélyebben ragyogott.

— Nézzen ki az ablakon, — mondta komoly, meghatott hangon Margit, — s ahány csillagot meg tud számlálni az égen, annyi évek óta szeretem én magát. Olvassa . . . Ott a Vénusz, egy . . . kettő . . . tovább . . . három . . négy . . . tovább . . . öt . . . tovább . . . a tizenkettőnél álljon meg.

— A tizenkettőnél? — kérdezte Borbély meglepetten. — Mit jelent ez?

— Azt, — mondta Margit, fejét a férfi vállára hajtva, — hogy tizenkét esztendő óta szeretem magát. Csodálkozik, ugy-e? Nem érti? Soha sem árultam el egy pillantásommal sem, hisz mi voltam én magának?! Egy olyan picike kis halvány csillag, mint az a szegény kis szerelmes apród ott az égen, a büszke Vénusz mellett. Reám tévedt néha a pillantása, azután nyomban elfelejtett. Járta a világot, ha akarta, szebbnél-szebb asszonyokat csókolt s itthon egy szegény kis ostoba leány, majd egymind jobban vénülő, kedvetlen, minden lemondásra berendezkedett vén leány őrizett egy hervadt rózsaszálat, amit tizenkét esztendő előtt, egy bűbájosan szép emlékü mulatság után, a szülői házban adott maga a tizenhat esztendős kis leánynak. Emlékszik, Borbély? Próbáljon csak emlékezni . . .

— Azt hiszem, hogy emlékszem, — mondta halkan, kis hallgatás után Borbély s meghatva csókolta meg a leány kezét.

— És most én olvasom a csillagokat, hogy hány esztendő óta szeret maga engemet, — mosolygott Margit boldogan, —

Én hamar elkészülök. Egy . . . kettő . . . Amióta kevesebbet kószál a világban, azóta szeret engem, habár maga sem tudta, vagy legalább is nem akart hitelt adni az érzelmeinek. Köszönöm, Borbély. Megvárta, amig komolylyá érik benne irántami érzése. Ez magára vall és én köszönöm. Most már enyém a lelke, a gondolata, mint a megtért, elfáradt hajósnak. Ugy-e, többé nem vágyik ki a tengerre, itt marad és látjuk egymást mindennap? Megszoritjuk az egymás kezét, belenézünk az egymás szemébe és mindennap egy szál rózsát ad nekem, mindaddig, — amig szeretni fog. Mikor már nem fog szeretni, akkor többé ne hozza el szerelme bizonyitékát. Ezt igérje meg nekem, Borbély, itt ezen a helyen, ahol először csókolt meg s ahol látnak kennünket a csillagok, szerelmünknek őrei.

Borbély másodszor csókolta meg Margitot.

— Hallgasson, — suttogta a karjai között tartva, — miért beszél elmulásról a boldogság percében? Szeretem, boldoggá akarom tenni s talán sikerülni fog, mert soha sem tettem öntudatosan boldogtalanná nőt. Nem szerettem soha senkit és nem mondtam soha senkinek, hogy szeretem.

Maga az első nő és ha éppen magának hazudnék, akkor ne okoljon engemet, mert az annyit jelent: hogy tévedtem a szivemben, az erőmben és jellememben Egyebet nem mondhatok, Margit. A szavakkal már nem igen tudok bánni, sokat laktam a rengetegben és sokat hallgattam. De azzal mindent elmondok magának: hogy szeretem!

A kocsi megállt a Margit lakása előtt és még egy csókot váltottak, még egyszer megszoritották az egymás kezét és még egyszer belenéztek az egymás szemébe. Azután elbucsuztak.

— Viszontlátásra!

— Holnap!

Borbély hazahajtatott és fölment a lakásába. Hajnali két óra volt s az inasát, aki lesegitette róla a kabátját és bejött utána a hálószobájába, hogy szokás szerint meggyujtsa a szamovárt és segitsen a vetkeződésnél, elküldte. Nem akart maga körül senkit látni, hogy a Margit szerelmes arcának benyomása minél frissebb és mélyebb legyen benne. Még a villanyt is eloltotta, a függönyt félrehuzta az ablakon s a hold világitása mellett készitette el teáját. Azután lefeküdt.

Olyan boldognak érezte magát, amilyen-

nek soha életében. Arcán, ajkán érezte a Margit csókjainak forróságát, hajának illatát és lelkében érezte őszinte nagy szerelmének szenvedélyes mélységét.

S nemcsak boldog volt, de elégedettnek is érezte magát. Megismerte a szerelmet, amit eddig tagadott és lenézett s ez olyan örömmel töltötte el, mint az istentagadót, aki megtalálja Istenét.

Soha nyugodtabban, édesebb, varázsos kábulattal még nem feküdt ágyában, mint most. Párnáiról a csillagos eget nézte s ugy mosolygott a csillagokra, mint egy gyerek, aki barátokat lát a fényes pontokban. Keze finom takaróján pihent s a paplan selymét simogatva a Margit hajára gondolt és arra, hogy ugyanigy fekszik Margit is most ágyában és reá gondol, mint ahogy ő gondolt reá.

És lassan elálmosodott De mielőtt elaludt volna, még volt egy gondolata, tisztán körvonalazva: a Margit adóssága és ennek rendezése, melyhez most már ugy érezte, hogy joga van.

Csupán csak egy gondolata nem volt: a házasság. Nem hogy nem akart volna erre gondolni, de egyszerüen megfeledkezett róla. Nem jutott eszébe.

VI.

Másnap délelőtt kilenc órakor, mikor felébredt, nem a Margit arca jelent meg először előtte, hanem annak gondolata, amivel elaludt: az adósság.

Ezen gondolkodott, tünődött, hogy mennyi lehet? Végre is abban állapodott meg, legfölebb, ha tizezer forint. Nem hitte, hogy Margitnak, akinek semmiféle gáláns kalandjáról nem tudott a világ, a kereskedők nagyobb hitelt nyitottak volna és Margitot sem hitte olyan könnyelmünek, hogy ennél nagyobb terheket vett volna magára.

Igy is elég csinos összegről volt szó s Borbély elképzelte, az utálatos anyagi gondok mennyi keserüséget okozhatnak Mar-

gitnak. Már két év óta az anyja sem lakott vele, falura ment a másik leányához s dacára, hogy ezáltal összébb lett huzva a háztartás, de a már meglevő terhek alól nem volt szabadulás.

A Margit fizetése nem sok volt, vagyona semmi, azonkivül valószinüleg gazdálkodni sem tud s a szülői háznál megszokott kényelméről és minden kielégitett szeszélyéről nem igen tanulhatott meg lemondani.

Igy gondolkodott Borbély s mig az inasa elkészitette fürdőjét, kikészitette ruháit, elhatározta, hogy még ma, most délelőtt, beszél Margittal a kellemetlen pénzügyek felől és ha másként nem megy, erőszakkal is rendezni fogja.

Borbély nem volt gazdag ember, de volt vagy százezer forint értékü igen jó papirja, társ volt egy versenyistálló tartásában s azonkivül — kártyázott. A legszerencsésebb kezü és leghiggadtabb vérü játékosnak ismerték a kontinensen. S azonkivül — liliomtiszta kezünek. A Borbély becsületbeli korrektsége, megbizhatósága és gavalléros allürjei fogalom számba mentek. Tisztelték és féltek tőle. Európában nem akadt jobb lövő nálánál s itélete mindenféle bonyodalmasabb gavallér-kérdésben

épp oly mérvadó volt, mint kezének ügyessége és szemének biztossága.

Már külső fellépése is imponáló volt. Büszke és hideg arcu, szép fejü, kemény nézésü ember volt, igazi magyar tipus, abból a régi, szerencsére veszendő gavallér fajtából, kinél a határozottságot: az önfejüség, a körültekintő tudást: a csalhatatlan önbizalom s a mindenkinél közös tévedés beismerő gyöngeségét: a hajthatatlan büszkeség pótolja és képviseli.

Ezek még azok az Árpádkori kacagányos magyar urak, akik kacagány helyett a gondolkodó angolok és a simulékony franciák frakkját viselik ugyan, de az élet értékét és problémáját illetőleg, még mindig az ezer esztendő előtti véleményben élnek.

Borbély elkészült, megreggelizett, átnézte a reggeli ujságokat s a körmeit még egyszer átreszelve megnézte magát a tükörben és kicserélte a nyakkendőjét, mely nem tetszett neki.

Nem afféle divat-vezér volt, de nagyon finomul, habár nagyon egyszerüen és feltünés nélkül szeretett öltözködni.

Azután megnézte a hőmérőt, behozatta a bundáját és tizenegy órakor elment hazulról.

Budán lakott, Margit a Muzeum-körúton s a Belvárosban vett egy szál csodaszép piros rózsát s egyuttal kiadta a virágkereskedőnek a rendeletet, hogy mindennap küldjön a lakására egy szál hasonló rózsát. Aztán a rózsát zsebébe tette és fölment Margithoz.

A szive melegen dobogott, amig a lépcsőkön ment fölfelé, de nem ugy, mint egy huszonnégy esztendős fiatal embernek, aki először szeret. Már harmincnyolc esztendős volt, tehát kevesebb láz volt benne, mint egy először szerelmes fiatal emberben, de több mélység.

Borbély komoly ember volt, aki fiatal korában se ment bele a tulhajtott léhaságokba és most már pláne nem érdekelte többé semmi felületes vagy léha dolog. Amihez fogott, amit tett, amit érzett, komolyan érezte s az, ami nem érdekelte komolyan, azzal nem foglalkozott.

Margit a kis szalonjában várt reá. Fekete utcai ruha volt rajta s látszott halvány arcán és nyugtalanul csillogó, kissé zavaros szemén, hogy nem aludt az éjszaka.

Most, a nappali világosságban s az édes csoda titkának első, elmult varázsa után, kissé zavartan, de meghatva fogtak kezet.

Borbély szerette volna megcsókolni Margitot, de mert nem nyujtotta feléje ajkát, ugy, mint az éjjel a kocsiban, az első szent őrület mámoros boldogságában, nem merte őt magához ölelni.

Leültek a kis fehér porcellán kályha mellé, Borbély kivette zsebéből a rózsát, Margit megcsókolta és odanyujtotta a Borbély ajkához s azután az öve mellé szurta.

— Ezután mindennap látni fogja rajtam szerelmünk szimbólumát, — mondta fátyolos hangon s odanyujtotta kezét Borbélynak. — Hogy meddig, vagy hogy örökké-e, az magán áll.

— Már megint! — mondta Borbély szemrehányóan. — Nem hisz bennem?

— Hiszek, drága barátom, — szólt Margit szomoru mosolylyal, — csak a saját boldogságomban nem tudok még hinni. Majd ha megszokom az uj napnak ragyogását, hinni is fogok benne. De képzeljen csak el engemet egy olyan boldogtalan, földlakó eszkimónak, aki készül berendezkedni a félesztendei irtózatos éjszakára s mikor már elkészült és várja az éjszakát, egyszerre csak megjelenik előtte az északifény rózsaszinü nappala.

— Kis poétám, — mosolygott Borbély, — milyen szépen tudja maga kifejezni, amit gondol! Lássa, én is gondolok ilyesmit, de nincs hozzá szavam, mint a festőnek, kinek épp a megálmodás percében nincs keze ügyében a festék-skálája. De ugy-e bár, nem vár tőlem édes Margit, szép szavakat, csak őszinte érzést és igaz barátságot ?

Margit felállt s a férfi fejét odaszoritotta kebléhez. Azután lehunyta szemét és Borbély hosszan megcsókolta. S egymást nézegetve hallgattak sokáig.

Azután látogatók jöttek s Borbély elment anélkül, hogy szólhatott volna az adósságügyről.

VII.

Páter Lőrinc valami erősebb hülés következtében, napokig nem hagyhatta el szobáját s egy este nyolc-kilenc óra között, Zoltán jókedvüen nyitott be hozzá.

— Szabad, kedves tanár ur? — kérdezte vidáman. — Egy nagyon kedves vendéget hozok, nem vagyunk alkalmatlanok?

A nevelő az iróasztala előtt ült, slafrokban, papucsban s kérdőleg mutatott a pongyolájára.

— Óh, a toiletteje ne okozzon önnek zavart, — kacagott Zoltán, — ami kedves vendégünk igéri, nem fogja a toilettejét szemügyre venni. Ugy-e, kedves doktor?

Egy sovány, szimpatikus, halvány arcu fiatal ember jött be Zoltán előtt, aki lelkes tisztelettel mutatta be a páterjének.

— Nézze, kedves tanár ur, Dobó Valér áll előtte, a mi kettőnk csodált fiatal tudósa. Ön örökké boldogtalannak érezheti magát, kedves tanár ur, hogy nem hallotta mai előadását a társadalom tudományi társaságban. Én egész extázisban vagyok és nem nyugodtam addig, mig be nem mutatkoztam és el nem hurcoltam ide hozzánk, hogy ön is ismerhesse. Hisz a munkái és a hire után mi már ugy is ismerjük régen. Ugy-e, tanár ur, ön is ugyanigy örül ennek a kedves szerencsének?

— Természetesen, — mosolygott a páter, — csak engedje is meg, kedves Zoltán, hogy én is kifejezhessem örömömet a mi kedves vendégünk előtt.

Zoltán jóizüen kacagott.

— Nem hagyom szóhoz jutni, ugy-e? Annyit fecsegek, mint egy vén kisasszony.

— Nagyön örvendek, hogy megismertem, — mondta melegen páter Lőrinc s kezet fogott a fiatal emberrel. — Mi már tényleg régen ismerjük önt.

— Önök tulságosan jók és elnézők

hozzám, — mosolygott zavartan a fiatal ember.

— Elnézők! — kiáltott Zoltán. — Enynyire szerény igazán csak egy tudós lehet. De ugy-e bár, kedves doktor, nem ad nekem kosarat, ha arra kérem, igyék meg velünk egy csésze teát? Nem, nem, — intett hevesen, észrevéve a fiatal ember szabadkozását, — ugy-e, tanár ur, nem engedjük el?

— Ne rontsa el ennek az én jó fiamnak az örömét, — kérlelte melegen a páter a fiatal embert, aki erre a kedves marasztalásra nem tudott ellentmondani és csodálkozó meghatottsággal nézte előkelő fiatal barátját s a komoly, kedves nevelőt.

Zoltán, mint egy gyerek, ugy örült s csöngetett az inasnak, aki a szomszéd ebédlőben teát, hideg sültet és csemegét szolgált fel.

— Ki sem mondhatom, milyen boldog vagyok, — beszélt Zoltán kipirult arccal, fiatalos lázzal. — Végre lesz egy olyan barátom is, — ha ugyan megengedi a barát szó használatát, — mondta kérő mosolylyal, — kivel komoly és engem érdeklő témákról is beszélhetek. A mi körünkben, ahol sajnos, nekem élni kell,

ezt nem találtam fel. Ez az osztály a tőkét és érdeket képviseli s az életnek csak a szórakozásai érdekli. Szinte hihetetlen, mily kevés igényük van ezeknek az embereknek, a lelki életüket illetőleg. Politika, szinház, pletyka, ló, kártya, szerelem és ezzel vége. Fogalmuk sincs azokról az evolúciókról, amelyek az ő világukon kivül, a középosztály és a nép életét megremegtetik. Tudni tudnak róla, de maguk nem érzik.

— Én azt hiszem, — szólt a vendég, — hogy ők is érzik, csakhogy elzárkóznak előle, mint a beteg szemü a napfény elől. S ez érthető. Azok az evolúciók az ő évszázados erősségük kapuját döngetik. Az ellenségnek pedig ki nyit szivesen ajtót? Majd ha a kapu sarkai önmagukat megeszik és elrozsdásodnak, akkor maguktól kinyilnak a kapuk.

— S azt hiszi, — kérdezte páter Lőrinc elgondolkodva, — hogy akkor már nem lesz késő?

— Azt! Nem vagyok barátja semmi korai és éretlen sikernek. Az eredmény már ma is meglepő, mondjuk, az ötven év előtti állapotokhoz képest. Társadalmi fejlődések eredményét, osztályok gondol-

kodásának, átolvadásának fejlődését, legalább is egy-egy századhoz kell kötni. Én nem panaszkodom. Meg vagyok elégedve az eredménynyel és ez irányban nincsenek pesszimisztikus érzéseim..

— És mily irányban vannak pesszimisztikus érzései? — kérdezte Zoltán érdeklődve.

— Az alsóbb néposztályok sorsát illetőleg. A nép sorsa soha sincs jó kezekben és sajnos, a nép itélő- és szellemi képessége még nem áll azon a fokon, hogy saját maga választaná ki bölcs és nyugodt elhatározással, kik legyenek azok, kik nem magukért, önérdekükért küzdenek, hanem a nép érdekéért. A nagy változásokra nem ott fenn kell először előkészíteni az embereket, hanem lenn. Még pedig az elmék és szivekre való hatással, hogy a gyomor exisztenciáját s emberien jogosult igényeiket a társadalomban, biztosithassuk számukra.

És a három lelkes álmodozó elmélyedve, mélázó mosolylyal nézett maga elé. Az inas uj tányérokat váltott előttük s az edényzörrenésre fölébredtek.

— Hány éves ön? — kérdezte páter Lőrinc a fiatal embert.

— Huszonhat.

— Ugy hallottam, hogy külföldi kathedrára aspirál.

A fiatal ember keserüen mosolygott.

— Kénytelen vagyok vele! Itthon nem kapok állást.

— Ez a mi országunk! — sóhajtott a páter. — A sógorság és atyafiság országa, ahol nem azt kérdezik: mit tudsz, hanem hogy: ki vagy? Majd pár esztendő mulva aztán hazahozzák.

— Csakhogy Dobót nem is engedjük el, — mosolygott Zoltán. S igy hárman diskurálva, egy nagyon kedves estét töltöttek el együtt. Páter Lőrinc egész elfeledkezett a rheumájáról, sőt még a köhögéséről is s megigértették a fiatal emberrel, hogy ezután nagyon gyakran fel fogja őket keresni.

— Sajnos, — szólt a fiatal ember kissé elpirulva, — én nem revancheálhatom az önök kedves meghivását. Az anyámmal lakom és bizony kissé szüken.

Ebből megértették, hogy uj barátjuk anyagi bajokkal küzdő szegény ember s erre Zoltán még mélyebben szoritotta meg a bucsuzásnál uj barátja kezét s megigértette vele, hogy nemsokára ismét eljön.

VIII.

Csakhogy elmult három hét is s a fiatal ember nem mutatta magát. Egy reggel végre levelet kapott Zoltán tőle, melyben mentegetődzik az igéret be nem váltása miatt, de amint irta, két hét óta betegen fekszik.

Zoltán még aznap, mindjárt délelőtt meglátogatta. Befogatott s egy ferencvárosi, régi kopott, kétemeletes ház előtt megállitotta kocsiját.

Egy piszkos lépcsőn ment föl, mely tele volt szórva narancshajjal, homokkal, papirdarabokkal s egy udvari lakás ajtaján csöngetett be.

Egy idős, szelid, halványarcu uriasszony nyitott ajtót, aki nagyon hasonlitott Dobó

Valérhoz, de Zoltánnak ugy tetszett, hogy ezt az arcot ő már látta egyszer valahol.

— Az anyja vagyok Valérnak, — mondta az idős hölgy, — a fiam nagyon fog örülni az ön látogatásának.

Azzal keresztülment a szük kis sötét előszobán s egy elég csinos és főképpen nagyon tiszta kis udvari szoba ajtaját nyitotta ki Zoltán előtt.

A fiatal tanár lesoványodott arccal, a tüdőbajosok sárgás szinével feküdt fehér párnáin s az ágy mellett egy feketeruhás, bájos karcsu leány ült, a Zoltán páholybeli vis-à-visja: Dobó Laura.

A Zoltán meglepetése olyan nagy volt erre a találkozásra, hogy alig tudott szóhoz jutni. Fiatal, őszinte arcán mindenki észrevette a meglepetést, amit még tetézett, mikor a szintén zavarba jött beteg rámutatott a leányra:

— A húgom!

A leány meghajtotta fejét, aztán kiment a szobából, magukra hagyva a két fiatal embert.

Zoltán leült a leány helyére s annyira a meghatottság és zavar hatása allatt állt, hogy pár percig nem tudott szólni.

— Nem is tudtam, — szólalt meg végre, — hogy önnek húga is van.

— Azaz azt nem tudta, — intett Valér keserü mosolylyal, — hogy éppen az én húgom, akit a húgomnak látott.

Zoltán elpirult és hevesen tiltakozott.

— Nem tudom, hogy mire gondol, Dobó, de az bizonyos, hogy nem egyre gondolunk Egyszer láttam a húgát a szinházban és nagyon bájosnak, rokonszenvesnek találtam. Azóta nem láttam s nem tagadom, nagyon meglepett, hogy ő az ön húga.

— Nagyon szerencsétlen teremtés! — sóhajtott Dobó szomorúan. — Hisz valószinüleg tudja.

— Hallottam valamit, — mondta Zoltán zavartan, — de ha nehezére esik, kérem ne beszéljünk erről.

— Miért ne? Ennek a szegény leánynak csak a szégyenéről tud a világ, a boldogtalanságáról nem tud. A világ mindig valami mulatságos, boldog szinben látja az e fajta bűnt s irigyli azokat a nőket, akik benne élnek. Pedig ha tudnák, milyen szerencsétlen ez a szegény leány is!

Zoltán maga sem tudta, miért, de érezte, hogy elsápad és kedvetlenül nézett maga elé.

— Bocsásson meg a kérdésemért, — szólt zavartan babrálva a cilinderével, — de a báró talán nem szereti eléggé . . . vagy . . .

— Megunta! — sóhajtot Dobó. — Mikor rájött, hogy Laura szereti, unalmassá és kényelmetlenné vált neki. Az ilyen érzések ezeknél a gavalléroknál kényelmetlenek. Megnehezitik a szakítást, pedig ők minden viszonyukat erre az alapra épitik.

Zoltán megdöbbenve, fájdalommal hallgatta. Milyen más fogalma volt neki a szerelemről és kötelességről! Fejét kezére hajtva hallgatott, mig a beteg fiatal ember szemében a keserüség és szégyen könnye égett.

— Abban az évben voltam a genfi egyetemen, — folytatta, — mikor a húgom beteg lett. Nekem meg se irták, hogy ne szomoritsanak vele, nem is tudtam, hogy Laura majdnem egy egész évet Olaszországban töltött s hogy az anyám anyai szeretete és önzése behúnyta szemét ez élet áráért oda dobott becsületért. Mikor visszajöttem Genfből, Laura már egyedül lakott s kedvese volt Petrányinak. Nem sokáig. Most visszajött hozzánk s egy ideig zongora- és énekleckéket ad egy

pár tanitványnak. Az orvos még egy fél esztendeig nem engedi, hogy énekeljen, azután visszamegy a szinházhoz. Ez az egész s igazán nem tudnám okát adni, ezzel a szomoru s inmorális esettel minek untattam önt.

Végig simitotta sovány kezével arcát és ujjai között leperegtek a könnyek halványkék paplanára.

Zoltán megszoritotta a kezét és felállt. Fel volt indulva, szivét részvét és harag szoritotta össze s az ablakhoz ment.

— Nem lehetne azt az embert kényszeríteni, hogy elvegye a hugát? — kérdezte.

A fiatal tanár epésen kacagott.

— Nem! Ez egy kölcsönösen meghatározott üzlet volt. Az egyik életet vett, a másik egy kis szerelmet. Mindenki megkapta a magáét, további leszámolásnak itt nincs helye.

— Bocsásson meg, — szólt Zoltán hevesen visszafordulva, — igy egy idegen nézheti a dolgokat s nem ön: a fivér! Én az ön helyén lelőném azt az embert, mint egy kutyát!

— Helyes! — mosolygott gunyosan Dobó. — Csakhogy ne feledje el, hogy a gyilkosságokat nem nézi el büntetlenül az

igazságszolgáltatás és nekem a szabadságomra szükségem van, nem nekem, — az anyámnak. Vagy hivjam ki azt a hítványt és lövessem magamat agyon? Ne feledje, hogy nekem nincs szabad cselekvésem és rendelkezési jogom az életem fölött. Az anyámat tartom el.

A fiatal ember megtörülte izzadt homlokát és fásult szomoruságggal nézett maga elé.

— Ez szomoru! — sóhajtott Zoltán elkeseredve s visszaült az ágy mellé.

— Szomoru, — ismételte Dobó, — mert a szegény ember olyan, mint a leláncolt kutya. Minden pimasz megrugdoshatja, az orra alá piszkálhat és neki türni kell, mert láncon van. Ah, kedves barátom, ön nem tudja még, hogy az ön nemes lelkén, jó öreg barátján s a tiszta, kényelmes otthonán kivül mi van odakünn az életben! Ön nem ismer még egyéb érzést, mint a lelkesedést, jót, szépet és a szánalmat. Szerencsére ön gazdag ember és igy csak sokára fog rájönni, hogy ezekre a szép érzésekre nincs odakünn semmi szükség, mert ott csak: a nagyképüsködés, a ravaszság és szivtelenség dominál. Szegénységben jobban meg lehet az embere-

ket két esztendő alatt ismerni, mint gazdaságban husz esztendő alatt. A szegény ember iránt mindenki olyannak mutatja magát, amilyen. Ott, ahol az érdekeik semmi irányban sem érvényesülhetnek, nem vesznek maguknak fáradtságot a kendőzésre. Sajnos, tizenhat esztendős koromtól, a fenntartásomhoz szükséges anyagiak nagyobb részét én kerestem meg. Tanitottam, másoltam, dijnokoskodtam, cikkeket irtam s magam is csodálkozom rajta, hogy az életnek az a perspektivája, melyet magam előtt láttam, még szeretetet hagyott bennem az emberiség iránt és ideálizmust az eszmék iránt. Pedig kérdés, szükséges-e az, hogy az emberek vágyait fokozzuk, látásukat élesitsük s önértéküket megmutassuk nekik? Mi célja van ennek? Az anyagiaknak biztositása számukra és rámutatása annak, hogy az emberiség boldogsága: a jólét, vagy másképen: a pénz. Itt kezdődik és végződik a társadalmi tisztelet, függetlenség, szabadság, az emberi hiuságok és mindennemü vágyak kielégitése és mindez mit ér? Semmit! Minél jobban közeledik az emberiség a nagy álmodozók szociális államához, annál boldogtalanabb lesz az ember. Szé-

les látásával és határt nem ismerő igényeivel birni akarja majd az egész világot, megtámadják egymást és a felszabaditott emberiségből kalóz-banda lesz. És mi vakok mégis álmadozunk arról és dolgozunk azért, ami nincs, nem volt és nem lesz: emberi boldogság!

Zoltán mélyen meghatva hallgatta szegény beteg barátját s arra gondolt, hogy mind az a sok könyv-tudomány, amelyre páter Lőrinc tanitotta őt, majd a külföldi nagyhirü professzorok, tulajdonképpen nem sokat ér, mert az ember jellemét és életének irányát nem a könyvek és a tanitók kezei szabják ki.

Azután, hogy megkimélje barátját a további felindulástól, elbucsuzott és engedelmet kért tőle, hogy amig beteg, gyakrabban meglátogathassa.

IX.

Ezek a látogatások pedig mind sürübben ismétlődtek, mert a Dobó állapota nem akart javulni.

Zoltán a fiatal tanárban egy éles eszü, nyugodt öreg bölcset és egy meleg szivü fiatal mártirt talált, aki látott, érzett, tudott mindent és ugy vette a saját maga sorsát, mintha egy idegen életet élt volna a magáé helyett.

Tisztában volt betegségével, tudta, hogy halálra van itélve s hogy emberi számitás szerint, legfeljebb még négy esztendeje van. S erről igy beszélt Zoltánnal egy nap, nyugodtan, minden keserüség nélkül.

— Ebből a négy esztendőből, a legmesszebb menő emberi számitás szerint,

csak három az enyém, egy a halálé. Az ő munkája sem megy egyszerre, idő kell neki a pusztitáshoz, az ő erőmegőrléséhez s a lassu szu-rágáshoz.

Könnyen sóhajtott s megszoritotta a Zoltán kezét.

— Szivtelenség tőlem, — mentegetődzött, — hogy az ön viruló egészségének tavaszába, őszi hangulatokat lopok be. De tudom, hogy az ön bátor szive épp oly nyugodtan gondolkodik a halál problémájáról, mint az életéről. Hiába, ezt a kettőt nem lehet elszakitani egymástól és a gondolkodó elmék ezt nagyon jól tudják.

— Igaz, — felelte Zoltán, — de azt hiszem, nem szabad ilyen nyugodtan venni a végzetet s akinek kötelességei vannak, mint önnek is, harcba kell szállni a halállal.

— Mit gondol, — kérdezte Dobó kissé gunyosan — mit kellene tennem? Szent György is csak egy sárkányt tudott legyőzni és nem a halált!

— Azt, — felelte Zoltán kérő hangon, — hogy elfogadja tőlem a felajánlott kölcsönt és lemegy néhány hónapra délre.

— És mit gondol, — gunyolódott Dobó, — mikor törleszthetem le önnek a kölcsönét?

— Amikor álláshoz jut!

— Kedves Bajnócy, — mosolygott szomoruan a fiatal ember, — én eléggé jó mathematikus vagyok és a számokkal meglehetősen tudok bánni. Nem tartom lehetetlennek, hogy kapok állást, csak azt tartom lehetetlennek, hogy a halállal olyan szerződést tudjak kötni, melynek a prolongációja az adósság kiegyenlitésének idejéig tartson el. És miért fizessen az ember egy csomó megcsalt remény után kamatokat? Mit adhat nekem Olaszország, vagy a tropikus éghajlat minden napsugara?! Egy-két évet . . .

Zoltán szomoruan csüggesztette le fejét.

— Ha csak két évvel tovább él, — folytatta a rábeszélést, — az is nyereség önre és övéire. És mit tudja azt ön, hogy halálos-e a baja? Fiatal és ugyanezen betegségen, habár enyhébb formában, a huga is keresztülesett. S meggyógyult.

Dobó lehunyta a szemét s hallgatott. A huga bejött, tollat és tintát keresett az iróasztalon, aztán megigazitotta a bátyja párnáit és ismét kiment. Valami bágyadt, hervadt rózsának az illata maradt benn utána s a két fiatal ember hallgatott. Dobó lehunyt szemmel feküdt s egyszer csak igy szólt:

— Elmondom önnek a legszomorubb titkomat, azt: hogy Laura nem gyógyult meg. Épp oly halálraitélt ő is, mint én vagyok. Régóta figyelem alvását, ébrenlétét, hangjának minden rezgését, lélegzetét, az apró, kis hangtalan, jelentéktelennek látszó köhögését és én nagyon jól tudom, hogy az életnek ő is csak egy halvány árnyéka itt a földön Meglehet, nála az éghajlat, a gondos, kényelmes élet és egy kis boldogság még segithetne, rajtam már semmi!

Zoltán az ijedtségtől szédülve ült az ágy mellett. Soha életében még ilyen fájdalmat nem érzett, mint e percben. Ehez hasonló fájdalma csak akkor volt, mikor három év előtt, egy novemberi éjszakán, megmondta neki az orvos, hogy az édes anyja meg fog halni. Akkor a nagy, erős, husz esztendős fiu elájult. Most végigérezte minden fájdalmát a keserü fölfedezésnek. Azt hitte, hogy megfulad, felállt. Végigment a szobán és sápadtan ült vissza az ágy mellé, de ismét felállt és szó nélkül kezet szoritott Dobóval s elment.

Lement a lépcsőkön s a szük, kis ismeretlen utcában eltévedt, nem találta meg a Körutra vezető utat. Hideg, nyirkos dél-

előtt volt, a hó esővel vegyesen esett s az ég sötét, nehéz fellegei közül mintha soha többé nem tudott volna kibontakozni.

Zoltán megpillantott egy bérkocsit és hazavitette magát. Vizes felöltőjét az inas levette róla és egy nagy fahajszinü vizsla, még az anyja kedvenc kutyája, hizelegve jött eléje. Ilyenkor az öreg kutya mindig kapott pár simogatást, most észre sem vette Zoltán. Bement dolgozó-szobájába és leült az iróasztala elé.

Az iróasztal fölött anyjának két fiatalkori arcképe függött s ezek alatt ébenfa keretben, fekete fátyollal letakarva, a halotti maszkja. Zoltán ugy érezte, hogy az ő életében tulságosan nagy szerepe jutott a halálnak. Elveszitette az apját, anyját, most elvesziti maga mellől fiatal barátját s azután egy szép, szomoru szemü karcsu leány tünik el majd előle. Két boldogtalan, nyomorult teremtés a boldogtalanok és nyomorultak milliói közül . . .

Zoltán rácsapott öklével az iróasztalára. Most érezte először a szivén és az agyvelején keresztül a nyomorultak nyomorúságát, az életnek alávaló irgalmatlanságát. Azt a nérói hóhérságot, amint szöges korbácsával végigüt a ruhátlan, éhes és beteg

emberi falankszon. Es e percben nem volt egyéb vágya, minthogy a maga nagy vagyonát, azt a három-négy milliót, 'beledobhatná a kályha lángjába, amelylyel ugy se tud segiteni azokon, kiket segiteni szeretne.

Mikor az inas behivta ebédelni, páter Lőrinc megijedt sápadtságától.

-— Valami baja van? — kérdezte.

Zoltán tagadólag intett s eltolta maga elől a tányérokat.

— Kedves tanár ur, — mondta leverten, — adjon nekem tanácsot, vagy legyen segitségemre egy szomoru ügyben.

A páter ijedten nézett a fiatal ember dult arcára.

— Azt akarom öntől kérdezni, hogy nem volna lehetséges valami olyan formát találni, amely elég cim volna ahoz, hogy anyagilag segitségére legyek Dobóéknak?

A páter megnyugodva intett.

— Talán!

— Nem hiszem, — felelte Zoltán leverten. — Valér nem fogadja el a kölcsönt sem és nemcsak róla van szó. A huga is beteg.

— A huga is? — kérdezte a páter megdöbbenve.

— Ha már Valért nem lehet megmenteni, legalább a leányt mentsük meg. De hogyan?

A pátert nagyon leverte ez a szerencsétlenség, de nem tudott más tanácsot adni, minthogy először is és sürgősen, állásba kell helyezni a fiatal tanárt. Erre nézve pedig abban állapodtak meg, hogy Zoltán Bolvánszky Médához fordul, kinek a kultuszminiszter közeli rokona. S Zoltán még az nap délután fölkereste Médát, kis Andrássy-uti palotájukban.

X.

Méda az anyja halála után, tehát már tiz esztendő óta, maga vezette háztartásukat, ami különben az apja visszavonulása óta, nem okozott tul sok gondot.

Legtöbb gondot az apja okozott neki. A tulságosan érzékeny, hiu és állásához görcsösen ragaszkodó hatvankét éves diplomatára nagyon leverőleg hatott bukása. Erősen loyális érzése és politikájának konzervativ szelleme dacára olyan látszat idézte elő bukását, mintha épp fölfelé, a loyalitásába vetett bizalom rendült volna meg.

Egy erősen katholikus államba egy református vallásu nagykövet kinevezéséhez

ragaszkodott s annyira exponálta magát, hogy az udvarnál lemondását kivánták.

A megcsontosodott, konzervativ szellemü politikustól mindenesetre érthetetlen volt ez az eljárás, de akik közelebbről ismerték az indokot, azt suttogták, hogy a nagykövet-jelölt a Méda férjéül volt kiválasztva.

Az öreg kegyelmes pedig minden keserüségét otthon öntötte ki, Méda előtt, aki nem győzte eleget vigasztalni és alig tudta visszatartani, hogy elkeseredett haragjában át ne csapjon az ellenzékhez.

Minden rábeszélő-képességére és energiájára szüksége volt, hogy visszatartsa az apját egy olyan ügyetlenségtől, amely az ellenzéknek semmi különös hasznára nem lett volna, a saját komolyságának pedig csak ártott volna vele.

Látszólag kezdett aztán megnyugodni Bolvánszky, de Méda nagyon jól tudta, hogy a minden szerepléstől való visszavonulás s a büszke izoláltság, melyet első haragjában és keserüségében magára oktroyált, bánatot és szenvedést okoz neki, habár most már minden igyekezetével azon volt, hogy az emberekkel elhitesse: mennyire jól esik neki távol állni minden-

től és nem venni részt a politikai karneválban.

Pedig ez a visszavonulás epéssé, beteggé, melancholikussá tette. Már odáig jutott, hogy sem vendégeket nem akart fogadni, sem ő nem akart a házból kimozdulni s végre is Médának nem volt egyéb mit tenni, minthogy az apja egészsége és kedélye érdekében, a memoirejai megirására biztatta és ismét kezdte a maga ügyes taktikájával belevinni a politikai vitatkozásokba, melynek az lett eredménye, hogy egy nap kijelentette az öreg kegyelmes, hogy egy sorozatos hirlapi cikkben be akarja bizonyitani a világnak: hogy a 79-iki védőszövetség geniális szerzője csak fél genialitást végzett s a Keleten uralkodó Magyarország szövetségeseinek számát ki kell bőviteni, vagy kicserélni.

Méda majd elájult ijedtében, mikor ezt meghallotta, de erről a szándékáról nem volt képes az apját lebeszélni és kénytelen volt a dolog felől tárgyalásokba bocsátkozni a Magyar Hon szerkesztőjével.

Épp aznap délután is Gállal tárgyalt, mikor Zoltán meglátogatta.

A szerkesztő elegáns uj fogata ott állt a

kis palota előtt s a szalonban a Méda huga, a piruló kis szőke Lona fogadta.

Zoltán leült és hallgatta a kis leány kedves csacsogását, melyben máskor öröme telt volna, de most untatta. Ideges és elkeseredett volt s még a kis leány egészséges arcszine, kicsattanó ajka és kék szemének gondtalan ártatlansága is boszantotta. A másik leányra gondolt, a szegény, beteg, boldogtalan halvány leányra és idegenkedve, szinte gyülölettel nézte a kis leányt.

Szerencsére nem sokára megjelent az ajtóban Méda és örömmel sietett Zoltán elé.

— Csak nem beteg? — kérdezte meglepetve a fiatal ember szokatlan sápadtságától. — Mostanában sehol sem mutatja magát?

— Bizonyos depresszió hatása alatt állok — felelte Zoltán. — Egy fiatal ember barátom, kit személyesen nem régen ismerek, nagy beteg és ennek állapota, családi sorsa nagyon aggaszt. Most is az ő ügyében járok önnél, asszonyom. Egy kérésem volna.

— Nekem is — mosolygott Méda s leültette maga mellé Zoltánt. — Kevesebb ünnepélyességgel és komolysággal adja elő kérését, kérem. Olyan bánatos az arca,

hogy az én Lonám azonnal elpityergi magát. Pedig remélem, nem valami halálitéletet akar velem aláiratni?

— Épp ennek az ellenkezőjét — mosolygott Zoltán. — Arra kérem, hogy ennek a rendkivül tehetséges, nagyeszü fiatal embernek érdekében szóljon a kultuszminiszternek. Egy magántanárságí kathedrára aspirál. Két kitünő szociálfilozófiai munkát már megirt, de nincsen protekciója.

Méda kedvetlenül hallgatott. Kellemetlen és nehéz ügy volt, de Zoltánt nem lehetett visszautasitani sem neki, sem a miniszternek. Ennek a dusgazdag, szép, szimpatikus és a legfényesebb jövőjü fiatal embernek mindenki kedvét kereste a társaságban és Méda, bár egy cseppet sem volt számitó, de nem feledkezett el róla, hogy ide s tova férjhezmenendő huga van.

— Megpróbálom latbavetni csekélységem súlyát — mosolygott kedvesen, — ha ezzel magának némi szivességet tehetek. Azt, hogy az emberek vert seregén segithessek, arról már ugyis régen lemondtam. Mikor még olyan fiatal voltam, mint maga, én is minden emberen segiteni akartam, a ki utamba került. Később beláttam, hogy ez lehetetlenség, még később belefáradtam,

azután meguntam a szánalmat és végre közönyös lettem a mások baja iránt. Ezzel mindenki igy van, majd egyszer magánál is jelentkezik ez a szilánkokra hasogatott fásultság. Máskülönben nagyon sürgős a dolog?

— Nagyon! — felelte szenvedélyesen Zoltán, mire Méda elmosolyodott.

— S mi a neve ennek a fiatal embernek?

Volt valami zavar a Zoltán hangjában, a mint kimondta barátjának nevét s ez a zavar nem kerülte el a Méda figyelmét.

Kissé összehunyoritotta szemét s egy percig élesen, gondolkodva nézett Zoltánra.

— Nem annak a Dobó Laura szinésznőnek a fivére? — kérdezte kissé hidegen

— Ugyanaz! — felelte Zoltán.

Méda egy gyors, csodálkozó tekintetet vetett Zoltánra s azután egyébről beszéltek.

XI.

Borbély és Margit most mindennap találkoztak, de mindig csak rövid időre, majdnem futtában. Hol látogatók jöttek, hol próbái voltak Margitnak s a vizitek, vacsorák, társaságok minduntalan elszakitották őket egymástól.

Egy-egy lopott csók, kézszoritás, ez volt minden, amit egymásnak adhattak, de a boldogságnak ezek a röpke percei csak növelték szerelmüket és a titokzatosság s megközelithetetlenség ingerével hatott rájok.

Az, hogy külön jöttek, külön mentek el a társaságból s csak szemüknek sóvárgó vágyával beszéltek az emberek előtt, mindez

olyan boldogság volt, melynek megváltozását alig kívánták.

Ebben a lázas, titokzatos várakozásban éltek, a nélkül, hogy egyébre gondoltak volna s az egyedüllét perceiben mindegyikőjük gyerekes kábulattal élte át még egyszer azokat a finom, bájos apró részleteket, melyek a szerelem lényegét képezik.

Borbély még mindig nem szólt és nem is szólhatott a kellemetlen pénzügyekről, de már nem is találta annyira sürgősnek a rendbehozatalát, mint az első napokban. Margitot oly vidámnak, boldognak látta, hogy maga is megfeledkezett a leány gondjairól s a napjaik oly rövidek és szépek voltak, hogy aggodalmakra ki sem futotta az idejükből.

Margit még soha sem járt annyit társaságba és soha sem volt olyan szép, mint most. Szeme állandóan ragyogott s bár mindig elegáns volt, de most folyton uj és a legváltozatosabb toilettekben jelent meg, melyek feltünést és bámulatot keltettek, habár Margitnak sok megaláztatást okozott előteremtésük, mert a szabóinál már alig volt hitele. De egy szerelmes nő mire nem képes azért, hogy szépnek találja az, akit

szeret és folyton más-más szinekben és változatokban lássa őt?

A Margit és Borbély mindenütt találkozása, az egymás keresése, szemüknek összeragyogása kezdett feltünni a társaságban, de határozott meggyőződésre csak Méda jutott köztük, ki már régebben megfigyelte őket.

Egy időben valami kis hülés következtében, Margitnak feküdni kellett pár napig s ezalatt Borbélyt nem fogadhatta Ugyanekkor egy délelőtt, a madame Corbichon cukrászdájában találkozott Borbélylyal.

Méda egyedül jött s magához intette Borbélyt, ki a beteg Sömjénnel s ennek orvosával ült egy asztalnál.

— Margit tiszteltetí, — mosolygott gunyosan — tőle jövök. Ép akkor hozták a legendás nevezetességü rózsaszálat, a mi pár hét óta mindennap ott van a Margit öve mellett s hogy időt engedhessek neki az elragadtatás és meghatottsághoz, — sőt ha nem csalódom — a *virágcsókhoz* is, diszkréten elfordultam és zavaromban kinyitottam az ágy mellett egy kazettát, melyben, képzelje, ugyanolyan piros rózsákat találtam, persze hervadt állapotban, számra huszonegyet, mint a ma érkezett.

Nem tartozom a kis fantáziáju emberek közé s igy remélem, nem veszi tőlem rossz néven, hogy a rózsa-reliquiák gondolkodásba ejtettek.

— S mire gondolt? — kérdezte Borbély mosolyogva.

— Arra a kis beszélgetésre, ami, ha jól emlékszem, az őszszel ugyanitt, madame Corbichonnál történt kettőnk között.

Borbély gondolkodva vonta össze szemöldökét s kissé gúnyosan mosolyodott el.

— Emlékszem. És ha jól értem, ön különösen beszélgetésünknek arra a pontjára céloz, illetőleg a saját magyarázatára, hogy: ön a férfi jellemét mindig a szerelméből itéli meg.

Méda helybenhagyólag intett.

— Gratulálnom kell saját magamnak, amiért ilyen jól megjegyezte magának szavaimat. És önnek is szabad gratulálni? — kérdezte jelentőségteljes mosolylyal, kissé oldalvást és kémlőleg nézve a Borbély szemébe s egyuttal intett az egyik kiszolgáló kisasszonynak, ki az asztala körül járt.

Borbély nyugodtan állta ki a Méda tekintetét s egyszerüen, őszintén ennyit mondott:

— A legtisztább szándékkal vagyok Margit iránt.

A Méda arcán egy sajátságos mosoly futott keresztül, aztán bal kezének két ujjával halkan csettintett, ami nála a boszuságot fejezte ki, habár ugyanekkor az arca teljesen közömbös kifejezésü volt.

— Most visszaadom a társaságának, — mosolygott, kezet nyujtva Borbélynak. — Megeszem a kis dejeuner-met és sietek haza.

Leült s mig a pástétomját hozták, átfutotta a Figarót és az ujságon keresztül még egy félig szánalmas, félig megvető pillantást vetett Borbélyra.

— Ezt is elraktározhatom a gyüjteményem azon osztályába, — beszélt magában boszusan, — akik nem akarnak semmi rosszat, mégis ugy halnak meg, hogy nem cselekedtek semmi jót.

XII.

Amilyen szorgalmas látogatója volt tavaly télen Zoltán a társaságoknak, az idén épp annyira visszahuzódva élt.

Ennek pedig két oka volt. Egyik az: hogy azok az uj és ismeretlen izgalmak, melyek a társasélet érintkezésében nyilvánulnak, először elragadták, de mivel mélyebben nem tudták lekötni, az első impulzus, amint egy tartalmas, komoly barátra talált, azonnal kilökte őt azokból az élvezetekből, melyekben igaz és benső gyönyörüséget, természetének és izlésének mélységénél fogva, soha sem talált.

A másik ok az volt, hogy Petrányival,

akit megvetett s egy ismeretlen érzés folytán gyülölt, nem akart találkozni.

A legutolsó időben már a kedélye sem arra való volt, hogy társaságba menjen. Ideges és elkeseredett volt s utolsó látogatása óta még a beteg Dobót sem kereste föl. Az a feneketlen nyomoruság, szerencsétlenség és a halál, mi ott lebegett Dobóék fölött, annyira leverte, hogy gunynak tartotta, hogy ő : az egészséges, gazdag, előkelő ember, aki semmit sem tehet értök, közéjük menjen.

Csak levélileg érintkezett Dobóval s a várakozás izgalmától, mig a fiatal tanár kinevezését várta, sürgette, kérte, maga is majdnem megbetegedett.

Páter Lőrinc mindent elkövetett, hogy veszedelmes kedélyállapotából kiragadja. Nagy sétákat tettek, egy csomó könyvet rendelt, melyekből Zoltán egyet sem olvasott el, különböző társadalmi és politikai aktualitásokra hivta fel figyelmét, melyek közül Zoltánt egy sem érdekelte.

Az öreg Bolvánszky cikkei kötötték le először érdeklődését A különös paradoxonok s a keserü, szinte naiv kifakadások mellett az egykor tekintélyes, nem annyira nagy tudásu, mint inkább a helyzeteknek gyors

felismerője s a szellemes diplomata gondolkozása nyilvánult meg.

Ezek a cikkek kissé felvillanyozták. Vitatkozott felőlük páter Lőrinccel s hogy másokkal is beszélhessen róla, egy este fölment a kaszinóba.

Ott is, mindenütt a tagokkal tele termekben ezekről beszéltek, vitatkoztak, ezeken mosolyogtak s a benfentesek találgatták, hogy a szellemes és gunyos hasonlatok és megjegyzések Médát, vagy az öreg kegyelmest vallják-e mesterüknek?

Hárman: Zoltán, Borbély és Kund, egy asztal mellett vacsoráztak.

— Ugy látszik, — mosolygott Kund — hogy az öreg kegyelmes a borsón nem álmodik szépeket s az álmát vagy még korán, vagy már későn mondja el.

— Elmondani mindent lehet, — felelte Borbély, — csak az a kérdés, ki mondja el? Ez például egy regényiró fantáziájának való théma és nem egy volt politikusnak. Különben, — tette hozzá vállat vonva, — én nem értek a politikához. Ennek a chargé d'affaires-je, — mosolygott Zoltánra nézve, — Bajnócy lesz. Csak azon csodálkozom, hogy még nem kezdted meg politikai szereplésedet.

— Milyen irányban gondolod? — kérdezte Zoltán szórakozottan.

— Én egyelőre attachét s később nagykövetet látok benned.

— Mekkora tévedés! — intett Kund az osztrigabontó, különös formáju késével, melyet mindig magával hordott. — Hogy lehet Zoltánban ilyen dróton táncoló figurákat látni?

Zoltán alig hallgatott oda, más egyéb kötötte le figyelmét.

Petrányi egy közeli asztal mellett beszélgetett egy társasággal. Zoltán nem látta a Pápay premièreje óta s érezte, hogy vére a fejébe fut s legjobb szeretett volna felállni és elmenni, hogy megakadályozzon egy olyan jelenetet, mely érezte, elkerülhetetlen lesz, ha az az ember feléje közeledik.

S amit nem kivánt, megtörtént.

Petrányi feléjük jött, kezet fogott Borbélylyal, majd Zoltánnak nyujtotta a kezét, mire ez hidegen végigmérte s azután elforditotta a fejét.

Kinos csend következett. A három férfi egymásra nézett s Petrányi rákvörös arccal, hangosan, hogy az egész teremben meghallották, felkiáltott:

— Mit jelent ez?

Minden szem feléjük fordult.

— Azt, — felelte Zoltán hidegen, — hogy nem óhajtok önnel kezet fogni.

Petrányi most elsápadt.

— Ha nem indokolja sértését, — mondta elfuladva a felindulástól, — megkorbácsolom!

Zoltán letette a villáját és megvetéssel mérte végig Petrányit.

— Vegye ugy, — mondta nyugodtan, de metszően, — hogy én ezt már megtettem önnel. Egy olyan hitvány lélekrabló, becsület-uzsorás, mint ön, nem érdemel egyebet.

Senki sem értette, minek köszönheti Petrányi ezeket a cimeket, csak Kund értette el és csodálkozva nézett Zoltánra, mig hirtelen fölvetette magában a kérdést: az összes női nem érdekében provokálja Zoltán Petrányit, vagy csak *egy* miatt? Nem értette, de azért tetszett neki a dolog,

— Maga egy ostoba tacskó, — kiáltotta dühösen Petrányi — és én meg fogom magát leckéztetni! Kérlek benneteket, — fordult Kundhoz és Borbélyhoz, reszketve az izgatottságtól, — vállaljátok el a segédek funkcióját.

— Engem helyezz, kérlek, kivül minden szereplésen, — szólt Borbély kedvetlenül. — Bajnócynak szintén vagyok olyan jó barátja, mint neked.

— Én pedig, — mondta Kund hidegen, — ha Zoltánnak is ugy tetszik, inkább az ő segédje leszek, mint a tied.

— Te veled is lesz még egy kis dolgom! — intett Petrányi szikrázó szemmel s ott hagyta őket.

OSZK

XIII.

Zoltán haza hajtatott s az uton azon gondolkodott, szóljon-e a páternek még ma az esetről, vagy hagyja holnapra? S abban álapodott meg, hogy csak holnap értesiti s bement a dolgozószobájába.

Hozatott magának fekete kávét s leült az iróasztala elé. Kissé szédült az előbbi heves felindulástól, de már nyugodt volt és tisztán gondolkodott. Maga elé állitotta az egész esetnek perspektiváját s a nagy, tiszta körvonalakat igyekezett elfogultság nélkül, objektiv szemmel nézegetni.

Ime, a dolog igy állt. Egy férfi udvarol egy kis szinésznőnek. Nem komoly szándékból, de ebből nem szoktak sem a fér-

fiak, sem a nők casus bellit csinálni. A leány szép és a férfi ostromolja. Ostrom közben a leány megbetegszik. A baj komoly, veszedelmes s a férfi ahelyett, hogy odább állna a beteg leány mellől, felajánlja erszényét s a leány kiveszi belőle az élete árát. Ezt minden fiatal, élni akaró leány megcselekedné, de azt, hogy egy beteg leánynak számlálatlan százakat adjon egy férfi, azt nem minden férfi cselekedné meg. Az ilyesmire csak egy melegszivü ember, vagy egy hideg számító képes. Petrányi az utobbi volt, amit igazol, hogy kedvesévé tette a leányt.

És erre következik a morális kérdés: gazember-e az ilyen férfi?

Zoltán gyülölete és megvetése dacára sem tudott magának határozott választ adni. Irtózott a biró szerepétől s ugy érezte, hogy a sorsnak és véletlennek annyi szála csomósodik össze az emberi bünökben, hogy nem mindig a saját akaratából elkövetett részre esik benne a gyülöletesebb szerep.

Éjfél felé Kund a másik segéddel eljött referálni.

Elmondták, hogy a Petrányi segédeivel miben állapodtak meg. Kétszeri golyóvál-

tás, délelőtt tizenegy órakor egy budai huszárlaktanyában és még tisztázása egy kérdésnek — tette hozzá Kund jelentőségteljesen, mire a másik segéd diszkréten vissza vonult a szalonba.

— Petrányi tudni akarja, amihez joga van — szólt Kund, amint egyedül maradtak, — hogy honnan vindikáltad magadnak a sértés jogát és micsoda alapon?

Zoltán elutasitólag, zárkózottan intett.

— A minden jobb érzésü embernek felháborodása alapján.

— Dobó Lauráról van szó? — kérdezte Kund nyugodtan.

— Róla!

— Helyes! Hanem engedd meg nekem azt a jogot, hogy erre nézve egyet-mást elmondhassak neked a magam véleményéből és tapasztalataiból. Te huszonhárom éves vagy s én — tekintve e fontos és ünnepélyes percet — őszintén bevallom neked, hogy negyvenöt. — Igy aztán elhiheted nekem, hogy az én időmből több tellett már a tapasztalatokra, mint a tiedből s el fogod nekem hinni, ha azt mondom, hogy általános, szinte szankcionált erkölcsi nézetekért nem szoktak az emberek

pisztoly csöve elé állni. S nem különösen az olyan férfiak, mint te vagy. Én hamarabb megtehetném. Engem senki sem vesz tulkomolyan és nem vár tőlem a világ semmit. Én lehetek az ugynevezett extravaganciák és szélsőségek embere, én nem vagyok jelentékeny masszából való és igy megvan a jogom, hogy ugy gondolkodjam és ugy cselekedjem, amint nekem tetszik. Én, hála Istennek, élhetném a magam kis egyéni életét, a kutya se törődnék vele, sajnos azonban, nem élem, mert elkéstem vele. Amig nem késtem el vele, addig pedig – nem mertem. Te más vagy. Te nem élheted sem most, sem soha a magad életét. Téged, szegény fiatal barátom, az élet az ugynevezett: nagystilü emberek közé sortirozott el és sorsod nagy embernek predestinált. Nagyszivü, komoly, lelkes ember vagy, szónoki tehetség lappang benned, azt nem is számitva, hogy a közvélemény: fél Magyarország legszebb férfiának tart. S amellett gazdag vagy. Ennyi tehetséggel nem jöhetsz összeütközésbe a a világgal. mely sokat vár tőled s ennél fogva saját magaddal sem. Az ilyen emberek, mint te, nem élhetnek ötletszerüen, sem tulságba hajtott ideális szempontok sze-

rint. Te nem a nemes, de kis kaliberü érzéseid szerint rendezheted be az életedet, hanem az emberiség érzései és javai szerint s a saját szivednek a mások, a sokak rovására, nem kedvezhetsz semmiben. Jó lesz tehát, ha a predesztinációdhoz alkalmazkodsz, olyan ideális becsületekért, mint ez a mostani is, melyet a világ sem megérteni, sem szakcionálni nem tud és nem akar, többé nem állitod oda könnyelmüen céltáblául az életedet. Megértettél? — kérdezte Kund felállva s megszoritotta a fiatal ember kezét és fürkészve nézett szemébe. Két irányban értettél meg? — kérdezte nyomatékosan.

— Csak egyben — mosolygott Zoltán s a tekintete olyan nyilt és zavartalan volt, hogy Kund megkönnyebbülten lélegzett.

Azután elváltak. Kund lelkére kötötte, hogy azonnal feküdjék le, aludjon hosszan és jól, mert Petrányi kitünő lövő, régi párbajozó, mig Zoltánnak ez volt első párbaja.

De Zoltán nem feküdt le. Hozatott még egy csésze feketét és visszaült az iróasztalához. Egy ideig azon gondolkodott, hogy megirja-e végrendeletét, de ezen elmo-

solyodott. Bár a helyzet komolyságánál fogva természetesnek találta, hogy rendelkezzék vagyona felett, mégis bántotta ez a kissé nagyképüsködő póz, hogy huszonhárom éves korában végrendelkezzék. Ennyit azonban mégis megirt egy levél formában a páternek.

„Halálom esetén vagyonomnak fele nagybátyámat illeti, felét forditsa ön saját belátása szerint jótékony célokra. Én csak annyit kötök ki, hogy a Dobó családnak, illetőleg Valérnak, tiszteletem és barátságom jeléül huszezer forintot ajándékozok, kérve önt, a lehető legdiszkrétebb formában való átadásra.

Amikor levelemet irom önnek, szeretett atyai barátom, annyira távol látom magam előtt halálomnak árnyékát, hogy kellemetlen szentimentalizmusnak és férfiatlanságnak érzem a bucsuzkodást. És ha mégis ugy határozna a sors, hogy csakugyan el kell válnunk egymástól, akkor arra kérem, vigasztalódjon ön saját hitében, melyre engem gyerekségem óta tanitott: a viszontlátásban!“

Azután megcimezte a levelet és lefeküdt. Eloltotta éjjeli asztalán a gyertyát és a hold bevilágitott a szobájába. Nyugodtan

feküdt ágyában és arra gondolt, ha meghalna, mit sajnálna itt hagyni az életből? Először is: magát az életet, melyhez ifjusága, egészsége és ambiciózus lelkének egész erejével ragaszkodott. Imádta az életet, ragaszkodott álmaihoz, terveihez, hogy hasznára lehessen az emberiségnek. Bármily nyugtalanok is voltak még ez álmok és kiforratlanok a tervek, megtudta belőlük rajzolni maga előtt homályos körvonalait azoknak a céloknak, melyekért élni akart.

Uj eszmék, modern célok a politikában és társadalomban lelkesitik, az embereknek a magasabb lelkifejlődés processzusától várta egymáshoz közeledését és lázas tépelődéssel kereste azt az utat, melyet egy Messiás is hiába keresett s csak annyit ért el vele, hogy kiontott véréről a megszégyenitett, de soha meg nem javuló emberiség azt a legendát költötte, hogy azzal a Messiás megváltotta őket büneiktől.

De hol van az az ember, aki huszonhárom éves korában szivesen néz bele a legendák psichologiájába? Sőt a mindennapi élet psichologiáját sem ismerte. De fél-e a madár, hogy nem tud repülni, ha ép a szárnya? Zoltán is ugy érezte, hogy szárnyakkal és akarattal az égig fel lehet jutni.

És élni akart, a halálra nem gondolt. Ha volt aggodalma, csak az volt, hogy a szegény beteg leány, ha megtud valamit a párbajról a lapokból, az izgatottság és ijedtség ártalmára lesz. Nagyon jól tudta, hogy aggódni fog Petrányi miatt s lassan tisztába jött magában, hogy nem veszi célba Petrányit. Akárhogy gyülöli is, nem öli meg. Inkább ő hal meg. Ezzel az elhatározással elaludt és olyan nyugodt, egészséges álma volt, mintha másnap az esküvőjére készült volna és nem az első, komoly párbajára.

XIV.

Petrányi hidegen, nyugodtan és elszántan célozott.

Az orvosa, egy iszákos, de kitünő sebész és szenvedélyes vadász, összehunyoritott szemmel nézte a pisztoly csövét és magában keresztet vetett Zoltánra.

— Adieu, öcsém, egy nyaklövést kapsz!

A pisztoly eldördült és nem talált. Most Zoltán célozott, de félre lőtt, a levegőbe.

— Mit kimél? — kiáltotta Petrányi izgatott dühvel s másodszor lőtt.

Az első percben: orvosok, segédek, mindenki azt hitte, mikor Zoltán elesett, hogy vége van. A golyó a mellébe fúródott s egy bordacsont között akadt meg. Eszméletlenül vitték haza s még az nap szerencsésen megoperálták.

A párbaj óriási feltünést keltett s a tudakozódók egész késő estig jöttek. A pátert annyira tönkretette az ijedtség, hogy csak az operáció és sebláz elmultával tért magához.

Egy hét után, mikor már minden komplikáción túl volt a beteg Méda, aki minden nap kétszer látogatta meg, egy nap a beteg szobájából kijövet, igy szólt a páterhez :

— Vezessen be kérem a szalonba, valami beszélni valóm van önnel.

— Nézze, kedves páter — kezdte Méda, amint leült — ugyebár, bizonyos ön abban, hogy az ön tanitványa iránt őszinte anyai szeretettel viseltetem? Ha igen, akkor engedje meg nekem, hogy én, a nő, aki mindig élesebben lát be bizonyos dolgokba, mint önök, férfiak, figyelmeztessem némely dolgokra.

— Nézze, kérem — folytatta Méda a muffját simogatva — nem volna szives nekem megmondani, mit tart ön a Zoltán párbajának okául?

— A párbaj okául? — kérdezte a páter meglepetten. — Azt, amit valószinüleg méltóságos asszonyom is tud. A Zoltán nemes

és kissé túlhajtott erkölcsi nézetét olyan dolog felől, melyet megvet.

— Részben ez! — hagyta rá Méda. — De mondja kérem, nem lát ön valami más egyebet is a sövény mögött? Például: nemcsak kutyát, de farkast is? Nem gondolt ön még arra, hogy a világ nem igen hajlandó az okok indokaiban azt a magas iskolájú ideálizmust látni, amit ő abszolute nem ért meg? Szóval, nem gondolt ön arra, hogy a világ másként ítéli meg azt az indokot, amit: ön, én s egyáltalán a Zoltán barátai természetes indoknak látunk?

— Nem, — mondta egyszerüen a páter. — Az igazságokkal szemben lehet elfogult a világ, de nem hiszem, hogy igazságtalan is lenne.

Méda elmosolyodott.

— Mennyire irigylem önt, kedves barátom, amiért, dacára hogy a földön jár, semmi szenny nem ragad reája. Sajnos, én nem vagyok az ön nézetén s ha a világ ez esetben, mondjuk igy: jól is viseli magát, én hajlandó vagyok bevallani saját magamról azt az önjellemzést: hogy e kérdésben az *igazságtalan világ* szerepére vállalkozom, azaz, hogy világosan beszéljek, én félek valamitől és félelmemet, mely

ön előtt az első percben valószinüleg nem talál rokonszenves visszhangra — mégis bevallom. Fiatal emberek, ha még olyan fiatalok és ideálisan gondolkodók is, mint az ön tanitványa, a *nőkért,* értse meg jól, hogy többes számban beszélek, nem állnak ki a halál elé. Akik ezt megteszik, azok nem ideálisan gondolkodók, hanem: krakélerek. Az ideális ifjak, ha nőkről van szó, csak *egy nő* miatt néznek a halál szemébe.

— Méltóságos asszonyom azt hiszi — kérdezte a páter elsápadva — hogy? . . .

— Pszt, pszt! — intett Méda tréfásan. — Semmit se hiszek. Csak — mosolygott — logikailag okadatolok. Igy: Zoltán megismerkedik egy fiatal emberrel, egy elsőrendü tehetséggel, egy vele hasonló eszmékért rajongó lélekkel. A „rajongó lelket" első látásra kinevezi barátjának, a szegénysége és betegsége miatt duplán barátjának s a barátja hugát, a szegény és szomorú, elhagyott, kirabolt szép leányt — ne ijedjen meg kedves páter — megszereti anélkül, hogy ennek a szerelemnek létezéséről jó ideig maga is birna tudomással.

— Hogy Zoltán megszeressen egy bu-

kott leányt?! — kiáltott ijedten és megbotránkozva a páter.

— Ha nekem fiam volna — mosolygott Méda, — nem biznám a nevelését önre. Ön olyan tökéletes, hogy szinte nem való nevelésre. És — bocsásson meg, — de rossz a lélektana. Ha jó volna, tudnia kellene, hogy ezekbe a leányokba épp az ilyen ideális lelkek szeretnek bele, nem a büneikbe, legyen nyugodt, hanem a szerencsétlenségükbe, amit tényleg nem lehet tőlük eltagadni. Különösen nem, Dobó Laurától. A fodrásznőm egy folyosón lakik velük, ismeri az egész családot s amig fésül, hogy ne unatkozzam, ilyen történetekkel mulattat.

A páter felindultan járkált.

— Bizonyos ebben? kérdezte Médát.

Méda vállat vont.

— Nem ez a fontosabb kérdés, kedves páter, hanem az, hogy ön irjon azonnal a Zoltán nagybátyjának és amint Zoltán felgyógyul, neveztessék ki haladéktalanul valamelyik nagykövetséghez attachénak. Ugy tudom, hogy a katonai ügyek szolgálása nem tetszik Zoltánnak, de legalább két évig nagy hasznára lenne valamelyik világváros s a nagyvilági élet és tapasztala-

tok. Azután visszajöhetne és megválasztatnák képviselőnek.

Méda felállt s kezet nyujtott a páternek.

— Gondolkodjék azon, amit mondtam, vagy még jobb, ha nem is gondolkodik, csak ir azonnal a nagykövet bácsinak és egy kis időre internálják az urfit. Adieu, kedves páter, azaz várjon csak, még valamiről elfeledkeztem.

Benyult a zsebébe s egy iv hosszukásra hajtott papirost húzott ki belőle.

— Itt van a barátjuk kinevezése, örvendeztesse meg vele Zoltánt.

XV.

Nagy pelyhekben, ritkán, szinte jéggé fagyva hullt a hó és a Borbély két uj szürkéjének patája, amint megállitotta őket a Margit lakása előtt, belevágódott a tükrös, pompás szán-útba.

Borbély felnézett az ablakokra s a következő percben már jött lefelé a lépcsőkön Margit.

Hosszu, testhezálló prémes bunda volt rajta, barna prémkalap a fején s az óriási lapos muffján ott égett a Borbély hosszúszáru, rubinvörös rózsája.

Borbély mosolyogva, szerelmesen nézte a bakról s Margit felült melléje. A kocsis sealskinnel bélelt selyem takarót teritett térdükre s az utcán járók megbámulták az elegáns szánt s a Margit szép alakját.

— Merre menjünk? — kérdezte Borbély s a takaró alatt megszoritotta a Margit kezét.

— Nekem mindegy, — mosolygott Margit boldogan, — csak maga mellett legyek.

— Mégis!

— Hát menjünk a budai hegyek közé.

— Nem fázik meg?

— Ha megfázom, visszajövet felmegyünk magához és ad egy csésze teát.

Borbély elragadtatva nézett reá.

— Komolyan mondja?

— Egész komolyan. Ugyis régi vágyam ismerni a maga otthonát. Képzelem, milyen érdekes!

— Elég jó kis odú, csakhogy hiányozni fog belőle a maga méltó fogadtatásához elengedhetetlen kellék: a virág. Ha tudtam volna, hogy ilyen kegyben részesit, Budapest égész Flóráját magamhoz rendelem.

— Sőt oltárt is állit, — mosolygott Margit.

— Ahol maga van, ott mindenütt van oltár.

Belenéztek az egymás szemébe s Margit

mosolyogva huzta végig a muffjára tüzött rózsát a Borbély arcán.

A két fiatal, pettyes szürke csikó ugy röpitette a könnyü szánat, mint egy pelyhet. Az utcák, a fák, a házak tetejei fehéren ragyogtak a hótól és zuzmaraszalagoktól, melyek csipkésen, mint valami óriási póknak lábai, fonták körül a tárgyakat.

Borbély keresztül hajtott az ujhidon s a Duna mellett haladva mentek kifelé. Az alagutnál elmaradt előlük a ködbe burkolt fiatal városnak silhouettje s a Vérmezőnél ott látták maguk előtt a hóval boritott, fenséges nyugalmu hegyeket.

Jobbról a bástya emelkedett meredek, svájcias utcáival s a hóval fedett házak némely ablakából már lámpafény csillogott ki, messzire ragyogtatva csillaghoz hasonló titokzatos fényét.

Margit még sohasem járt télen erre s mikor a budai utcákat is elhagyva, a Svábhegyre vezető utra tértek, mámoros boldogság fogta el és közelebb huzódva Borbélyhoz, lázas önkivülettel suttogott hozzá. A hangja olyan forró volt, mint a legforróbb déli szél, s Borbély ellankadva hallgatta.

— Tudja mit szeretnék? Hogy addig mennénk ezen a tiszta, szűzi, fehér téli uton, mig egyenesen bele mennénk a tavaszba. Ebből a csöndes, fehér világból madárdalos, virágos tavaszba szeretnék menni. Ha mennénk, mennénk sok nap és sok éjszakákon keresztül, igy egymás mellé huzódva s a hó folyton hullana reánk . . . Aztán mi is olyan fehérek lennénk, mint a hó. A hajunk, ruhánk, a lovaink, csak ez a piros rózsa itt a muffomon maradna meg a maga szinében. Ez égne forrón, tüzesen s mikor oda érnénk a tavasz kapujához, ezzel kopogtatnánk a kapun. És a kapu kinyilna a rózsa kopogtatására, mint ahogy minden sziv kinyilik a szerelem hangjára . . . Vigyen oda, édes!

Borbély lehunyta a szemét.

— Oda viszlek, édes!

— És ott maradunk. Fonunk magunknak sátort fürtös virágu rózsaágból és oda menekülünk a forró napsugarak égető tüzétől. Onnan nézzük reggel a napfelkeltét s este a csillagok utját. Egyedül leszünk az üdvösség kertjében, mert másoknak nem nyilik ki a tavasz kapuja. Én vagyok az egyetlen leány a világon, ki birtokában van a büvös rózsaszálnak.

Mienk a föld, a napsugár és minden boldogság, mert mi szeretjük ezen a világon legjobban egymást. Mi soha sem szerettünk mást, csak egymást szerettük, maga bejárta a világot lángokon keresztül, de a szive sohasem fogott tüzet. Haza hozta nekem, mint ahogy egyszer régen elvitte tőlem. De többé nem viszi el sohasem ... Csókoljon meg, édes!

Muffját álla alá szoritva, ismeretlen ragyogásu fénynyel szemében, forró, szenvedélyes, hűséges pillantással nézett a férfi szemébe.

Borbély erőtlenül engedte el a gyeplőt.

— Margit! — suttogta — térjen magához . . . Nem vagyunk egyedül.

Margit hátravetett fejjel, álmodozva mosolygott.

— Jelentse ki a kocsisnak, hogy jegyesek vagyunk Mondja, hogy a vőlegényem . . .

Borbély megkapta a lefelé vágtató lovak gyeplőjét és visszaforditotta őket. Egymáshoz húzódva, szótlanul, csak egy-egy néma, a szenvedélytől szinte torz mosolyt váltottak s igy mentek visszafelé és a szüzi hegyekből többé semmit sem láttak.

A hó sürübben hullt, kezdett alkonyodni s Borbély a lakása előtt oda dobta a gyeplőt a kocsisnak és lesegitette Margitot. A csöngetésre elősietö inasnak valami parancsot adott s a szalonban kibontotta Margitot a bundájából. Azután összeölelkeztek, ugy, ahogy még soha sem, azzal a tehetetlen forróságával a végzetszerü percnek, ami több átkot, mint boldogságot sóhajt bele a titokzatos jövőbe.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

XVI.

Ami megtörtént, Borbély nem akarta előidézni, Margit nem kereste, de annyira nem érezték szerelmüktől külön, független vagy megszégyenitő érzésnek az egymás birását, hogy a legkisebb megbánás, sőt zavar nélkül néztek egymásra.

Margit magához ölelte a Borbély fejét és hosszan, tisztán, nyugodtan nézett szemébe. Azután leült a nagy porcellán kályha mellé és boldog mosolylyal türte, hogy Borbély megigazitsa a haját s mikor az inas behozta a szalonba a megteritett asztalt, Borbély elküldte az inast és ő szolgálta ki Margitot. Elkészitette a teáját, hideg sültet tett a tányérjára, gyümöl-

csöt tisztitott s egész idő alatt nem szóltak semmit, csak a szemükkel beszéltek s Borbély időnként megcsókolta a leány kezét.

Ezután vagy itt, vagy Margitnál találkoztak, mert most már az esti órákban is fogadta Borbélyt. Margit amennyire lehetett, titkolta viszonyukat, de ha valaki nyiltan kérdést intézett volna hozzá, nyiltan is felelt volna reá.

Természetesen, erre nem volt szükség, de a szinháznál már kikezdte a pletyka s innen terjedt tovább, a saját köréig. És itt várakozással néztek az események elé. Mindketten, Borbély is, Margit is szabad emberek voltak, amellett Margit szinésznő és szigoru elitélés alá nem került az eset, de annál inkább megbotránkoztak a Margit oktalan, könnyelmü cselekedetén. Nem értették, hogy ez a komoly és okos leány, hogy mehetett bele egy házasságon kivüli viszonyba, mikor egy kis ügyességgel a házasságot is elérhette volna.

Egyelőre azonban várták a dolog fejleményét, de már is voltak, akik megbotránkoztak, igy Pallosné is. Megszakitotta a Margittal való közlekedést s ahol tehette, agitált ellene és a Margit társasági érint-

kezése kezdett reá nézve kellemetlenné válni. Ehhez járultak anyagi gondjai is és kedélye kezdett borulni és ingerültté lenni.

Már Borbélynak is feltünt s egy nap ugy tetszett neki, hogy Margit szórakozottan és nem a szokott bensőséggel s melegséggel viszonozza csókját.

Épp a iróasztala előtt találta, egy csomó számla-halmaz között, melyeket zavartan rejtett el a Borbély jöttére.

Három hónap óta most jutott először eszébe Borbélynak a Margit adóssága és e percben tisztában volt vele, hogy ez teszi Margitot kedvetlenné és azonnal elhatározta, hogy most elintézi a kényes ügyet.

— Magának rejtegetni való irása van? — kérdezte tréfás mosolylyal s egyik kezét rátette a félig nyitott iróasztal fiókjára, mig másikkal a Margit kezét fogta meg.

— Rejtegetni való! Mi jut eszébe? — mosolygott Margit bágyadtan s azon volt, hogy becsukja a fiókat.

— Igenis, — mondta Borbély s gyöngéden megcsókolta a leány haját. — Rejtegetett számlái. És — tette hozzá komolyan — ebből kifolyólag titkos gondjai.

Margit megütődve vizsgálta a Borbély arcát, aztán erélyesen betolta a fiókot és hidegen igy szólt:

— Ezek a gondok kizárólag az enyimek és kérem, ne avatkozzék bele.

Borbélyt nem riasztotta el a visszautasitás. Megcsókolta a Margit kezét, azután megfogta és komolyan nézett reá.

— Ha a szerelme az enyém, akkor a gondjai is az enyimek.

Margit visszautasitólag intett.

— A pénzügyi gondjaim függetlenek a szerelmemtől. Még egyszer kérem, ne avatkozzék bele.

— Hát ki avatkozzék bele, ha nem én? — kérdezte Borbély még mindig kérő hangon.

— Senki! Önnek ép ugy nincs meg ehez a joga, mint egy reám nézve bármely idegen férfinak.

— Hogy érti ezt? — kérdezte Borbély összevont szemöldökkel.

— Hagyjuk ezt a kérdést, — szólt kedvetlenül Margit s fel akart állni, de Borbély visszatartotta.

— Ellenkezőleg, kérem, tisztázzuk ezt a kérdést.

— Mit akar ön tulajdonképpen? — kér-

dezte Margit olyan hideg és büszke pillantással, ami meglepte Borbélyt s kissé ingerültté tette.

— Azt akarom, hogy azt a jogot, mely kizárólag az enyém és nem az öné, t. i.: hogy anyagi gondokkal küzködjön, a teljes valójában engedje át nekem.

— Micsoda jogokról beszél ön? — kérdezte Margit elsápadva és könyes szemmel. — A férjem, jegyesem, vagy pedig én a megfizetett kedvese vagyok önnek? Mert csakis ezek az emberek beszélhetnek jogokról és nem ön, akihez a legtisztább és legideálisabb szerelem füz.

Eltakarta kezével szemét s ujjai közt lefolytak könyei.

Borbély meghatottan nézte és sápadtan harapdálta bajuszát, érezve, hogy amire eddig nem gondolt, e percben meg kell tennie és nyilatkoznia kell. Kötelessége. Végre is ő szereti e leányt s ha idegenkedik is a házasságtól, de a kötelessége elől ő soha sem tért ki és nem fog kitérni most sem. Ha a Margit anyagi helyzetén nem segithet másként, csak az anyakönyvvezető beleegyezése mellett, elveszi A fő az, hogy Margiton segitve legyen és ne az ő

szabadságszeretetének és elveinek fenntartásával rontsa el a leány életét.

Az iróasztal előtt állt, egy papirvágókés acélját hajtogatva ujjai között s Margit ott sirt előtte, fejét az iróasztalra hajtva és szép, gömbölyü vállai megremegtek a zokogástól.

Borbély szánalommal és szerelemmel nézte s nem tudta, hogy mit mondjon. Végre lehuzott ujjáról egy vékony gyürüt s a leány kezét lefejtve fejéről, lassan ráhuzta az ujjára, azután megcsókolta a kis fehér kezet.

— Holnapig, amig kicseréljük a karikagyürünket — mondta halkan, alázatosan, bünbánattal. — És most adja át nekem az iróasztala kulcsát, azután mossa meg a könyes szemét, hogy estére olyan szépen ragyogjon a Méda estélyén, ahogy még soha sem.

Mire Margit még jobban sirt. Félig a boldogság könyeit sirta el, félig annak a fájdalmas érzésnek könyeit, amelylyel megérezte, hogy a boldogság nem erkölcsi presszíók hatása alatt születik s hogy a legjobb férfi is csak az, ami valamennyi: impresszionistái a szerelemnek.

XVII.

Méda még egy pillantást vetett a tükörbe és gunyosan mosolygott vissza önmagára.

— A háromszáz forintos selyem ruhámban is csak az vagyok, ami a harminc forintos karton ruhámban ; öreg és csunya. Haj, haj, Kund — sóhajtott könnyedén — ha még egyszer husz esztendős lehetnék!

— Mit tenne? — kérdezte Kund, megtéve Médának azt a szivességet, hogy egy teljes órával hamarább jött el az estélyre, szemlét tartani a dekorációk, virágok és világitás fölött.

— Igaza van! — sóhajtott ujra Méda, a szétnyitott strucc-legyezőjén a tollakat igazgatva. — Mit tennék?! Azt, amit

minden ember tenne, ha elülről kezdené az életet. Ujra elrontanám.

Vastag, fehér ujjaival egy gyöngyszinü üvegvázából épp egy piros szegfübokrétát vett ki Kund s egy cseresznyefa-ágat tett helyébe.

— Nézze most ezt a különbséget! — mutatott a vázára, amint az üveg színéhez hasonló, apró fehér virágokat elhelyezte benne. — Virág és váza harmonizáljon. Többféle virágot egy pohárba tenni, különösen olyan virágokat, melyek sem szinre, sem karakterre nem harmonizálnak, nem szabad. Ilyen kevert ügyre csak biztos szinérzékü ember vállalkozzék.

Azután leült s egy szál szegfüvel a szék karját ütögetve, egykedvü kiváncsisággal nézte a legyezőjével babráló vén kisasszonyt.

— Ön is elrontotta az életét? — kérdezte.

— Ki nem cselekszi ezt meg? — sóhajtott Méda. — Még ilyen embert nem ismertem.

— Az igaz! Ha az embereknek a kellő pillanatban csak fél annyi eszük lenne, mint az állatoknak ösztönük, sok szerencsétlenséget elkerülhetnének.

Méda fázósan vont vállat.

— Eszük! Gyülölöm ezt a szót, dacára, hogy meghajlok előtte. Az ész hatalma már tulságosan nagy bennünk, elnyomja és lecsigázza lelki vágyainkat és csak a testieknek kedvez. Mint egy Watt-féle gőzgép, melyet a gőz feszitő ereje hoz mozgásba, ugyanilyen szuverén ereje van bennünk az észnek. Mindent az észért és mindent az észnek! Brrr! Fázom! Ne eszük lenne több az embereknek, kedves barátom, hanem bátorságuk rommá zúzni ezt a nehány ezer esztendős múmia-bazárt, ahol az emberek kicserélik egymással érdekeiket és beszerzik a saját földi nyomoruságukhoz szükséges kinzóeszközöket.

Kund a szék karjára könyökölve nézegette a szép lazulitkék villanylángokat és széles arcán unalom, közöny látszott, habár e percben jól érezte magát, mert szerette ezt a kis különös, elegáns szalont, melyben voltak s honnan a másik, a nagy elfogadó terem nyilt. És szerette a Médával való társalgást is, habár ez mindig felzavarta kedélyét, mint azok a titkos déli szelek, melyek alig fujnak és mégis hullámzásba hozzák a vizeket.

— Én azt hiszem — mondta csöndesen

s kissé elmosolyodott, — hogy önnek nincs egészben igaza, amikor az észt teszi felelőssé az emberi oktalanságokért és bajokért Nagyon szomoru volna, ha nem az ész, hanem az ösztönök kormányoznák idegrendszerünket.

Méda elkészült a legyezője tollaival és leült.

— Pedig az ösztönünk kormányozza, csakhogy az eszünk állitja meg. De én éppen ezt a megállitást nem találom mindig helyesnek. Például szeretném tudni, miért kellett az én eszemnek abba beleszólni husz esztendő előtt, mikor egy kis falusi tanitó megkérte a kezemet s dacára, hogy szerettem, a szeme közé kacagtam a szegény kis tanitónak.

— Hja, az ön tanitónősködése a kis erdélyi faluban! Hallottam erről, — mosolygott Kund.

Méda elmélázva nézett maga elé. A gunyos mosoly eltünt arcáról és szelid, szomoru mosoly váltotta föl.

— Igen az én tanitónősködésem! — sóhajtott. — Tizennyolc éves voltam, mikor megkaptam a diplomámat és nem volt más vágyam, mint megismerni az életet abban a rétegben is, mely alattam állt, ahol az

emberek nem azokért a célokért küzdenek, mint itt fönn, hanem csak a kis darab mindennapi kenyerükért. Ismerni akartam a népet, a bajaikat, gondjaikat, a szivük érzéseit, az egyedül álló, dolgozó szegény leányok sorsát s akkora energia volt bennem keresztülvitelére, hogy a szülőim nem merték megakadályozni. És a legnagyobb inkognitóban, idegen névvel, két esztendeig tanitottam egy kis faluban. Azután hazajöttem a tapasztott földü szobácskámból a parkettás szobámba, de az ifjuságomat és az álmaimat ott hagytam.

Egy ideig hallgattak, azután Kund felállt s halkan megütötte a zongorát. Valami szomoru melódiáju olasz dalt játszott, egy halk, édes szerelmi bucsut s a kis őszülő haju, fekete selyemruhás, öreg Méda ugy ült egy magas, régi divatu székben, mintha a Kund müvészi játékában a mult bánatát allegorizálta volna.

— Mondja, asszonyom, — fordult vissza Kund játékközben a zongora mellől, — nem vonhatnánk le bizonyos tanulságot ebből a percből arra a percre vonatkozólag, amelyben ön elbucsuztatja azt a szegény fiut, Bajnócyt, Budapesttől? Mit gondol, nem volna tanácsosabb eloltatni a

szalonokban a csillárokat, a kaput becsukatni és ráiratni: Estély nem tartatik meg — Bajnócy Zoltán nem utazik . . .

Méda fölébredt és elmosolyodott. A szokott gunyos, bizarr mosolyával és felállt.

— Kedves barátom, — mondta kezét a Kund karjára téve, — amióta ez a világ fennáll, kétféle harc folyik rajta. Az Isten harca az emberek ellen a megpróbáltatásokkal és az emberek harca az Isten ellen a *szokásokkal*. Akik egykor a harc végét látni fogják, nem mi vagyunk.

Azután az apja elé ment, aki egy inas karjára támaszkodva jött keresztül a nagy szalonon.

XVIII.

Tiz órára majdnem együtt volt az egész társaság. Lehettek vagy negyvenen s a három szalon megtelt velük.

Méda ugy válogatta ki a társaságot, hogy az izlését és érdekeit is kielégithesse.

Ezek az érdekek nem azok a szorosan vett, *fölváltható* érdekek voltak. Médának többé sem az apja, sem maga miatt nem volt szüksége ilyesmire, de végre az is érdekünk, hogy közönyösségünket vagy pláne ellenszenvünket ne mutassuk ki azok iránt, akik iránt közönyösséggel, vagy ellenszenvvel viseltetünk.

Az öreg kegyelmes nem a legjobb hangulatban ült a nagy szalonban, melynek

két sarokablaka egy szép nagy kertre nyilt, mig a többi ablakok s egy nagy, fehér oszlopos erkély az Andrássy-utra nyiltak.

Ismét a köszvény bántotta s magába fojtott ingerültséggel hallgatta két mellette ülő politikus vitatkozását a vám-ügyről és rossz néven vette tőlük, hogy az ő politikai cikkeiről nem beszéltek.

Ezek a cikkek ugyan már három hét előtt befejeződtek, de ismét aktuálissá váltak azzal a röpirattal, melylyel egy fiatal képviselő válaszolt rájuk, ezáltal vonva magára a figyelmet, melyre nehány esztendő óta vágyott már.

Ebben a röpiratban még több volt a paradoxon, mint az öreg kegyelmes cikkeiben, kevesebb a szellemesség, de több: az ügyesség, merészség és a két erős ököl nyoma, mely előre furakodott.

— Látod, apus, — mondta Méda akkor este, mikor elolvasta a röpiratot és átment a maga szobájából az apjához. — ezt érted el a cikkeiddel! Válladra vettél egy varangyos-békát, aki most az egész világot telekiabálja. És mig az emberek mosolya neked már csak ártalmadra lehet, ennek a strébernek hasznára lesz.

Méda egyik szalonból a másikba ment, fürge apró lépéseivel ott termet mindenütt, ahol lanyhulni kezdett a társalgás, vagy pláne megszakadt s egyetlen egy oda dobott szava elég volt, hogy vendégei uj témát kapjanak.

— A mustármag-hintő! — mosolygott Kund, amint Méda ki-kiment az erkélyre, ahol Kund és Zoltán szivaroztak s nézegették a szép, tiszta, csillagos tavaszi eget.

A betegségnek minden külső nyoma eltünt már Zoltánról, csak kissé halványabb lett és szemének kifejezése, valamint vonásai mentek bizonyos átalakuláson keresztül.

Szeme és ajka között egy finom, határozott vonás fejlődött, mely által egész külseje érettebbnek és idősebbnek látszott. Szemének eddigi gyerekes, rajongó mosolya összevont szemöldöke és sajátságos, bizalmatlan pillantása alatt tünt el s még a járása sem az azelőtti, gyors, gondtalan járás volt.

Férfias nyugodtság, kevesebb temperamentum és egészben több erély jellemezte.

— Ha elszivják a cigarettáikat — szólt Méda kissé leülve közéjük, — kérem, jöjjenek be. A társaság rajtam követeli Zoltánt

s már gyanuba fogtak, hogy titokban leengedtem kötélhágcsón az erkélyről.

— Nem maradhatnánk itt? — kérdezte Zoltán. — Nézze, asszonyom, mily csodaszép éjjel van, engedje meg, hogy ennek emlékével távozzam szép hazámból.

— Nem! — kacagott Méda a fejét rázva, — maga csak távozzon a barátai emlékével szép hazájából. A csillagok nagyon távol vannak tőlünk, sziveskedjék csak itt maradni az emberek között. Egész jó itt, csak hozzá kell szokni a klimához és dietikus táplálékra kell szoktatni a lelket. Mindent idejében és mindenből keveset.

— Micsoda szimbolikus orvos ön! — szólalt meg a sarokból Kund.

— Ha a szimbolumnál tartunk — mosolygott Méda a szalon felé hajolva — akkor nézze meg Pallosnét, amint páter Lőrinccel diskurál. Ime, egy modern sátán és az aszkéta. Csinos kép, ezzel a címmel: Ne vigy minket a kisértetbe . . .

— Jellemzően van öltözve ez a dáma — szólt Kund, arrább huzva a székét s a sötét erkélyről nézegetve be a szalonba. — Pedig ő méltósága nem az, aminek látszani szeretne!

Méda szánakozva mosolygott.

— Ez egy gyáva nő! Tiz Magdolna él benne — a megtérés előtti időből — és egy Szent-Monika életét éli. Sajnálom!

— Most az a kérdés, kit sajnál benne? — kérdezte Kund. — Magdolnát vagy Szent-Monikát?

— A harmadikat — mondta Méda, már az ajtóból nézve vissza — a gyávaságot!

— Ez szellemes válasz volt — szólt halkan Zoltán.

Kund gondolkodva nézegette a csillagokat és kedvetlenül vállat vont.

— A gyávaság szempontjából Méda sem különb, mint Pallosné. Természetesen, nála más értelemben, de egy irányban értem ezt a szót. — Különben — tette hozzá szivarját lehajitva az erkélyről — ki nem gyáva? Azt hiszed, ebben a harminc-negyven főnyi társaságban itt, éli csak egy ember is a maga, a természete szerint predesztinált életét? Azt, amelyikhez a vágya, a bűne, vagy az erénye vonzza? Egy sem éli. Nézd meg Médát, aki utálja ezt az egész társaságot és lelkének vágya az egyszerű asszony élete, aki példás erkölcsü gyerekeket nevel, mint az előbb emlitett Szent-Monika; nézd meg a kacér,

de erényes Pallosnét, kinek alattomos, kénkő villanásu szemében, a régi nagy heterák minden vágya benne ég és nézd meg azt a sápadt, gonosztevő arcu püspököt, kiben egy zsidó Shylock veszett el, egy uzsorás, aki kéjjel vagdossa ki az emberek húsából a tartozásaikat. Nézd meg az öreg kegyelmes mellett azt a hatalmas, mameluk politikai vezért, akinek mig voltak álmai, egy Dantont látott saját magában. És a többieket, mind, mind. Itt vagyok én. Itt ülök a legelőkelőbb társaságban és a természetem, vágyam úgy kilök innen, mint a pisztoly lobbantyuja a golyót. Valami szabad, független koldus szeretnék lenni, egy züllött piktor, vagy zenész, egy asszonynyal az oldalamon, kit régen elveszitettem. Nem lehet! . . .

— Mindent lehet! — mondta hidegen, határozottan Zoltán s ujjaival az erkély párkányán dobolva, élesen nézett a levegőbe.

— Nem lehet — ismételte Kund. — Gyávák vagyunk és vakok. Azt hisszük, hogy a világ ott végződik annál a pontnál, amelyben élünk. Az emberek millióiból csak azt a néhány embert látjuk, akiket ismerünk; ezeket látjuk a biráinknak és

képzeljük a nyugalmunknak. Szóval: ennek a néhány embernek kedvéért éljük le a nekünk adott rövid kis emberi életünket. De ne hidd, hogy csak mi itt fölfelé. Ugyanigy élnek az emberek még följebb és még lejebb is.

— Hát hol áll meg az emberek ostobasága? — kérdezte Zoltán keserüen.

— Ahol már minden késő: a sirnál!

— Eh, — intett Zoltán türelmetlenül és felállt — csak a gyávák botlanak meg mindenben. Szeretném tudni, ki állja nekem utamat, ha a magam emberi boldogsága nem ebben a földben terem és másutt akarom keresni? Ki?

— Saját magad — felelte Kund s ő is felállt. — Te harcra készülsz és nem lesz ellenfeled, nem áll ki veled senki, csak a közöny és visszautasitás. S ez a kettő olyan erős, hogy legyőz, vagy megöl, de a nyertes soha sem te leszel.

Méda már jött értük s visszatértek a társasághoz.

A nagy szalonban az inasok különös szerkezetü, hosszukás bambusznád asztalokat raktak egymás mellé és hangtalanul, a legszéditőbb gyorsasággal teritettek meg s mindenki oda ült, ahova akart.

Az asztalok teritőit alig lehetett látni a drága csipke és szalag-disztől, az üvegek és ezüstök ragyogtak s Kund, kinek minden különcségét mindenhol elnézték, vissza ment az erkélyre s egy inas tokaji bort és piskótát vitt utána, mivel nem kért egyebet.

Margit csak előadás után, tizenegy órakor érkezett Borbélylyal. Mikor az inas bejelentette őket, Pallosné leplezetlen gúnynyal jegyezte meg:

— Ez egy kissé sok! Már este is együtt jönnek?

Ezt a megjegyzést többen, mint nem helybenhagyták és valamennyien feszélyezve néztek az ajtó felé és Méda zavartan, elpirulva állt fel fogadásukra.

Margiton fehér chinai-crepp ruha volt s a mélyen dekoltált derekat egy csipkepánt tartotta vállban össze s bőrének fehérsége összefutott a csipke szinével.

A férfiak titkos egyetértéssel mosolyogtak össze, alig észrevehetőleg, de Borbély mégis észrevette. Különben ő is, Margit is, társasághoz szokott jó szemükkel azonnal észrevették, hogy gúnyos kiváncsiság központja lettek. Sőt Médán is valami szokatlan zavart vettek észre, mire Margit elpi-

rult, de azért nyugodtan és olyan méltósággal köszöntötte ismerőseit, hogy azok röstelkedve szivták vissza izetlen mosolyaikat.

Csak Pallosné nem vett róla tudomást. Amint Méda leültette Margitot maga mellé, majdnem szemközt kerültek, de Pallosné úgy el volt foglalva a püspökkel, hogy levegő volt előtte Margit.

Borbély távolabb, az öreg kegyelmessel beszélgetett, de feszülten figyelte a nőket s mikor látta a Margit arcán indulatai változását, szeme fenyegetőleg villant meg és előre lépett, de e percben tekintete találkozott a Margit kérő pillantásával, mire kiment az erkélyre Kundhoz.

Annyira fel volt indulva, hogy alig tudta leplezni ingerültségét s kihajolt az erkély párkányán, hogy a fejét kiszellőztesse.

— Tégy nekem egy szivességet — fordult vissza s ujjait idegesen húzogatta végig az arcán. — Hivd ide nekem Pallost!

Kund, aki mindent látott innen, ami a szalonban történt, nyugodtan mártogatta piskótáját a borospoharába.

— Mit akarsz azzal az állattal? — kérdezte.

— Kérdőre kell vonnom a felesége viseletéért.

— Akkor valamennyi jelenlevő és jelen nem levő asszonynak férjét kérdőre kellene vonnod.

Borbély rávágott az erkély párkányára és tompitott hangon kérdezte:

— Mit akarsz ezzel mondani?

— Azt, amit te is tudsz. Margit kompromittálva van és beszéd tárgyát képezi a társaságban. És bocsáss meg, de — élesen nézett a Borbély szemébe — ügyetlenül csinálod a dolgot. Azaz . . .

— Nos? — kérdezte Borbély összefont karral, sápadtan — csak folytasd!

— Azaz: túlmerészen — mondta Kund kissé ingerülten.

— Hát még? — kérdezte Borbély.

— És izléstelenül.

Borbély most leült. Egyik kezével össze szoritott öklét ütögetve nézett ki az oszlopok között, azután újra felállt s kezét rátette a Kund vállára és elég normális hangon igy szólt:

— Kérlek, magyarázd meg, mit értesz te a magad és mit a világ szempontjából izléstelenségnek?

Zoltán ebben a percben nyitotta ki az

erkélyajtót, de Borbély intett neki, hogy maradjon ott, ahol áll.

— Ebben a kérdésben felelte Kund hidegen — egyetértek a világgal, ki nem bocsátja meg a látszat formáinak be nem tartását.

— Azaz a hazugságot — mondta keserüen Borbély.

— Hát azt! — felelte Kund. — Minden érett eszü ember tudja, hogy az egész világ csak látszatra van felépitve s hogy ennek a világnak erkölcse olyan, mint egy középkori vár, keresztül-kasul van fúrva mindenfelé titkos alagúttal, temérdek rajta a rejtett ajtó, a titkos nyilás, melyeken ki s be lehet járni és meg lehet a várat kerülni, anélkül, hogy az, aki nem járhat bármi okból is az egyenes uton, a nyilt főkapun jönne be. Aki mégis ezen jön be, az már nem is izléstelen, — bocsáss meg, általánosságban beszélek — az ostoba!

— És ezt te mondod? — kérdezte Zoltán, betéve maga után az ajtót és csodálkozva nézett Kundra.

Kund elvörösödött és zavartan áll fel. Borbély gúnyosan, Zoltán csalódással nézegette és hallgattak. A kellemetlen csöndbe Kund szólt bele.

— Az asszimiláció törvényét tagadhatjuk — mondta levert, száraz melancholiával, — de meg nem dönthetjük és úgy látszik, én is a kameleon-családhoz tartozom. Csak halálom után jutok a magam színéhez. Szervusztok!

Kezet se fogott velük és beteg állathoz hasonló, lusta lépéseivel keresztül ment a szalonon s anélkül, hogy valakitól elbúcsúzott volna, hazament.

Borbély értelmetlenül és Zoltán leverten nézett utána.

Másnap az egész társaság megkapta Margit és Borbély eljegyzési kártyáját.

XIX.

Tiz óra volt, mikor Zoltán és páter Lőrinc felálltak az asztal mellől.

— Isten tudja, mikor ülünk ismét egy asztalnál! — sóhajtott a páter szomorúan s a szeme szögletébe könyszökött.

— Ez önön áll, kedves tanár úr — felelte Zoltán. — Miért makacskodik? Még mindig van ideje elhatározásának megváltoztatására. Jöjjön velem és egy-két nappal később utazom.

A páter a fejét rázta.

— Erről már ne beszéljünk! Az én időm letelt, kedves Zoltán és nincs reám többé szüksége. Elvezettem önt az élet kapujához, az én utam onnét visszavezet. Most

már legyen ön egyedül, járja saját belátása és akarata szerint az élet utját; abban én már nem lehetek önnek társa. Ami tehetségemtől kitelt, megosztottam önnel abból a célból, hogy amikor egyedül marad és az élet bedobja abba a forgatagba, amely elől senki sem szabadulhat, tudásával, érzéseivel és erejével fenn tudja magát tartani. Minden igyekezetem az volt, hogy még a jót és szépet is átszürve, desztilálva csöpögtessem be szivébe. Hogy helyesen cselekedtem-e, azt az idő fogja megmutatni, de nem tagadom, kételyeim vannak, hogy helyes volt-e tőlem az átszürt rendszer és nem jobb lett volna-e az élet lényegét a maga nyers anyaga szerint ismertetni meg önnel? Már régebben és különösen az utóbbi időben, sok álmatlan éjszakát okozott nekem ez a gondolat. Mi hárman, az ön édes anyja, ön és én, valami étherszerü lelki életet éltünk teljes tizennégy esztendeig a világtól távol. Ez az élet nincs benne a mindennapi élet keretében, hiába keresem benne három esztendő óta. A mi gondolkozásunk és érzéseink olyanok, mint az értékes, de használhatatlan régi pénz, a szatócs nem adna érte kenyeret, de ha műértő elé ke-

rül, kincset ad érte. Csakhogy kedves Zoltán, mit mondjak önnek az együtt töltött utolsó esténken, az elválás perceiben? Őszinteséggel tartozom önnek és csak azt mondhatom, amit a nagy világban töltött időnk alatt tapasztaltam, hogy az életben csak szatócsokkal találkozunk és nagyon ritkán műgyüjtőkkel. Kell, hogy beszélhessek önnek erről és bocsánatot kérjek öntől már előre azért az esetleges csalódásokért, melyek talán nem érték volna, ha én önt arra előkészitem.

Az ebédlő nagy, gyöngyház ernyőjű lusztere alatt álltak s Zoltán halkan két széket tolt a nyitott ablak elé és leültek.

— Sajnos! — sóhajtott a páter s fejét hátrahajtva a szék karjára, lehunyta a szemét — nem készitettem elő. Nem adtam önnek egyéb fegyvert kezébe az élet ellen, mint a tiszta lelket és az igazságnak szeretetét. Vajjon elég lesz-e ez a kettő? És nem jobb lett volna-e, ez ideálizmus alá a prózát is elrejteni s megismertetni önt az élet brutális törvényeivel, mely az *én*-en kivül nem ismer más igazságot? Ez az *én* ott áll az ember erkölcsi és anyagi létének minden elképzelhető fázisában. A hatalomban, a hazaszeretetben, a törvé-

nyekben, az élvezetekben, a bűnben és erényben, mindenütt. Az *én*-ért : eltapossák a gyöngét, elárulják az igazságot és hirdetik az élet tanát : *Az első én vagyok !* . . . Ön épp az ellenkező törvénynyel szivében lép bele az életbe, azzal : *az utolsó én vagyok* . . . Azt hittem, az ön kiváltságos helyzete, neve és vagyona, megengedhetővé teszi, hogy ön meg legyen kimélve azoktól a harcoktól, melyek az *én törvényét* megszabják. Igen, csakhogy okoskodásomból hiányzott az előrelátás és az élet kiszámithatatlan eshetőségeinek gyakorlati filozófiája. Nyugtalanit az is, hogy ön most, még a huszonnegyedik éve felé sem találta meg a természetének és izlésének való pályát, dacára, hogy készültsége olyan nagy, hogy bátran választhat több pálya között. De ön, kedves Zoltán, még mindig csak az álmoknál tart. Nem baj, nem siettetem, de kezdem belátni, hogy az álmokhoz is gyakorlatias gondolkozás kell, hogy ne nyomja az alvó lelkét lidércnyomásként. Azért kértem önt, hogy menjen ki a nagyvilágba, egyedül, ahogy még eddig nem járt és fogadja el a nagybátyja ajánlatát. Két év a párizsi nagykövetségnél, benn a világ szivében, megismerteti önt a saját

maga és hazája iránti kötelességével. A tapasztalatok irányitani fogják elhatározását és megtanulja, ha részben is, az életnek azon ismeretét, amelylyel én elmulasztottam megismertetni.

A páter elhallgatott és Zoltán megindultan nézegette a páter sárgásbarna, éles aszkéta vonásait, melyre a lámpa fénye ismeretlen szenvedéseket rajzolt. Zoltán e percben megértette, hogy az egyetlen egy ember a világon, akinél az ő boldogsága és nyugalma fontos, az csak az ő öreg barátja, aki mellette ül.

És a szép meleg, csillagos tavaszi estében, először remegtette meg ifjú szivét valami különös vágy egy társ után, aki fiatal, mint ő és megosztozik az ő utjának minden tövisén és minden rózsáján. Először vert szive lázas forrósággal és vágyakozással és lehunyt szeme előtt először jelent meg a nő, a tövisek és rózsák társa. Az ismeretlen sötétségből jött elő, halványan, mint egy vizió, egy-egy sötét felleg eltakarta, majd újra kibukkant közülök s a tavaszi ég fehér fátyolos tejútján haladt át. Törékeny volt az alakja, fekete a ruhája s a tovatünő vizió arcában: a Dobó Laura arcára ismert Zoltán . . .

MASODIK RÉSZ.

XX.

Éjfél után, majdnem két óra volt, amikor az inas kinyitotta Zoltán előtt St-Germain-negyedbeli elegáns kis lakásának ajtaját.

A régi hű inas elaludt várakozás közben a széles, üvegtetejü előcsarnokban s a nagy fahajszinü vizsla, a Zoltán kedvenc kutyája, figyelmeztette gazdájára.

— Miért nem feküdt le? — kérdezte Zoltán, oda adva botját és cilinderét az inasnak, ki levette róla télikabátját. — A kulcsot mindig magammal viszem, máskor ne várjon. Nos? Diana, — nézett a hűséges állat szemébe s megveregette a kutya fejét — cukrot akarsz?

— Parancsol teát? — kérdezte az inas

s meggyujtotta a szobákban a vastag viaszgyertyákat. A kétemeletes, kertbe épitett, bolthajtásos falu, rácsos ablaku régi házba nem volt semmi modern világitás bevezetve s ugy Zoltán, mint az a három fiatal követségi hivatalnok, akik itt laktak, nehéz ezüst gyertyatartókban viaszgyertyát égettek.

A három egymásba nyiló, massziv falu szobának ablakai a kertre néztek s olyan csönd volt a ház körül, mintha legalább is száz mértföldre lett volna Párizstól.

Nyáron a nagy vörös, kúszó-rózsák felfutottak az ablakokra s a kertből tücsökcirpelés hallatszott be s tavaszszal fülemile énekelt az orgonabokrok között.

— Parancsol teát? — kérdezte az inas másodszor is s kezében égő gyufával a szamovár előtt állt.

— Nem, — mondta Zoltán, megborzongva a gondolattól, hogy tizenegy órától egy óráig mennyi mindenféle meleg és hideg italt kóstolt meg nehány barátja kedvéért egy champs-élysées-i café chantanban.

— Ha már fáradni akar értem — mondta kérő hangon inasának, — akkor készitsen egy meleg fürdőt.

— Az is van, — felelt némi önérzettel

az inas és elmosolyodott. — Még soha annyi meleg fürdőt nem készitettem méltóságodnak, mint Párizsban.

Zoltán is mosolygott. — A barátaimtól kell megmosakodnom — gondolta jókedvüen s oda nyujtotta lábát az inasnak, ki már hozta a papucsait és kezdte vetkőztetni.

— Csak nem a Cité-Doréeban jártak ismét? — nézett fel az inas reá bizalmas mosolylyal.

— Nem, — kacagott Zoltán — a Cité-Dorée után hideg fürdő is jó, de a Champs-Élysées után meleg kell!

— Nincs semmi ujság, levél számomra? — kérdezte fürdő után végighaladva a szalonon s az egyik japán dobozból cigarettet vett elő.

— Nehány meghivó érkezett, — felelte az inas — és a rendes magyar lapok. Parancsolja most, vagy reggel?

— Egy lapot legalább még átfutok — mondta Zoltán s rágyujtva a cigarettre, bement hálószobájába.

A kutya már elhelyezkedett az ágy előtti tibeti kecske-bőrön s Zoltán ásitva feküdt le. Álmos és fáradt volt, nem szerette ezeket a késő lefekvéseket s különösen

azokat a szórakozásokat, melyek miatt fel kellett áldozni éjszakáit. De uj ismerősei kedvéért nem vonhatta ki alóla magát s ha a legtriviálisabb élvezetekben nem is követte őket, bizonyos pikáns szórakozásokban még is velük kellett tartania.

Csakhogy őt nem mulattatták ezek a szórakozások, ellenkezőleg, undort és csömört váltottak ki belőle. Már hét hónap óta volt Párizsban, de nem sok élvezetet talált sem a munkában, mely nem felelt meg természetének, sem a szórakozásokban. Egy idegen, uj, kétségkivül érdekes nemzetközi társaság között élt, de érzéseinek és izlésének nem felelt meg ez a társaság. Ő nevelése és természeténél fogva az álmodozó, de erős jellemü, egyenes embereket szerette s ez az idegen, előkelő kolónia csak az üres udvariasság, nagyvilági modor és ravasz, simulékony raffinéria emberei voltak.

Igazi élvezetet neki csak a páterje, a Dobó levelei és néha a Méda csodálatosan kedves iróniáju levelei szereztek. Egy-egy levél ezektől boldoggá tette és nagy örömet okozott neki a Dobó javuló egészsége és megelégedettségről beszélő sorai, hogy célját elérve, az őszszel megkezdhette tani-

tását, azonkivül eladta két könyvének uj kiadási jogát s ugy látszott, az erkölcsi és anyagi sikerek uj és teljes harmóniát teremtenek a fiatal ember lelkében.

Zoltán lázas örömmel bontotta fel mindegyik levelét, de amit legjobban keresett bennük, pár szót Lauráról, azt csak egyszer, a legutolsó levélben talált.

„Novemberben leviszem Laurát délre", — irta Dobó.

Ez a hir megremegtette a Zoltán szivét és olyan zavaros, kalandos gondolatok csapongtak fejében, hogy maga is zavarba jött tőlük és álmaiban már látta magát valamelyik csöndes, napsütéses tengerparton sétálni a leány mellett.

Látta magát, amint kis kabátját ráadja a leányra, amint kinyitja a napernyőjét, amint védi a szél ellen és látta a leány feketeruhás karcsu alakját, amint megy előtte a tengerparti homokban s ő megy utána, folyton a nyomában, szaladva, s a lassan lépkedő leányt még sem éri utol soha.

S itt, távol tőle, ebben a számüzetésben, melyről homályos sejtelmei voltak, hogy az egész csak azért történt, hogy elszakitsák őt a reá való emlékezéstől, itt még többet gondolt reá, mint otthon valaha.

Mint egy-egy sápadt árnyék, el-elfutott előtte napközben, mig dolgozott, el a boulevardok nyüzsgő tömegében, a szép nők ezrei között, majd az előkelő szalonok fényes csillárai alatt és a csöndes éjszakák magányában.

Cigarettáját sziva, feltépte az ujság cimszalagját s végigfutott az otthoni hireken. Először a politikán, majd a müvészet és irodalmon s azután a napi hireken.

És egyszerre csak összefutottak a betük szeme előtt és megnyomta ágya fölött a csengő gombját.

— Gyertyát! — kiáltott izgatottan az inasra, ki épp készült lefeküdni s megjelent az ajtóban.

Az inas arrább tolta a gyertyatartót az éjjeli asztalon.

— Még egyet! — intett Zoltán.

Az inas sietve hozott be a szalonból még egy gyertyatartót és letette a másik mellé.

Zoltán most felült az ágyban s a két gyertya lángja mellett fogta kezébe az ujságot. Azután kiugrott az ágyból és sápadtan kapta fel ruháit.

— Gyujtson gyertyát a dolgozószobában,

— intett az inasnak — és azonnal öltözzön fel, sürgönyt kell feladnia.

És átment a dolgozószobájába, hol a következő sürgönyt fogalmazta meg a páternek:

„Kérem, tudasson azonnal, igaz-e az ujsághir, hogy Dobó hirtelen meghalt?"

Az inas elvitte a sürgönyt és Zoltán ott maradt az iróasztala előtt.

Kis ideig semmi irányban sem bírt gondolkodni, bódult érzéketlenséggel ült és hallgatta az iróasztalán álló óra ketyegését. A kutyája besompolygott utána és lefeküdt előtte az asztal alá, fejét ráhajtva gazdája lábára.

Az inas félóra mulva visszajött, elszámolt a kocsi és sürgöny-kiadással s várta a további parancsot.

— Feküdjék le — mondta Zoltán s ő ott maradt a szobában. Cigarettára gyujtott és odaült a kályha mellé, mert fázott. Igy is fázott, mire járkálni kezdett. Majdnem hajnalig sétált s mikor végre beleszédült, lefeküdt. A gyertyákat égve hagyta s még mindig, minden határozott irány nélkül, de most már felszabadulva a bódult érzéketlenségtől, futkosott gondolata ide-oda.

Mikor négyet ütött az óra, eloltotta a

gyertyákat s egy erélyes mozdulattal megigazitotta párnáit.

— És most aludjunk! — mondta határozott hangon s a fal felé fordult és elaludt.

Aludt folyton, egyfolytában mindaddig, mig az inasa másnap délelőtt fel nem költötte. Ott állt az ágy mellett, kezében a válasz-sürgönynyel s az ablakok függönyeit széthuzva, hogy világosság legyen, várta a további parancsot.

Zoltán felbontotta a sürgönyt s azután letette. Nem volt semmi változás az arcán, csak sápadt volt s aztán felkelt. Megfürdött, megreggelizett, az inassal előhozatta a menetrendet és tizenegy órakor bement a hivatalába. Itt az illetékes helyen bejelentette, hogy elutazik, azután visszament haza, kevés ruhanemüt pakkoltatott be s egy órakor a berlini futárvonattal hazautazott Pestre. Egyedül indult el, inasát sem vitte magával s ilyen teljesen egyedül most utazott először életében.

Amint elhelyezkedett a vonat elsőosztályu fülkéjében, az az érzése volt, mint egy szökevény-diáknak, ki az első percben nem tudja, mit kezdjen szabadságával. A vasuti kocsit olyan nagynak látta maga körül, mint egy kis szinházat és két szom-

szédját, kik szemközt ültek, egy német katonatisztet és nagyon szőke, vörös arcu feleségét, nagyon távol látta maga körül.

És egyáltalán, a tárgyaknak, személyeknek és eseményeknek, mindennek valami sajátságosan megnőtt perspektiváját látta. A vonat ahol végig haladt, a legközelebbi darab földet is mértföldnyi távolságban látta maga előtt és saját gondolataival nem lévén tisztában, élesen nézett a német katonatiszt arcába, ki egy sárgafedelü könyvet olvasott s Zoltánnak ugy tetszett, hogy a saját gondolatait a német katonatiszt arcáról olvassa le.

És kérdezte magában:

— Minek megy ez az ember Budapestre? . . . Mi dolga van ott? . . . Van-e neki joga azt tenni, amit tenni akar? Követnek-e el reális gondolkozasu emberek olyan cselekedetet, amit ez akar elkövetni? . . . Cselekszik-e ilyet normális ember? . . .

S hogy semmi választ nem tudott leolvasni az idegen ember arcáról s hogy zavart gondolatait nem volt képes egy pontban koncentrálni, ideges izgatottság fogta el. Fejét a kocsi párnájára hajtotta s lehunyta szemét, hogy gondolatait kényszeritse egy fix irányba. S nem volt képes·

Lehunyt szeme előtt most a katonatiszt feleségének vörös arcát látta, szemüveges szemét és kíváncsi pillantását, amint őt nézegeti.

— Vajjon ez az asszony volt-e valaha fiatal? — gondolta Zoltán — és érték-e nagy fájdalmak? Vajjon elveszitette-e az anyját, a gyermekét, vagy látott-e a sir felé közeledni egy nagyon drága lényt? . . .

Azután kinyitotta szemét s a kocsi falára szögezve pillantását, igy gondolkozott:

— Vajjon lehet-e tényleg ignorálni a világot s előitéleteit? Lehet-e azokat a társadalmi törvényeket megvetni, melyeket lelkiismeretünk szerint nem becsülünk? Lehetséges-e a teljes izoláltság a világtól, lehetséges-e rajta kivül élni és hol van az a pont, ahol az ember nincs benne a világban? . . .

Sehonnan se kapott választ s az izgatottsága mind jobban nőtt Alig várta, hogy este legyen s minden vacsora nélkül bement a hálókocsiba és lefeküdt. De nem tudott aludni. A kalauzt megbizta, hogy vegyen valamelyik állomáson egy könyvet, bárminőt, csak könyv legyen s mikor megkapta, mohón kapott utána. Felvágta a lapokat, de alig olvasott néhány lapot, már

megunta. Egy Maupassant-regény volt, az előkelő világban játszó szerelmi történet és Zoltán kivágyott ebből a légkörből. Valami egyszerü paraszttörténetet szeretett volna olvasni, valami erős és igaz muszkakönyvet, melyben az emberek nem csinálnak erényt a büneikből és olyannak mutatják magukat, amilyenek.

Ebben a könyvben pedig senki sem olyan volt, amilyen igazán volt. Minden porcikájuk hamis, kétszinü, sem nagy szenvedélyre, sem nagy bünre nem képesek, csak apró érzéki fellobbanásokra és közönséges szaloncsirkefogói stiklikre.

Zoltán kedvetlenül taszitotta el maga elől a könyvet, aztán hanyatt feküdt és azzal az elhatározással, hogy ezerig számol, kimerült idegeivel már ötszáz felé elaludt és kipihenve magát, nyugodtan ébredt fel másnap reggel.

Bécs felé erősen havazott s a hetek óta tartó ködös, nyirkos levegőt egyszerre hideg, tiszta, éles levegő váltotta fel. Zoltán minden nagyobb állomásnál kiszállt s erős tüdejét teleszivta a tél friss levegőjével.

Hosszu utazóbundájában, zsebretett kézzel járkált a perronokon, de most semmi sem kötötte le figyelmét, nem ugy, mint

más utazásaikor. Most a kocsik havas tetejét nézegette s az egykedvüen baktató vasuti munkásokat és kalauzokat, kik kalapácscsal vagy lámpással kezükben, közönyösen jöttek-mentek körülötte.

Zoltánnak tetszett ez a közöny, ez a semmivel sem való törődömség, ez a csak egy irányban való haladás: a kenyér utja.

— Hogy az ember megértse az életet és embertársait, — gondolta magában, cipője orráról a havat rázva le, — kell, hogy maga is keresztül menjen azokon a problémákon, melyeket csak egyenkint fejthet meg minden ember és csak saját részére.

A bécsi pályaház perronján egy nem várt ismerősével találkozott: Pápayval.

A divatos irónak utazóbundájából ugy áradt ki egy különös parfüm illat, mint valami primadonna ruhájából s a hordár nőies, kacér, fehér utazóbőröndet vitt utána.

Nem lehetett elkerülni a találkozást s azért mosolyogva — és ez az alakoskodás azt a világot juttatta eszébe, melyből az éjszaka kivágyott — nyujtott kezet az irónak, amint ez egy percig élesen fixirozva nézegette.

— Csakugyan te vagy? — kiáltott fel

Pápay. — Haza jössz és honnan? Csak nem Párizsból?

— Épp onnan, — felelte Zoltán

— Na, ez kedves! — örvendezett Pápay. — Képzelem, mennyire meg fog örülni egész Budapest, — mosolygott jókedvüen, észre sem véve a Zoltán zavart mosolygását. — Melyik a kocsid? — kérdezte, megállitva a hordárját s felszálltak a kocsiba.

Pápay ki nem fogyott az örömből. Levetette a bundáját s megölelte Zoltánt.

— Ennek a kedves találkozásnak igazán örvendek. Ide s tova egy éve lesz, hogy nem láttunk.

— Hét hónapja, — igazitotta ki Zoltán.

— Hát hogy vagy? Képzelem, milyen érdekes életet élsz abban az előkelő kozmopolita társaságban. Hol töltötted a nyarat?

S egy csomó mindenféle kérdezősködése után Pápaynak, most már Zoltán kérdezősködött.

— És most te beszélj az otthonlevőkről.

— Nincs ott semmi érdekes, — felelte Pápay. — Azaz, várj csak! Sömjén egy európai konzilium után meg akar nősülni.

— Európai konzilium? — mosolygott Zoltán. Mi az?

— Egy olyan orvosi konzilium, amely néhány ezer forintjába került. Európa minden nemzetének hiresebb tanárja jelen volt, hogy megcáfolják egy goromba berlini specialiternek ama kijelentését: „Csak két okból hagyhatom helyben méltóságodnak házassági szándékát. Ha megunta az életét, vagy ha gyülöli, akit hitvesévé akar tenni."

— És mi van a Borbély és Visky Margit esküvőjével? — kérdezte Zoltán.

Pápay vállat vont.

— Az ősz elejére volt kitüzve, de elmaradt. Talán hallottad, hogy a Borbély versenyistállója leégett? A lovak mind oda vesztek s ő és társa óriási kárt szenvedtek.

— És emiatt késik az esküvőjük?

— Hát mi miatt késnek az esküvők, ha nem a pénz miatt? — mosolygott Pápay gunyosan.

— Sajnálom Margitot, — felelte Zoltán elkomolyodva.

— Én mindkettőjüket sajnálom és féltem valamitől, — mondta Pápay s elővette a cigaretta tárcáját. — Parancsolsz?

Rágyujtottak s ugy beszélgettek.

— Szép pár ember, — folytatta Pápay — s egyformán egyenes karakterek, de Borbély őstipusa a magyar gentrinek. Három dologhoz ért: a földhöz, a lóhoz és a kártyához. A föld azonban olyan, mint az elhanyagolt asszony. Boszuból másnak adja magát. A ló? Ebből nem a legjobban lehet megélni. Marad a kártya. De hol van az a szerencse, mely változatlan hűséggel kitart az ember mellett? A Borbély istenasszonya is kezdi őt faképnél hagyni és én kómolyan féltem ezt a két embert.

Zoltán elkomolyodott, mire Pápay más thémát vett elő. Elmondta, hosszan és részletesen, hogy miért járt Bécsben. Az uj darabját leforditották németre s a Burgszinház elő akarja adni.

Zoltánnak minden megfeszitett figyelmére szüksége volt, hogy a maga gondolatai mellett követhesse Pápayt is, pedig minél közelebb jöttek Pesthez, annál izgatottabb lett és többé semmi sem érdekelte a Pápay pletykáiból.

Sápadtan nézegette az ablakon keresztül mint esik a hó s valami szomoru bágyadtság, erőtlen megtöröttség vett rajta erőt.

Pápay észrevette az erőltetettséget a

Zoltán beszédén s igyekezett nem lenni terhére. Ujságot vett elő s olvasott.

Pesthez közeledve, Pápay szemlét tartott a podgyásza fölött és felöltözött.

— Képzelem, hogy vár a pátered! — mosolygott Zoltánra.

— Nem tudja, hogy jövök, — felelte Zoltán.

Pápay kiváncsian nézegette.

— Csak nem inkognitóba jösz?

— Körülbelül.

— A pátered sem vár?

— Senki!

— Teringettét! — kacagott Pápay — nem ismerek reád, Zoli! Párizsból Pestre jönni esetleg egy pásztoróra miatt? ! . . .

Zoltánnak keserü mosolygása elhallgattatta, de egyuttal kiváncsibbá tette.

Kiszálláskor kezet szoritottak. Zoltán kocsiba ült s elvitette magát egy szállodába. Itt megmosdott, átöltözött, hozatott fel magának ebédet, azután elhajtatott Dobóékhoz.

XXI.

A halál talán mégis általánosabb szomoruság, mint amilyen általános öröm a születés.

A huszonhat éves korában elhalt Dobó Valérnak is először köny áztatta kis orcáját mikor megmutatták anyjának.

A most már tiz év óta özvegynek, házassága harmadik évében született első gyereke s a fiatal asszony akkor már siratta elhibázott, boldogtalan házasságát.

Férje, egy harmincöt éves, geniális sebész, erős alkoholista volt.

Fia után négy évre született leánykája s mind két gyerek magában hordta az alkoholista apa és tuberkulotikus nagyapa betegségének csiráját..

Mindkét gyerek csöndes, magába vonult természet volt. A fiu okos, korán érett és látszólag több melegségre képes, mint a leány, de áldozatra mindkettő elszánt és visszatarthatatlan volt.

A leány engedelmes, bájos és szerény volt mindig, de alapjában zárkózott, titkolódzó, sem örömét, sem bánatát nem óhajtotta megosztani és hallgatni ugy tudott, ahogy senki. Tulajdonképpen sem az anyja, sem a bátyja nem ismerték, de mert jónak érezték és hitték, abban a véleményben voltak, hogy nem született boldogságra és olyan, mint azok a hüvös helyen nőtt szomoru virágok, melyek elhervadnak, ha nap éri őket.

Egy elég jómódu, gyerektelen testvérnénje az anyának, segitette havonként bizonyos meghatározott kis összeggel a családot s ez a néni fedezte fel, hogy a tizennégy esztendős kis Laurának igen szép, bár gyönge hangja van. És a kis leányt énekelni tanittatta.

A leánykának nem igen volt kedve hozzá, ugy mint más egyebekhez sem, de mikor a nagynénje megmagyarázta neki, hogy a szép hangot nagyon jól fizetik a szinhá-

zaknál s hogy idővel eltarthatja majd az anyját és segitheti a bátyját, többé nem ellenkezett és a legnagyobb kötelességtudással tanult s tizennyolc éves korában, anélkül, hogy legkisebb vágy is vezette volna, elszerződött egy operett-szinházhoz.

Kis hangja volt, de kitünő iskolája, izlése előkelő és olyan rokonszenves, megkapó szépség volt az egész teremtés, hogy aki látta, azonnal megszerette.

*

Zoltán becsöngetett a kis lakás ajtaján s egy fiatal, kisirt szemü, fekete ruhás cselédleány nyitotta ki az ajtót.

Valami sajátságos kevert szaggal volt tele az előszoba. Gyaluforgács, viaszgyertya és hervadt virág-illattal s mig Zoltán előkereste névjegyét, halkan megkérdezte a leánytól:

— Mikor volt a temetés?

— Tegnapelőtt, — mondta a leány s könnyel lett tele a szeme.

A kis szobában, mely a család ebédlőjéül szolgált, a két ablak között még látszott a ravatal helye s a falakban a szögek, melyekkel a fekete drapériák oda voltak erősitve. Az eltávolitott butorok még

nem lettek visszatéve helyeikre s az üres, szomoru szobában, a kályha mellett ült Dobóné.

Fel akart állni, mikor Zoltán belépett, de visszaroskadt a székbe és zokogva hajtotta le fejét.

Zoltán sem tudott szólni. Sem vigasztalni, sem köszönni nem tudott és meghatva nézte a boldogtalan Mater dolorosát.

— Hétfőn még előadáson volt, — zokogott az asszony, — s este nátháról panaszkodott. Fájt a feje és korán lefeküdt. Nyolc órakor köhögni kezdett és kilenc óráig folyton, szakadatlanul köhögött. Azután vérhányást kapott s mire az orvos megérkezett, meghalt.

A kis cseléd bejött a tüzre tenni s széket hozott Zoltánnak.

Amint kinyitotta a kályhaajtót, abban a percben nyilt ki a másik szoba ajtaja s Zoltán a szemközti falon, a tüz lángjától megvilágitva, egy karcsu alaknak árnyékát látta. A másik percben Laura ott állt előtte, kezet szoritott vele s leült az anyja mellé, szemközt Zoltánnal.

Zoltán most látta először, közvetlenül maga előtt a leányt. Az eddigi érintkezé-

sük annyiból állt, hogy kétszer-háromszor találkozott vele beteg barátjának szobájában, de egyetlen szót sem váltottak még soha, kezet sem fogtak, a leány egy néma meghajlással hagyta el mindig a szobát.

És most ott volt előtte, ott ült a széken, egyenesen, ölbe tett kézzel és csodálatosan finom, klasszikus szép fejét a kályha lángja tompa vörös fénynyel világította meg.

Az ablakokat már bevonta az alkony homálya s a gyönyörü fej a vörös fényben, mint a távoli ég alján a bucsuzkodó nap, olyan titokzatos, messze távolban látszott lenni.

Sötétkék, feketébe játszó szeme, a teljes lemondás vigasztalhatatlan bánatával nézett bele a levegőbe, mintha a nagy mindenség titkába belátva felelt volna reá: Jól van! . . .

Volt valami titokzatos, homályos, megfejthetetlen végzetszerüség e leány finom bájában. Olyan volt, mint egy régi, elhagyott parkban álló márványszobor, egy istennő, kit valami ismeretlen, rég elporladt poéta-szobrász álmodozó fantáziája teremtett.

Egy fehér arcú leány, aki nem él, nem

beszél, csak érez, a szomorúságok szomorúságát, mit szavakkal nem lehet kifejezni, csak szemmel.

És ez a titokzatos, gyönyörü szemü sápadt leány ott volt előtte, anélkül, hogy reá nézett volna, hogy megérezte volna, miért van ő itt, hogy tudta volna, hogy messze földről jött el érte, hogy két életet adjon neki: az övét és a saját magáét.

Valami nagy fájdalom, nagy izgatottság, ismeretlen, nagy végzetszerü erő beszélni késztette Zoltánt, bátorságott adott neki, siettette, kergette és nyiltan, becsületesen, de bizonyos elszánt és mindenre elkészült hidegséggel igy szólt:

— Meg kell önöknek magyaráznom, miért vagyok itt. Amint értesültem a Valér haláláról, azonnal haza jöttem Párizsból. Még pedig azért, hogy a kisasszony kezét, akit tisztelek és szeretek, megkérjem öntől, asszonyom. Kérésem komoly, határozott, de nem egyedülálló. El vagyok arra is készülve, hogy kérésemet visszautasitják. Ez esetben engedjék meg nekem, kettejük között a fiu és fivér szerepét tölteni be és ha megfosztanak az egyik boldogságtól, tiszteljenek meg a másikkal

és engedjék meg, hogy életemnek egy kis részét önöknek szentelve, gondoskodhassam róluk. Kérésemre a beleegyező válasz önt illeti meg, asszonyom, de a határozatot leányától várom.

Mikor Zoltán elhallgatott, a szobában olyan csönd volt, hogy a három ember hallotta egymás lélegzetét. Azután Laura felállt, kezet nyujtott Zoltánnak s csak ennyit mondott :

— Köszönöm ! — és eltünt azon az ajtón, honnan kijött.

Dobóné meglepetten, kábultan, szinte ijedten nézett Zoltánra s a leánya után mutatva, keserüen kérdezte :

— Ezt a leányt akarja ön elvenni ?

Zoltán lehajolt s megcsókolta az asszony kezét. Ebből kitört a zokogás.

— Tudja, hogy beteg ? — kérdezte.

— Tudom, — felelte Zoltán.

— Azt is tudja, hogy gyógyithatatlan ?

— Azt nem akarom tudni ! — felelte Zoltán szenvedélyesen.

Az öreg asszony csüggedten, minden remény és öröm nélkül nézett reá.

— A mi családunk terhelt ! — sóhajtott faradt fejét lehajtva, — Férjem delirium

tremensben halt meg s az apja tüdősorvadásban.

Zoltán türelmetlen mozdulatot tett.

— És én mégis meg fogom őt menteni!

— Nekem már semmihez sincs reménynem! — sóhajtott az asszony s felállt. Megtörülte könnyes szemét és iparkodott fájdalmán erőt venni. Komoly, határozott gondolkodásra volt szüksége, mert azt hitte, Zoltán nem ismeri a Laura multját.

Csakhogy ez a vallomás nehezére esett. Szégyelte, de elkerülhetetlennek tartotta s különben is elgyötört, semmi jót nem remélő szivében nem volt már sem remény, sem bizalom s a Zoltán egész ittlétét, a legnagyobb boldogságot igérő vallomását és ajánlatát, csak valami álomnak hitte és a szerencsétlen lelkek fásult közönyével fogadta.

— Én már nem tudok hinni semmi örömben, — szólt csüggedten s helyet változtatva ismét leült. — Tulajdonképpen az ön megtisztelő ajánlatát sem annak látom, aminek más anya látná. Ezért bocsásson meg. De én már olyan vagyok, mint a haldokló, akinek hiába mutatják meg a napot. Azért hallgason meg engem, kérem és lássa be lehetetlenségét mindkét

irányu, épp oly meg tisztelő, mint nagylelkü ajánlatának. Laura a halál jegyese, ő nem való földi emberr.ek. Ezt tudta a fiam is és tudtam én is és kölcsönösen titkoltuk egymás előtt és figyeltük lopva egymást, mint a cinkostársak, hogy tud-e róla a másik ? Mindazon szimptomák jelentkeztek nála, melyek a fiamnál megvoltak. Lesoványodott, nem eszik, lázas és köhög. Egy két év mulva vége van. Ez a rideg, de való tény. Ön fiatal, egészséges és nem kötheti életét egy beteg leány életéhez. Ez az egyik ok. A másik ok ennél is fontosabb. Erkölcsi ok. Soha anyának még keserübb vallomás nem jutott feladatul, mint nekem ; de tartozom vele az ön iránti tiszteletem és hálám jogánál fogva, mert önnek épp úgy nem engedném meg, mint ahogy a fiamnak sem engedtem volna meg soha, hogy egy bukott leányt vegyen nőül. Laura ilyen leány . . .

Eltakarta kezével szemét, de a legnagyobb fájdalma számára már nem voltak könnyei.

— Kedves asszonyom, — felelte Zoltán egyszerüen, — bocsásson meg nekem, amiért nem vettem elejét e mindkettőnkre

nézve keserü vallomásnak a magam vallomásával, hogy ezt én tudom, de nem zavarja meg elhatározásomat és ismételve kérem, ne foszszon meg attól a boldogságtól, hogy minden jogom meglegyen ahoz, mindent megkisérleni a világon, hogy megtarthassam magamnak azt, akit szeretek. A családi terheltség, betegség, erkölcsi ok, ez mind nem lehet ok az ön részéről, mint ahogy – bocsásson meg, — de nincs joga saját leánya fölött biróként itélkezni. Ezt a jogot abban a percben elveszitette ön, amint én felajánlottam nevemet leányának. Különben engedje meg kérem, hogy a választ teljesen leányára bizzuk.

Az öreg asszony még mindig szép, némileg a leányára emlékeztető szomorú szemével meghatottan és gondolkodva nézett a fiatal emberre.

— És számolt ön a világ itéletével? — kérdezte komolyan s kezét tiltólag, szinte jósszerü mozdulattal emelte föl. — Gondolt arra a társadalmi válaszfalra, mi ön és leányom között áll? Gondolt arra, hogy egy ilyen házasság utját szegheti karriérjének és minden ambiciójának?

— Gondoltam, — felelte Zoltán nyugodtan.

— És mégis ragaszkodik szándékához?

— Ragaszkodom.

— Jól van, de hisz alig ismeri leányomat. Kérdés, nem-e csak valami szentimentális fellobbanás fiatal lelkében, szánalom, dac, beteges rajongás?

Zoltán elutasitólag intett.

— Egyik sem, — felelte határozottan. — Egy év óta szeretem leányát. Először egy szinházi páholyban láttam meg s azóta szeretem. A fiatalos szentimentálizmustól pedig ne tartson, asszonyom. Igaz, hogy csak huszonnégy éves vagyok, de az érzelmeimmel tisztába jönni, korán megtanitottak. A világgal, rokonaim, barátaim ellenvetésével pedig nem törődöm. A házasságomban, mely kizárólag a magam életét illeti, nem tűröm senkinek beavatkozását. Az ember egyedül él és egyedül hal meg.

Dobóné szomoru mosolylyal csóválta fejét és hallgatott. Ő ismerte az életet és nagyon jól tudta, micsoda összeütközések, véres és vérnélküli tragédiák folynak a megalkuvást nem ismerő ember és világ között. Tudta, hogy ezekben a tragédiákban mindig a lázongó, nemes érzésüek buknak el, de erről meggyőzni senkit sem

lehet. Előbb el kell buknia, hogy érezze bukását.

— Még engedjen meg egy megjegyzést, — mondta lehajtott fejjel Dobóné. — Azután behivom Laurát . . . Az olyan ember, mint ön, a maga kedvesét sem veszi el, nemhogy a másét vegye el.

Zoltán elsápadt és vadul harapta össze száját. Az ökle be volt szoritva, hogy rácsapjon valamire, de csak leengedte és kinosan sóhajtotta:

— Ez kegyetlen megjegyzés volt!

Dobóné őszinte szánalommal nézett reá s azután behivta Laurát.

A leány megjelent az ajtóban s az anyja kézen fogva, Zoltán elé vezette és igy szólt:

— Most rajtad a sor, leányom, felelni a megtisztelő kérésre. A nője, vagy a testvére akarsz lenni annak, aki előtt állsz?

Laura fölemelte nagy, tágra nyilt, csodás pilláju szemét és tisztán, világosan nézett Zoltánra.

— Mind a kettő, — felelte nyugodtan- és mindkettőben hűséges társa. Egyebet nem igérhetek, — tette hozzá, olyan kife-

jező szomorusággal és bocsánatkérő pillantással, mintha csak azt mondta volna:

— Szerelmet nem igérhetek . . .

Ezek a szavak s ez a pillantás, mint valami jegeshullám, végigfutottak Zoltánon.

— Ilyennek képzeltem, — gondolta fájdalmasan. — Könyörtelenül őszintének, de most még jobban szeretem.

Azután kezet csókolt a leánynak s mint a Dobó Laura jegyese ment ki azon az ajtón, melyen még nem egészen egy év előtt, mint idegen jött be.

A kapu előtt beült a kocsijába s a szemét lehunyta.

— Vőlegény vagyok, — gondolta és szivének csak egy fájdalmas dobbanása volt rá a válasz, a szerelemnek öröme nélkül. Valami homályos sejtelem azt sugta lelkében, hogy ebben a frigyben a szerelem boldogságát soha sem fogja megismerni.

— Mindegy, — gondolta, — legalább megtanulok nem magamért élni. S ha érte élek, nagyobb boldogság lesz mindennél.

S nem akart többé egyébre gondolni, mint a Laura szép arcára, sötét hajára és titokzatos szépségü, megejtő szemére. Ugy képzelte maga előtt a leányt és hozzá

való viszonyát, mintha valami drága templomi kincset biztak volna reá, melyről egykor el kell számolnia.

És a Zoltán lelkére fájdalom, gond ült. Valami félelem, irtózat, előérzet, hogy mitől vagy miért, nem tudta. A világtól nem félt, a harcra ifjuságának és lelkének minden erejével készen állt, de amitől félt, a fehér arcu leány szava volt: „egyebet nem igérhetek a hűségnél . . .“

S mint valami ostorcsapás üldözte a Dobóné rettenetes intése: „az olyan ember, mint ön, a saját szeretőjét sem veszi el, nemhogy a másét.“

Hogy kiverje fejéből ezeket a gondolatokat, az utcán járókat nézte, de az emberek látása ingerültté tette. Boszantotta a nők fátyol alól kiragyogó piros arca s az a bizalmasság, ahogy egy-egy férfi karonfogva a maga szép asszonyát, vitte haza a havas utcákon keresztül az otthonába.

Zoltán keserü iróniával, gúnyosan mosolyodott el. Eszébe jutott, hogy épp ő, akit fél Magyarország legszebb férfiának tartanak, a nagy vagyonu, előkelő, fényes jövőjü fiatal ember, a legelső parthie az

országban, épp ő vesz el egy olyan leányt, aki nem szereti.

Keserü izgatottsága akkor is tartott, mikor megérkezett a szállodája elé s a portás ajtót nyitott előtte. Lehozatta a bőröndjét, kifizette a számláját, megirt egy sürgönyt az inasának, hogy azonnal jöjjön haza, azután visszaült a kocsiba s elvitette magát köruti kis palotájához, ahol senki sem várta.

XXII.

A kis palota cselédsége föl lett oszlatva Zoltán elutazása után. Csak a kapus és egy inas lett megtartva a páter szolgálatára, ki semmi szin alatt sem akarta, hogy saját magáért a konyhaszemélyzet megmaradjon s a kapus felesége főzött neki.

Zoltán kiszállt a kocsiból s csöngetett a palota kapuján. A lámpák már régóta égtek az utcákon s a hó keményre fagyva ropogott. A korai tél készületlenül találta az embereket, sietve, kékre fagyott arccal mentek s egy arra haladó, vékony kabátos proletár, gyülölködő pillantással mérte végig a kocsiból kiszálló fiatal ember prémes bundás alakját.

Zoltán idegenkedő érzéssel állt meg a saját háza előtt s legjobb szeretett volna, valahol az egész világtól távol lenni, valami olyan ponton és olyan viszonyok között, mikor az ember nem várja a holnapot.

Kedvetlenül, lehangoltan állt a kapuban s másodszor nyomta meg a csengő gombját, mire ajtónyilást hallott s a nagy egérszínű agara ugatását, aki neki rohanva a kapu rácsának, felágaskodott rá s megismerve gazdáját, őrült örömmel ugatott a rács mögött.

— Ki lehet ez? — gondolta a kapus, egy kövér, jó magyar arcu öreg, aki nem régóta volt Zoltán szolgálatában.

— Jó estét! — köszöntötte Zoltán barátságosan az öreget, — nem gondolta, hogy én jövök, ugy-e?

— Szent Isten! A méltóságos ur? — kiáltott föl ijedt örömmel az öreg. — Nem kaptunk semmi tudósitást, a tanár ur sem várta méltóságodat. Nincs is idehaza, valami ülésen van.

— Nem tesz semmit, — mosolygott Zoltán bágyadtan, — csöngessen, kérem az inasnak, hozzák fel a paktáskámat és fütetssen be a szobákban. Máskülönben nincs semmi baj? A tanár ur egészséges?

— Szolgálatára, méltóságos uram, — felelt az öreg, tiszteletteljesen tartva kezében sapkáját.

Zoltán fölment a lépcsőkön s a hozzásimuló kutya fejét simogatva megállt a tágas előszobában, melyet a gondos páter távolléte alatt nem engedett kivilágitani s várta, mig az inas feljött utána a bőrönddel.

Ez világot gyujtott s kinyitotta Zoltán előtt dolgozószobáját.

Hét hónap óta nem volt itt, régi kedves szobájában, hol annyi nyugalmas órát és gondtalan perceket töltött s álmodozott a merész és nemes vágyak gyönyörü képein. Ott volt kedves karosszéke s a nagy, kényelmes bőr-zsöllye, melyben a páter vacsora után feketéjét itta és beszélgettek. Szinte beleképzelte a páter szikár alakját és látta okos, jóságos szürke szemének eleven csillogását s azt a szinte nem is apai, de anyai szeretetet szemében, amint néha megfeledkezve magáról, nézegette őt.

Zoltán sóhajtva ült le s iróasztalára könyökölve nézett maga elé. Érezte, hogy uj élete küszöbénél régi barátai elmaradnak mellőle. Még az is, aki legjobban szereti: a páter. S megborzongott a val-

lomás gondolatától, melyet nemsokára tennie kell s attól a fájdalomtól, melyet ez a vallomás a szegény páternek okozni fog.

Az inas tüzet rakott, teát készitett s Zoltán cigarettára gyujtott.

— Mikorra várja a tanár urat? — kérdezte az inast.

— Hét órára, — felelt ez.

Zoltán megnézte az óráját, fél hét volt. Fázott s a szobákban sétálgatva várta a pátert. Nem volt izgatott, ha egyszer tisztában volt szándékával, a halálba épp oly nyugodtan tudott volna átsétálni, mint egyik szobából a másikba, de sajnálta öreg barátját.

Tudta, hogy nagyobb szomorúságot nem okozhatna neki, mint ezzel a házassággal. Azt is tudta, dacára a páter felvilágosult gondolkodásának, a családalapitás tekintetében nem volt hajlandó, nem különösen az ő számára, semmiféle koncesszióit az emancipált gondolkodásnak elfogadni. E tekintetben a tradiciók hive volt, annál is is inkább, mert bizonyos erkölcsi és nehéz kötelezettség hatása alatt érezte saját magát állni.

S az, hogy ebből a kötelezettségből való

eltávolitásra kellett Zoltánnak vállalkoznia, nagyon fájt szivének. Öntudatlanul gyujtott egyik cigarettről a másikra s észre sem vette, amint az ajtó kinyilt s a páter sietve, öröm és aggodalommal arcán jött eléje.

— Mi történt? — kérdezte izgatottan s megölelte a fiatal embert. — Semmi értesitést nem kaptam. Zoltán!?

Kézen fogva, egyik lámpa alá vitte és fürkészve nézett arcába.

— Itt valami van, — mutatott ujjával a fiatal ember homlokára — és bizonyos vagyok benne, hogy ön ok nélkül nem okozott nekem ilyen aggodalmat.

Zoltán részvéttel nézegette s cigarettáját beledobva egy tálkába, oda vezette a pátert régi helyére és maga az iróasztala elé ült. Kezével egy önkéntelen mozdulatot tett, mint régen, mikor még itt állt az a drága ereklyéje, mely most párizsi szobájának iróasztalán állt. Az a rendkivül érdekes óra, amit tizennyolcadik születése napján kapott az anyjától. Egy arany-fa, rajta tizenkét levél, az emberi élet ifjúságának, hanyatlásának, örömeinek és szenvedéseinek szinével. Egytől-hatig, a rózsaszinnek minden árnyalata benne volt a

gyöngéd hajlású levelekben s az utána következő levelek kezdték színüket veszteni s a legnagyobb művészettel mentek át a kopott, fakó szinekbe, mig a tizenkettedik levél a fakó szürke, rozsdabarna és feketének vegyüléke volt.

Beszéd közben a Zoltán ujjai mindig ezeken a leveleken pihentek s a páter észrevette az öntudatlan ijedtséget arcán, amint egy pillanatig nem tudta elképzelni, hova lett szokott helyéről az óra?

A páter sápadtan az izgatottságtól nézte Zoltánt. Rossz sejtelmei voltak. Zoltán látta ezt és alig tudta magát rászánni, hogy megszólaljon. Szótlanul ültek, egymást nézegetve s a páter agyán mindenféle gondolatnak árnyai keresztülfutottak.

— Ne kinozzon tovább, — kérte s felállt és végigment a szobán. Azután ismét leült. — Tudom, hogy nagy, rendkivüli ok lehet, amiért ilyen váratlanul haza jött. Mi ez?

— Meg akarok nősülni, — felelte Zoltán s nyugodtan, határozottan nézett a páter szemébe.

A páter megkönnyebbülten sóhajtott fel s szinte felkacagott az örömtől.

— No lám, alig van távol hét hónapig

tőlem és már szerelmi bilincseket kovácsol magának!

— Ezek a bilincsek már itthon készültek, — felelte csöndesen Zoltán.

— Hogy érti ezt? — kérdezte a páter elsápadva és szédülni kezdett.

Zoltán lehajtotta fejét és szomorúan sóhajtott.

— Tudom, hogy megszomoritom önt vallomásommal, bocsásson meg érte! Akit el akarok venni, Dobó Valérnak a húga: Laura.

A páter, mint egy holdkóros, felállt és végigment a szobákon s visszajött.

— Kedves Zoltán, — mondta aránylag nyugodtan, — ha az édesanyja ülne itt helyettem, azt se szomorithatná meg jobban, mint engemet. Nekem nincs semmi jogom ön fölött, ön régen nagykoru és a tiltakozásnak se ereje, se jogosultsága nem lenne. De annyit engedjen meg, hogy felvilágosithassam épp oly szeretettel, mint kötelességérzéssel, hogy ez a házasság nem történhet meg. Megmondom, hogy miért nem. Az ég a földdel hamarabb találkozhatna, mint ön a házasság szentségében egy bukott leánynyal. Akit nem is ön buktatott el.

— S ha én buktattam volna el? — kérdezte Zoltán összevont szemöldökkel, feszült pillantással.

— Egyenes választ akar? — kérdezte a páter hidegen.

— Azt!

— Akkor azt kell mondanom: a körülményektől függ.

— Például?

— A leány társadalmi állásától, jellemétől, vagyoni viszonyaitól . . .

Zoltán lehunyta a szemét s elmosolyodott. Fájó, hideg mosolylyal, mint mikor az ember megismeri legkedvesebb barátját, — de későn.

— Minden emberről hajlandó lettem volna elhinni, hogy a gondolkozása és cselekedete két egymástól független ember benne, de önről nem — felelte keserü nyugalommal. — Ön nem erre tanitott engem.

— Amire én önt tanitottam, — felelte a páter szenvedélyes keserűséggel, — az minden hazugság volt!

Zoltán sápadtan ugrott fel.

— Tanár úr! — kiáltotta.

A páter arcát szederjés pirosság öntötte el. Nem lehetett ráismerni. Öklével az asz-

talt verve, szenvedélyesen kiáltotta háromszor egymás után:

— Hazugság! Hazugság! Hazugság! Meg kell önnek mondanom, hogy hazudtam sok évekig és megcsaltam önt sok évekig! Elrontottam az ifjuságát, az életét, a jövőjét, karrierjét, mindent, mindent! Az életről és önmaga iránt tartozó kötelességeiről olyan hamis fogalmat adtam önnek, hogy ime, az első utvesztőnél már elveszitette maga elől a saját utját. Én hazudtam, mert tévedtem, Zoltán! Nincsenek meghatározott utak, erkölcsök, törvények, nincsen mindent átfogó, egyetemes erejük ezeknek, mert az egyének szerint változnak az utak, társadalmi és vagyoni állások szerint az erkölcsök és törvények. Én rettenetesen tévedtem, hogy nem a maga anatómiai meztelenségében mutattam meg önnek az embert. Hogy nem szedtem ki az agyvelejét, ezt a gonosz, tekervényes utait az alávalóságoknak, nem szakitottam ki a szivét, hogy látta volna a vadállat bestiális vágyát benne s nem mutattam meg a gyomrát, hogy látta volna benne a bélcsatornák levezető piszkait. Amit én megmutattam önnek az ember agyából: csak a poéták és nagy gondolkozók tiszta álma

volt, amit megmutattam a szivéből: az csak a könyörület, a krisztusi szeretet és bocsánat volt s az, amit megmutattam a gyomrából, az a proletárok éhsége, az igazságos szociális eszmék kiinduló pontja volt. Nem igaz! Az ember nem ilyen, hazugság volt minden, tévedtünk mind a ketten, én, aki tanitottam, s ön, aki tanult. S ennek a tévedésnek ön az áldozata, én a hóhéra vagyok s ezt én nem élem túl. Nekem úgy kellett volna kiengednem önt, a tiszta, súlyos agyvelejű embert az életbe, mint egy Napoleont, dicsőség után lihegve, hideg szivvel és evésre mindig kész gyomorral. Késő! Tévedtem! Nem a gondolatokkal és szivvel kell kiválni az emberek közül, hanem az *erővel!* Akinek csak szive és gondolata van, az gyönge és egyedül bolyong, idegen utakon. S tudja, hogy hivják ezt az utat? A boldogtalanság utjának. A boldogság utja az, mely az emberek között vezet. Boldoggá csak az erős teheti saját magát és másokat, az erőtlenség: a halál. S erre az utra én vezettem önt, Zoltán. Bocsásson meg! Magára marad, senki sem követi, senki sem érti meg, megalázzák, lenézik, kigunyolják. S még ha mindez később, mond-

juk, husz évvel később történik meg! Akkor már az ellentálló képesség nagyobb az emberben, az embereknek és helyzeteknek elbirálása határozottabb, az ideálizmus megkopik s az elme közelebb jön mindenek becsértékének megértéséhez. Huszonnégy évvel csak azt látjuk, ami előttünk van: a mai napot. A boldogságból a boldogságot, a bánatból a bánatot s az árnyat és fényt nem látjuk meg alattuk. Tehát ha ragaszkodik szándékához, ön elveszett. Én ismerem önt és tudom mi vár reá. . . . Az öngyilkosság . . .

Összetörve, husz évet öregedve, lecsüggesztett fejjel keresztül ment a szobán s bezárkozott a maga szobájába.

Zoltán egyedül maradt s mintha földrengés rázta volna meg a házat lába alatt, ugy érezte magát. Mintha a föld megindult volna vele, az ég megnyilt volna felette s mindazt a tiszta világosságot, mit gyerekálmaiból megőrizve, a tudomány fosztogató erején keresztül is ott lebegett mindig előtte, mintha a várt világosság helyett most feneketlen sötétség meredt volna reá a megnyilt falak közül.

Tehát tévedés, hazugság volt az a levegő, melyet gyerekkorától idáig együtt szi-

vott be lelkének legkedvesebb barátjával? Hát az ő egész gondolkodásának alapja, szivének álma, mind csak hazugság, tévedés volt, a valóságnak fantasztikus és lehetetlen árnyai?

Az oltárt, melyen lelkének nemes álmaival áldozott, nem az igazság ereje tartja fenn, csak a kába álmodozók hite? Hát az ő utja, mely fölött a napot látta ragyogni, a boldogtalanság éjszakájába vezet? Hát nincs semmi reménység, hogy az igazság lelke győzedelmeskedjen az anyag durva erején?

Zoltán szemére szoritotta két kezét s mintha a levegőből kifogyott volna az oxigén, közel érezte magát a megfulladáshoz. Becsöngette az inast s kinyittatta az ablakot.

A levegő hideg, szürke köd alakjában huzódott be a szobába s megborzongatta a fiatal emher csontjait. Ez a fizikai érzékenység a maga kellemetlenségével bántotta, de egyuttal jól is esett neki. Mikor aztán a hideg keresztül járta egész testét, felállt és betette az ablakot.

Az a pár lépés, mit iróasztalától az ablakig tett, szinte fáradságába került. Mintha rákötött kövek huzták volna lefelé,

olyan nehezen lépkedett. Karjaiban zsibbadást érzett s szemhéjai megnehezültek.

Lefeküdt a kanapéra, szemét lehunyta és meg akarta magának magyarázni a saját igazát és a páter tévedését, de nem volt rá képes. A páter kétségbeesett vallomása után ugy járt, mint a megijesztett csiga, nem mert kibujni a maga házából.

És ugy érezte, a saját szavainak sem ereje, sem fontossága nem lehet a páter rettenetes szavai után. Ha hazugság volt ez az ő egész huszonnégy esztendős rajongó élete, egy vizre épitett uszó-kert, hol keresse álmainak gyökerét?

Összekuszált gondolatai, mint az eltévedt hajó az éj sötétjében, kétségbeesetten keresték az utat. És minél tovább gondolkodott, annál jobban nőtt a sötétség körülötte és ragadta az ár magával. Ugy látszott, hogy kibontakozás nincs ebből az utvesztőből, pedig ő világosságot akart, hogy láthassa a helyes utat. *Az ő ujját.* A hitet, amelyben felnő az olyan ember, mint ő volt, nem lehet tőle elvenni.

Mikor idáig jutott gondolataival, kissé megnyugodott. A fejében erős, szuró fájdalmat érzett s elvágyott hazulról. Gondolatait szerette volna megosztani egy ba-

ráttal, a szivét megmutatni neki s a különös, blazirt, de jóindulatu Kundra gondolt, és minden további gondolkodás nélkül becsöngette az inasát, befogatott, ezalatt ruhát cserélt és elhajtatott Kundhoz.

Kund nem volt odahaza, az inas az operába utasitotta Zoltánt s oda hajtatott. A páholynyitogatónőtől megtudakolta, kik vannak a prosceneum páholyban s benyitott. Csak ketten, Kund és egy fiatal ember ültek a páholyban s Carmennek a második felvonását játszották, egy szép fiatal francia énekesnővel.

A ház zsufolásig tele volt s a zenekedvelő Kund, akit életében talán századszor ejtett ma lázba a Bizet operája, mindenről elfeledkezve engedte át magát a zene élvezetének. Székében hátradőlve, lehunyt szemmel ült s nem vette észre, hogy kinyilt a páholy-ajtó és Zoltán halkan leült a háta mögé.

A Zoltán feldult idegeire is jó hatással volt a zene. Némileg megnyugodva, álmodozva hallgatta Carmen szenvedélyes dalait s a szép francia leány alakja és sötét haja Laurát juttatta eszébe.

Végre jónak látta életjelt adni magáról s hátulról rátette kezét a Kund vállára. Ez

megfordult s egy pillanatig csodálkozva nézett, aztán elkacagta magát.

— Tévedsz, ha azt hiszed, hogy hajlok a hallucinációra! De azért még sem merném a hitemet rátenni, hogy nem a párizsi operában hallgatom ezt a francia Carment?

Zoltán mosolyogva szoritott vele kezet.

— Ma érkeztem, — mondta, — és látni akartalak.

— Egész Budapestből csak engem akartál látni? — kérdezte fejcsóválva és fürkészőleg Kund. — A pátereddel tegnap beszéltem és nem is emlitette, hogy haza jösz.

— Nem tudott róla, — felelte Zoltán. nyugodtan állva ki a Kund fürkésző pillantását. — Hol akarsz vacsorázni? Veled tartanék.

— Nekem mindegy, ahol jónak látod. A kaszinóban, vagy menjünk az Angol királynőbe?

— A kaszinóba, — felelte Zoltán.

A második felvonásnak vége lett, a függönyt leengedték s a páholyokból ismerős arcokat látott Zoltán. Hátrahuzódott, hogy ne vegyék észre s innen nézegette ismerőseit. Vis-á-vis Méda és Margit ültek

s hátrább a Borbély szép, komor, arca látszott Margit mellől.

Mind a két nő fekete ruhában volt s a Margit gyönyörü válla fehéren csillogott ki a fekete csipkék közül és szeme imádással függött a beszélő Borbély arcán.

Zoltán sóhajtva forditotta el szemét a szerelmes női arcról s szivében olyan fájdalmat érzett, mint mikor egy friss sebet megnyomnak.

Kund megnézte az óráját s halkan odaszólt Zoltánnak.

— Meglehet, hogy Petrányi bejön a harmadik felvonáshoz. Ha akarod, menjünk át Médához, vagy hagyjuk itt az előadást.

Zoltán elvörösödött és sietve felállt. Elfeledkezett róla, hogy Petrányi a prosceniumpáholyba jár és egyáltalán elfeledkezett erről az emberről.

Az utolsó napok izgalmai és különös eseményei hatása alatt, ez az ember kiesett emlékezetéből, de ebben a percben jobban, mint valaha, ott állt előtte erősen, ijesztőn és gyilkos bizonyossággal.

Az első szerető . . . Az első férfi, aki sohasem lehet idegen a szenvedések minden tenger könnyen keresztül sem a nő lelkének, akit nem lehet elfeledni, mert

nem lehet eltagadni, aki volt, van és lesz, mig csak a nő szive utolsót nem dobban.

Zoltánnak lángba borult a feje és ugy szaladt le a lépcsőkön, hogy Kund alig tudta követni. De a foyer ajtója előtt, amint hevesen felszakitotta az ajtót, a lába egy pillanatra gyökeret vert.

Épp ekkor nyitotta kivülről az ajtót Petrányi s a két férfi szemközt került egymással. Csak egy pillanatig találkozott tekintetük s ha az önmérséklet nevelése nincsen meg Zoltánban, ebben a percben ráveti magát a gyülölt ellenfélre és puszta kézzel megfojtja.

Igy csak elmentek egymás mellett, látszólag hidegen, közönyösen s Petrányi nyugodtan tartott a lépcsőnek, Zoltán pedig beült Kunddal a kocsijába.

Itt nem birta tovább fékezni keserüségét.

— Ezt az embert én meg fogom ölni! — mondta ökölbe szoritott kézzel.

Kund csodálkozva nézte.

— S mikor előtted állt, — felelte gunyosan, — akkor meg kimélted! Másképen nem értem ezt a tulságos ellenszenvet iránta. Sokkal jelentéktelenebb az egész ember, mintsem valaki, s pláne te, hosszabb ideig kitüntessed gyülöleteddel.

— Nekem ez az ember egész életemen keresztül utamban fog állani. Nincs más mód a tőle való szabadulásra, minthogy agyonlőjjem.

— Utadban? — csodálkozott Kund. — Mi közöd neked hozzá?

— Nézd, Kund, — felelte Zoltán ideges nyughatatlansággal, — azért kerestelek föl téged, illetőleg azért éreztem szükségét, hogy véled beszéljek, hogy megmondjam, én el akarom venni Dobó Laurát

Anélkül, hogy valami fontosságot tulajdonitott volna Kund ennek a vallomásnak, elmosolyogta magát s kezét rátette a Zoltán térdére.

— Barátom, — mondta jókedvüen, — vannak dolgok, a melyhez még huszonnégy esztendőnek az ostobasága sem elég, hogy az ember elkövethesse őket.

— És azt hiszed, — kérdezte Zoltán keserüen, — hogy az én cselekedeteimet is az éveim szerint kell elbirálni?

— Mondok neked egy hasonlatot, de ne haragudj meg érte. Az oroszlán más állat, mint a szamár és kölyök-korában mégis csak olyan kölyök, mint a szamárkölyök.

— Szándékom már bevégzett tény, —

felelte Zoltán, oda sem hallgatva a Kund hasonlatára. — Ma délután megkértem a leány kezét.

Kund megdöbbenve, jó ideig hallgatott. Kivett a tárcájából egy cigarettet, a kocsi ablakát leengedte és rágyujtott.

— Ezért jöttél haza? — kérdezte.

Zoltán intett.

— S mit szól hozzá a pátered?

— Kétségbe van esve.

— S a nagybátyád?

— Nem tud róla és különben is nincs beleszólása. A magam ura vagyok.

— És mi a szándékod ezzel a házassággal? — kérdezte Kund, mindinkább elkedvetlenedve. — Az a lány betegebb, mint valaha. A bátyja temetésén láttam. Olyan nagyon szereted?

— Erre a kérdésre nehéz válaszolni, — felelte Zoltán s szemére szoritotta kezét. — Ahogy te és bárki is föltenné ezt a kérdést, abból a szempontból, ahogy a szerelmet általánosságban értelmezik, azt kellene felelnem: nem szeretem. A véremnek semmi köze ehhez a szerelemhez, de annál több a szivemnek és azoknak az álmoknak, melyek a szerelem fogalmát képezik nálam. Érts meg engemet, Kund. Az anyám

ideálja volt a női szépségnek, a nemes léleknek s a szerelem hüségének. Egy büszke martir, aki megsértett szerelmével fiatalon, huszonnégy esztendős korában elszakadt a világtól s egyedül nekem s értem élt. Ez a nő volt az anyám s tanitóm a páter. Csak husz éves koromban mentem ki a világba s minden nőt olyannak láttam, mint az anyámat: szépnek, nemesnek, tisztának és ilyennek láttam Dobó Laurát is. Azt mondják: elbukott. Te tudod, milyen körülmények között bukott el. Mi az ő büne? Fiatal és ragaszkodott az életéhez, mint ahogy most is ragaszkodik, amikor elfogadta a kezemet. Mert azt hiszem, csak azért fogadta el. Nem hiszem, hogy nagyravágyó volna, hisz olyan igénytelen, egyszerü és nemes. De annyi halált látott maga körül. Az apja, a nagyapja, a bátyja, mind ott haltak meg előtte. Te ismered régebben őt és valószinüleg jobban mint én, felelj, helyes-e a véleményem?

— Tökéletesen, — felelte Kund meghatottan. — És én értelek téged, de mégis azt mondom, ha el tudod felejteni, felejtsd el.

— S ha nem tudom? — kérdezte Zoltán.

— Akkor is felejtsd el, — tette hozzá Kund leverten.

— Mindnyájan egyformán beszéltek! — sóhajtott Zoltán. — Repülni tanitjátok az embert s mikor repülni akar, akkor megmagyarázzátok neki, hogy ostobaság, hazugság az egész cél, mert az ember nem tudhat repülni s ha mégis megpróbálja, leesik és összezuzza magát. Mire való ez? Gyönyörködtök a szép theoriákban és megátkozzátok keresztülvitelét. Istennek nevelitek az embert és a farizeusok utjára taszitjátok. S az ember nem tudja többé, mit higyjen!

A kocsi megállt a kaszinó előtt s a két férfi felhaladt a lépcsőkön. Lehangoltak, kedvetlenek voltak s nem mentek be a közös ebédlőbe, egy kis szobába hozattak maguknak vacsorát.

Kund valami folyékony, légies menüt rendelt magának, mint mindig, Zoltán valami angol hust s a csemegéhez pezsgőt bontattak.

Szótalanul ettek s a pezsgőnél Kund szinte beleveszve szivarjának füstjébe, kedvetlenül megszólalt.

— Tegyük föl, hogy a leány meggyógyul. Egyiptomba mégy vele s egy-két évig ott

maradtok. Azután haza jöttök. Mihez kezdesz, hogy tehetségedhez, kedvedhez, vagyonodhoz és születésed jogához illő helyet foglalhass el? A házasságod elzár előled minden utat. *Te előtted.* Ezt hangsulyozom. Hideg fejü, elszánt emberek elől nem. Legfeljebb számol a helyzettel s visszahuzódik a világtól. Te képtelen vagy az ilyen számításokra. Te nem akarod megérteni, mint a pille, hogy miért van elzárva a világossághoz vezető ablak és összezuzod magadat az ablakon. Te igazságod érzetében követeled a magad jogait, anélkül, hogy megadtad volna a világnak az ő jogait. Vagy mondjuk, visszahuzódsz minden politikai és társadalmi szerepléstől és gazdálkodni fogsz. Amint én ismerlek, ez a foglalkozás nem elégiti ki a te lelkedet. Elbolyongsz majd idegen, mellékutakra a magad vágyaid mellől, apró kérdésekkel foglalkozol, melyek annál jobban szitják lelkedben a nagy, igazi tüzet és a rejtett keserüség annál jobban kinozni fog. Ha az én bohém, cigány természetemet adhatnám neked, nem féltenélek. Akkor a szerelem, müvészetek, a zene, a világban való kóborlás kielégitne, de te más massza vagy, mint én vagyok. Te vagy a nagyobb

ideálista, én vagyok a kisebbik, te vetni és aratni akarsz, én megelégszem a vetésnek virágjával is. Téged a szerelem és házi tüzhely csak fele részben képes boldogitani abban a célban, amire az élet az igazi férfiakat fel akarja használni. És beszéljünk nyiltan . . . Ebben a jövőben még az sincs benne, amiért egy férfi mindent eldob magától: a szerelem. Meglehet, hogy benne van, de most még nem látjuk. Minden emberi számitás szerint, kell, hogy meghóditsad egykor magadnak a szivét, de most még, amint én ismerem ezt a leányt, erősen hiszem, hogy szereti Petrányit. Hogy büszke és jellemes, azt tudom; s hogy fanatikusan állhatatos és hü, azt is hiszem. Hogy megszakitott Petrányival minden közlekedést, azt tudom. Jelen voltam, mikor nem fogadta el a levelét, visszaküldte a havi járulékát és minden tőle kapott ékszerét. Azt is tudom, hogy a halál gondolatával foglalkozott. Nagyon sajnáltam s akkortájban többször fölkerestem. Nem tagadom, a szépsége is rendkivüli hatással volt reám s a keleti éjszakákra emlékeztető, csodálatos szemét, óraszámra el tudtam volna nézni. A te különös, vérnélküli szerelmedet iránta, én

csöppet se csodálom. Minden finomabb érzésü férfi, ki az álmok világából szövi meg magának a nő alakját, hasonló érzéssel beleszerethet Laurába. A szinpadon is a tökéletes illuziót volt képes felkölteni. Az ismeretlen uton jött s az ismeretlen uton távozó, a legfinomabb fluidomból szőtt leány-alak, kinek folyton keressük a szárnyait, amelyen elrepül mellőlünk.

Egyszer egy téli alkonyatkor fölmentem hozzá. A szobaleánya azzal fogadott, hogy a kisasszony nem fogad, mert elutazik. Csak három-négy nappal előbb voltam nála és nem szólt, hogy utazna. Nyugtalan lettem s beküldtem a névjegyemet azzal az üzenettel, hogy okvetlenül beszélnem kell vele.

A kályha mellett ült, egyszerü kimenőruha volt rajta s az ölében biblia feküdt. Ismered a fejét, ezt a tökéletes formáju, klasszikus fejet s a magasra felfésült egyszerü görög kontyát. Akkor láttam rajta az utolsó nyakatlan ruhát és soha többé olyan nyakat nem fogok látni. Kissé sovány, de a legbámulatosabb hajlásu, csak a régi szobrokon látható vonalakkal s a márványnak élettelen, hideg, ragyogó fehér szinében.

Csak két kis szobája volt, nagyon egyszerü, olcsó kis holmikkal, — nem engedte, hogy Petrányi sokat költsön a berendezésre, — de már pusztán ebből a kis lakásból is következtetni lehetett az izlésére Ha valaki, én értek az ilyesmihez, de az Isten tudja, honnét szedte ez a leány össze azokat a szineket, melyek a szomoru kis fészkében dominéltak. Lilába játszó halvány rózsaszin s egy nagyon finom, pókhálósan fakó, szürke árnyalat. Régi templomok üvegfestésén látni ezeket a szineket. Kopott, szürke ablaküvegen, hervadó rózsaszinü, lilás őszirózsát . . . A szirmok teteje bágyadt rózsaszin s lejebb fehéres, szomoru lila . . . Meleg őszi estéken, eső előtt, az égen is látni ezeket a szineket . . . Ilyen volt a butora puha szövete, a függönyei, néhány kitünő rézmetszetének a rámája.

Az embert elönti az epe, ha elgondolja, hogy ilyen leányt úri ember komiszul, brutálisan el tud hagyni, mint valami piros nyakkendős borbélylegény a szobaleányát.

Amint bemegyek, kérdezem tőle, hogy hová utazik?

— Egyszer mindenki elutazik, — felelte csöndesen s becsukta a bibliáját. — Az

egész csak attól függ, hogy az ember elkészült-e az utra ? Ha igen, akkor elmegy előbb, mint kellene. Én nehezen tudok elkészülni, mert tudom, hogy nem könnyü a távozás. Nem is hinné, hogy én már négy embert láttam meghalni. Az apámat, nagyapámat, anyámnak az öcscsét és egy kis leány barátnémat. Sokszor gondoltam már reá, hogy minek kellett nekem annyi halottat látni s az ember minden titokzatos okoknak, melyek az életben történnek, lassan rájön a nyitjára . . .

Már nem emlékszem mit mondott még, csak arra emlékszem, hogy ugy éreztem magamat, mintha valami kriptába lettem volna bezárva egy halottal, aki a koporsója födelét nyitogatja. S nem mertem magára hagyni. Ő is érezte, hogy nem maradhat egyedül s akkor este ment vissza az anyjához. Én kisértem el a kapuig s másnap az anyja haza vitette a ruháit s a lakás kulcsát elküdték Petrányinak . . .

Kund hátrasimitotta a haját s tele töltötte a poharakat. Zoltán sápadtan hallgatott.

— És tegyük fel, — folytatta Kund, — hogy soha sem fog megszeretni Laura

Ennek a hallgatag, titokzatos lelkü leánynak nem lehet belátni a lelkébe. Tudod-e, hogy egy házasságot nem lehet csupán kérdésekre felépiteni? És itt egyetlen egy pozitiv felelet sem áll előttünk. Csupa *ha*, bizonytalanság, kinos titok. És a te szerelmed sem egészséges, reális szerelem. Hidd el nekem, az érzékeknek több hatalmuk van fölöttünk, mint a lelkünknek. Az egyetlen megoldás mindkettőtök számára, ami közelebb is jár a valósághoz, — bocsáss meg, nekem sem esik jól kimondani, — ha nem lehet megmenteni Laurát.

Zoltán felemelte kezét s Kund elhallgatott. Ránézett Zoltánra s megsajnálta. A pincér elszedte előlük a teritéket, csak a gyümölcsöt hagyta ott s Kund egy-egy körte-szeletet belemártott a pezsgőbe és megette.

A szomszéd játékszoba már kezdett megtelni, az ajtón keresztül hallatszott egy-egy ismerős hang s Kund hirtelen felugrott. Közelebb ment az ajtóhoz és idegesen ült vissza helyére.

— Borbély ismét itt van, — szólt komoran. — Képzeld, ez az ember a koldusbot előtt áll. A versenyistállója leégett s száz-

ezer forint értékű papirjait a héten adta el, azzal a szándékkal, hogy megvesz egy erdélyi birtokot és gazdálkodni fog. Már Margit is megnézte, ki volt alkudva, minden rendben volt, karácsony utánra tüzték ki az esküvőt és ez a boldogtalan, két nap előtt, itt egy ülőhelyében elveszitett ötvenezer forintot. Akik jelen voltunk, titokban tartjuk, Margit nem tud róla, s ez az őrült ember csak mosolyog és biztosra veszi, hogy duplán visszanyeri a pénzét.

— S mit gondolsz, — kérdezte Zoltán összeborzongva, — mi lesz vele, ha a meglevő pénzét is elveszíti?

Kund komoran taszitotta el maga elől a pezsgős poharat.

— Nyugodtan és hidegen főbelövi magát.

— S Margit?

Kund vállat vont.

— Egy szerencsétlen teremtéssel több lesz a világon.

— Meg kell akadályozni, hogy játszszék, — szólt Zoltán idegesen. — Meg kell neki magyarázni, mi áll előtte.

— Lehetetlenség! — intett Kund.

— Meg kell próbálni. Menj át és mondd meg neki, hogy a legnagyobb örömmel

szolgálatára állok, ha zavarban van, csak ne játszszék. Menjen haza és holnap megkapja a hiányzó pénzt. Akkor fizet, amikor tud.

Kund gúnyosan elmosolyodott.

— Mondd meg a vallás őrültjének, hogy nincs Isten és még jobban megbolondul s egy kártyásnak, hogy ne játszszék, és eljátszsza a lelke üdvösségét. Az egyetlen, ami hatással lehetne reá, az volna, ha az ember ide hivatná Margitot, aki azt mondaná neki: „Vagy én, vagy a kártya! Válaszszon!“ — De ki vállalkozik ilyen szinpadi scénák rendezésére? Ha közönséges mesteremberek, vagy más ilyesmik volnánk, megtehetnénk. Mert urak vagyunk, nem tehetjük. Közönyösen végig kell néznünk, hogy ássa meg saját magának sirját a legkedvesebb barátunk, hogy illeszti homlokára a pisztoly csövét, mert nem vagyunk illetékesek beleavatkozni a mások személyi ügyeibe.

— Mennyi nyomorult alakoskodás és bűn az egész élet! — sóhajtott Zoltán. — Hogy rontjuk el a magunk és mások életét egy csomó olyan rendszerrel, melynek felét az ősemberi természet tenyészti s felét a civilizáció!

Kund vállat vont.

— Ez igy van!

— És ha Borbély elkártyázza az utolsó krajcárját is, nem kezdheti elülről az életet?

— Ha nem volna lekötve Margitnál, kezdhetné egy gazdag parthieval.

— Nem igy értem, — felelte Zoltán — Dolgozhatna.

Kund elkacagta magát.

— Minek dolgozzon az olyan ember, akinek nincsen semmije? A dolog annak való, akinek van mit megbecsülni!

— Az életet mindenkinek meg kell becsülni.

— Tévedsz! — mosolygott Kund. — A nyers hust tüz és viz nélkül, mi nem tudjuk elfogyasztani, ha az éhhalál környékez is. Aki nem született úrnak, az elél a nyers huson is.

Még egy ideig beszélgettek, azután Zoltán hazament. Kund egyedül maradt s gondolatokba merülve szivarozott és a két legkedvesebb emberére gondolt: Zoltánra és Borbélyra. Aztán szomoru sóhajjal állt fel s bement a játékszobába.

XXIII.

Kevesen voltak benn s Kund nem találta ott Borbélyt.

Az egyik asztalnál egy fiatalember ült, egyedül és olvasott. Két nap előtt ez nyerte el a Borbély ötvenezer forintját.

Ismert nagy kártyás, egy bukott miniszternek a fia, s valamelyik miniszteriumban titkári állása volt.

Huszonhét-huszonnyolc éves, angolosan nyirott bajuszszal, tükör-fényesre kefélt hajjal s a napon űzött különböző sportoktól olyan rézvörös volt az arca, mint egy uj krajcár.

Kund utálta ezt az urat, de akik nem ismerték, vagy nem akarták ismerni, sze-

rették. Mindig és mindenkihez nagyon udvarias volt, s bár volt benne bizonyos arrogancia, Kundra azt a hatást tette, mint egy szabadságon levő fizető-pincér.

Kund arról is tudott, hogy ennek az urnak volt egy százötvenezer forintos takarékpénztári könyve, melyhez kártya utján jutott. És ennek dacára olyan zsugori volt, hogy apasági kereset vádja miatt már kétszer elmarasztalták.

Olyan igénytelen és alattomos kis állat volt ez, mint a vizipatkány, aki látszólag ártatlanul, magának él s alapjában a legkomiszabb gyilkosa a vizben uszkáló kövér rucáknak.

Egy másik asztal mellett két öreg ur ferblizett, két másik politizált s Kund keresztül ment a szobán és benyitott az ebédlőbe.

Ott találta Borbélyt, Sömjénnel vacsorázott egy asztalnál s ez a veendő birtokára vonatkozó tanácsokkal látta el.

Borbély komoran hallgatta, a szeme nyugtalan lázzal csillogott s ha megkérdezte volna tőle valaki, érti-e, mit beszél hozzá Sömjén, vagy tudja-e, hogy mit eszik, azt felelte volna: nem!

Kund leült melléjük.

Sömjén áttért a legujabb és legpraktikusabb gazdálkodási rendszerre s bőven és szeretettel beszélt róla. Kund csodálkozva hallgatta, hogy ez a tizenöt év előtti hires gavallér, aki azt sem tudta, mi fán terem a magán- és nemzetgazdaság, a gépészet és technologia, most épp olyan jártassággal beszélt erről, mint tizenöt év előtt egy-egy primadonna harisnyakötőjéről, vagy selyempapucsáról.

Eddig gunyt üzött belőle, de amint most a félig letört s nem sokára végképp letört Borbély mellett látta, kezdte érezni, hogy az előbb tulajdonképen ostobaságot mondott Zoltánnak, mikor azt magyarázta neki, hogy igazi ur nem tud, nem akar és nem is dolgozhat.

— Ugy látszik, — gondolta, — hogy negyvenöt esztendőmnek a prakszisa még nem teljes és nem való arra, hogy huszonnégy esztendős fiatal embereknek bölcselkedési előadásokat tartsak.

Mikor Borbély bevégezte az evést, felállt, bement a dohányzóba s Kund követte.

Már éjfél felé járt az idő, többen haza készültek s Borbély szokott modorában, vigyázva, hogy lelkiállapotából észre ne

vegyenek valamit, beszélgetett ismerőseivel s azután leültek és szivaroztak.

Egyik ismerősük elment, a másik most jött, folyton jöttek-mentek keresztül a szobán s közvetlenül éjfél előtt, egy fiatal mágnással egy lengyel gróf érkezett, kivel itt is, valamint a bécsi zsoké-klubban és külföldön is többször kártyázott már Borbély.

Megörültek egymásnak s alig beszélgettek, a gróf már kártyázást inditványozott.

Csak Kund látta, hogy Borbély elsápad s a szeme elsötétül, de már felállt s épp karon akarta fogni a lengyelt, mikor Kund visszatartotta.

— Egy percre, Borbély! — fordult az urakhoz s azok átmentek a játékszobába, mig ők itt maradtak

— Borbély, — szólt Kund komolyan s egy pillanatra összetette a kezét — mindenre kérlek, a mi szent előtted, ne játszszál!

Borbély zavartan mosolygott.

— Ne ostobáskodj! Az ördög küldte ide ezt a lengyelt, még mindig nyertem tőle.

— Most nem fogsz nyerni, — felelte Kund meggyőződéssel. — A babona és előérzet beszél belőlem, de higyj nekem. Istenkisértés és gazság amit elkövetsz, ön-

magaddal és egy szegény leánynyal szemben. Gondold meg, minden vagyonod az a még megmaradt ötvenezer forint. Legyen eszed, Borbély! Bajnócy rendelkezésedre bocsátja a hiányzó összeget, akkor fizeted vissza, amikor teheted. Mind ketten kérünk, Bajnócy is, én is és vedd ugy, mintha Margit is kérne.

Borbély az ajkát harapdálva nézett Kundra s megrázta a fejét.

— Mért nem szóltál előbb, már lehetetlen lemondanom.

— Hát nem mondasz le, de igérd meg, hogy csak egy nagyon kis tételbe mégy bele és akár nyersz, akár vesztesz, valami ürügygyel ott hagyod a társaságot.

Borbély keserüen mosolygott.

— Kis tételbe! Ennek a lengyelnek legalább is tiz milliója van és a legkisebb tétel nála ezrekbe megy.

— Akkor szervusz! — felelte Kund leverten. — Én nem nézem végig, hogy kopácsolod meg saját magadnak a koporsódat.

Borbély elsápadt.

— Ezt jól mondtad!

— És csakugyan megtennéd? — kérdezte Kund, keserü szemrehányással.

— Mit tehetek én egyebet? — mosolygott Borbély. — Egy krajcár nélkül!

— Azt, amit Sömjén tett, dolgoznál! — felelte Kund bizonytalan erélyességgel. — Jól tudod, hogy nem vagy egyedül s hogy Margitnak inkább vagy adósa igy, mintha már a feleséged volna.

— Te nagyon is gyötörsz és kiforgatsz a hidegvéremből — szólt Borbély komoran s elbucsuzott és bement a játék-szoba ajtaján.

Kund ugy nézett utána, mintha egy kriptaajtón ment volna be Borbély és sóhajtva megfordult.

Felöltözött és elindult hazafelé, de a fele utról visszajött. Nyugtalan volt, nem tudott haza menni és visszament a kaszinóba.

Az ebédlő már üres volt, csak a dohányzóban voltak még s a kártyaszobában legtöbben. Kiváncsian állták körül az asztalt, hol hárman játszottak: a lengyel, Borbély és a vizipatkány.

Legnyugodtabbnak ez látszott hármójuk között. A lengyelnek kövér arcán, a pitykéző gyerekek lázas kiváncsisága ült, Borbélyon mindenki észrevette, hogy sápadt, csak a miniszteri titkár rézszinü arcán és

egykedvü buldogg szemén nem látszott semmi változás.

— Mit veszithet ő? — gondolta Kund, leülve egy sarokba s onnan nézegette a játszókat. — Elveszti a takarékpénztári könyvecskéjét, de tekintve, hogy csak huszonhét éves még, majd összejátszik egy másikat. Van apja, anyja, hivatala, fizetése, ez játszhat. A lengyel? Az is játszhat. Ha elveszit öt milliót, egyszerüen gondnokság alá helyezik, szanatóriumba dugják s még mindig marad öt milliója. Gazság! S Borbély az életével játszik ott köztük. És mi, vagy tizen itt körülöttük, mind megannyian első rendü gentlemanek, hideg vérrel, szenzációra és brutalis perverzitásra éhesen, mint valami bikaviadalt nézzük itt ezt a sirásó munkát.

Már egy jó óra óta folyt a játék minden különösebb szerencse és fordulat nélkül. Egy óra mult éjfél után s megunva a várakozást, az urak haza mentek. Csak két ős-kibic és Kund maradtak ott.

Valaki bezárta belülről az ajtót, s a vörös butoru, vörös lámpaernyőjü szoba olyan volt, mint a pokol. Mintha minden égett volna benne, a butorok, az emberek s a három játszó két óra felé már kidül-

ledt szemmel, kiszáradt torokkal ült helyén. Néha egy-egy rekedt kiáltás hallatszott a játszók ajkáról s egyszer csak a lengyel állati hangja: Ön fizet! . . . S utána a titkár hideg hangja:

— Tizezer!

Borbély zavaros hangon mondott valamit. Ő vesztett.

Kund felállt, mintha hideg vizzel végigöntötték volna s kiment a szobából. Azt se tudta mit csinál, a kabátját akarta keresni s közbe hangosan beszélt:

— Ha én most becsületes ember volnék, telefonálnék a főkapitányságra, hogy itt aljas hazardjáték folyik és gaz öngyilkosság van készülőben.

Végre megtalálta a kabátját s a kaszinó előtt beült egy kocsiba.

— Vigyen haza, — szólt a kocsisnak — de várjon a kapu előtt egy félóráig, mert meglehet, hogy visszajövök.

S egy félóráig sem kellett várni a kocsisnak és lejött a lakásából s visszament a kaszinóba.

A játék-szobában már szinte türhetetlen volt a hőség s a három férfi arca izzadt volt. A kibicek is izzadtan, lángvörös arccal, mint valami sátán-inasok álltak a játszók

háta mögött s az egyik, mikor Kund bejött, oda ment hozzá s a fülébe sugta:

— Borbély uszik! Eddig huszezret vesztett.

Kund irtózattal hallgatta és szédülve ült le. Pont három órakor, harmadszor vesztett Borbély s Kund nem tudott magán tovább uralkodni, a Borbély háta mögé állt s rátette kezét a vállára.

— Ha nem hagyod abba a játékot, — szólt rekedten az izgatottságtól — ide hivom Margitot. Amit te teszel, az becstelenség!

A férfiak meglepetten néztek fel s Borbély hidegen arább tolva maga mellől Kundot, az utolsó huszezer forintját tette fel a következő játszmára.

Négy órakor felálltak az asztal mellől, a titkár és a lengyel hanyagul begyürték a pénzt zsebükbe, ruhájukról lerázták a szivarhamut s kezet fogtak Borbélylyal, aki cognacot rendelt a pincérrel.

— Most láttam önt először veszíteni — mosolygott a lengyel bucsuzáskor — mikor jön Bécsbe?

— Legközelebb, — mosolygott vissza Borbély s Kund a sarokból nézte végig ezt a gyilkos komédiát és most utálta meg

igazán és lelkéből ezt az előkelő bandát, melyben élt s melyhez tartozott.

A vörös szobában csak ketten maradtak. Kund meg se mozdult a helyén s Borbély háromszor egymásután öntött egy pohárba az eléje tett cognacból.

Kund bánatosan, de egyuttal kiváncsian nézegette. Csak sápadt, izzadt és gyürött volt, de semmi nyoma sem látszott rajta abból, amit érzett.

— Fogadom, — gondolta magában Kund — hogy odahaza, a négy fal között is ilyen marad. Sőt azt hiszem, abban a percben is ilyen lenne, amikor a pisztoly csövét oda illesztené a homlokára. Még talán gondolata sem lenne egyéb, mint az, hogy az agyveleje lehetőleg ne piszkitsa be a plasztronját.

— Igérj meg nekem valamit, — szólt felállva helyéről s odament az asztalhoz, Borbély mellé. — A miattad átszenvedett mai éjszakának kedvéért igérd meg nekem, hogy huszonnégy óráig semmiféle ostobaságot nem követsz el.

— Mirevaló ez? — kérdezte Borbély mosolyogva. — Az én helyzetemen nem lehet segiteni.

— Egészen nem, — felelte Kund — de

részben, vagy mondjuk félig, mégis csak lehet. Természetesen, ha a mai veszteségeddel befejezed kártya-szenvedélyedet. Képes volnál erre?

— Nem hiszem! — felelte Borbély.

— Hisz csak arról van szó, — mondta Kund s leült melléje — hogy szereted-e Margitot, azt nem is kérdezve, mit szeretsz jobban: az életnek világosságát, vagy a sirnak sötétségét?

Borbély hallgatott.

— Ha nem is felelsz, — folytatta Kund — ugy is természetesnek találom, hogy a Margit élete mindennél drágább előtted. Ez esetben számithatsz Bajnócyra.

— Alamizsnát akarsz nekem kunyorálni? — vetette fel a fejét gőgösen Borbély. — Megőrültél?

— Ez nem alamizsna, hanem kölcsön. Veszel egy kisebb birtokot, mint amelyet kialkudtál és dolgozol erősen. Nem tartasz gazdatisztet, fogatot, egyszerüen éltek és dolgozol erősen, szivós akarattal, ugy, mint Sömjén dolgozott. Nem magadért. Igy talán könnyebben megy . . . Hisz te gavallér vagy . . . Egy nőért fogsz dolgozni, akinek mindene te vagy . . . Borbély! Adj rá kezet! Hát nem mindent a nőért teszünk

mi? Az ő kedvükért akarunk kiválni, az ő kedvükért akarunk gazdagok lenni, erősek, nagyok. Nos? . . .

Odahajolt a másik férfi fejéhez, ki könyökére támaszkodva nézett maga elé s az elátkozott vörös szobának szellemei csodálkozva nézhették a két gavallért, amint meghatva szoritottak kezet.

Hideg novemberi hajnal derengett odakünn s a pokolszinü szobában az egyik férfi most tett igéretet a másiknak, hogy huszonnégy óráig még látni fogja az Istennek nappalát.

Aztán beültek a lenn várakozó kocsiba s előbb Kund ment haza, azután Borbély hajtatott át Budára.

XXIV.

Zoltán ma másodszor érzett valami különös, idegenkedő érzést a saját háza előtt, melybe szinte félt bemenni. Először mikor a szállodából jött s most másodszor, mikor haza érkezett a kaszinóból.

Kocsijában ülve hallgatta a kapu csengőjének éles, kellemetlen hangját, amint a kocsis megnyomta a csengő gombját s a következő percben berobogott vele a kocsi a kapun.

Az öreg kapus levett sapkával állt előtte s Zoltán felment a szobájába. Éjfél után jóval tul járt az idő s Zoltán annyira kimerültnek érezte magát, hogy azonnal

átment a hálószobájába s vetkeződni kezdett.

Az inas segédkezett neki, de alig vetette le a kabátját, léptek hallatszottak a szalonból s a páter sápadtan állt az ajtóban.

Zoltán felkapta a kabátját s eléje sietett.

— Parancsol valamit? — kérdezte gyöngéden s kezet fogott vele.

— Ha nem zavarom, — szólt a páter, kezében tartva a Zoltán kezét s hosszan, szeretettel nézett reá — szeretnék kissé beszélgetni még önnel.

Zoltán boldogan szoritotta meg a páter kezét és örömmel ragadta meg az alkalmat, hogy a ma esti keserü elválás után, ha lehet, régi barátságukat állitsák vissza.

Intett az inasnak, hogy hagyja őket magukra s átmentek a dolgozószobába.

Leültek s Zoltán részvéttel nézegette öreg barátját, kit alig pár órának szenvedése teljesen kiforgatott magából. Szeme beesett, sovány aszkéta arcán a csontok szinte kihegyesedtek, orra átlátszó lett s háta előre hajlott.

— Én nagy fájdalmat okoztam önnek, drága barátom, — szólt bünbánattal, kérő hangon s szép kék szemének kérő kifejezése, a régi gyerek ifjut juttatta eszébe a

páternek, amint ellenállhatlan kedvességgel és bünbánattal kért tőle bocsánatot valami helytelen tettéért.

Ez az emlék fájón érintette s lehunyta a szemét.

— Nem az ön cselekedete okozta a nagyobb fájdalmat, kedves Zoltán, — sóhajtott a páter, — hanem az én tévedésem! Az ön egész intellectusa az én nevelésem eredménye s az ebből következő rettenetes felelősség, mely reám sulyosodik, az ver le, az fáj és — tette hozzá lemondó fájdalommal — ez öl meg.

— Nézze, drága barátom, — szólt Zoltán közelebb huzva hozzá a székét s megfogta a páter kezét — miért akarja ön a felelősséget, mely az életemre vonatkozik, erővel saját magának imputálni? Hisz ha nem a tanitóm, hanem az anyám lenne, akkor sem lehetne felelős az én balsorsom miatt! Ön megtett mindent arra nézve, hogy megtaláljam a magam boldogságát, megmutatta, melyik uton keressem: a tisztán, az egyenesen s ha a veszedelmeket nem is mutatta meg, de megtanitott a bátorságra és az igazság szeretetére.

— De a veszedelmekre nem tanitottam meg! — sóhajtott a páter — S ez a bünöm.

Csak fél munkát végeztem ön mellett s a mindennapi életet olyan távol állitottam eléje, mint amilyen távol van a Mars bolygó mi hozzánk. Holott épp forditva kellett volna cselekednem.

— S olyan bizonyos abban, — kérdezte Zoltán, — hogy az én lelkem inkább ehezvaló anyag volt, mint ahoz, amelyet magába szivni ön segitett? Nem gondolja, hogy akkor először is más anyának kellett volna engem szülnie?

— Nem vagyok menthető, — felelte a páter, fejét lehajtva — Ha tényleg ragaszkodik házassági szándékához, magamat tartom sorsa hóhérjának.

Zoltán szomoruan sóhajtott.

— A mi gondolataink itt eltérnek! Lelkemből sajnálom, hogy ujra meg kell önt szomoritnom, de ön tudja legjobban, hogy amihez ragaszkodom, azt meg is cselekszem.

— Az én szisztemám! — mosolygott a páter keserüen s lehunyta a szemét egy fölidézett emlék képére. — Mikor ön nyolc éves gyerek volt, egyszer eszébe jutott, hogy a kis kutyáját megtanitja a gyertyát eloltani. Le akartam beszélni, de annyira ragaszkodott tervéhez, hogy végre is

ráhagytam s ön hozzákezdett a kutya tanításához. Nem ment a dolog. A kutya minden percben megégette a lábát s olyan fájdalmasan vonitott, hogy egy-két lecke után abba akarta hagyni a tanitást. Csakhogy ezt én nem engedtem meg. — Végezze is be, amihez fogott — feleltem — egy kis fájdalma a kutyájának még nem ok arra, hogy amihez annyira ragaszkodott, most felhagyjon vele! . . . S hiába volt minden könyörgése, kényszeritettem, hogy keresztül vigye feltett szándékát . . . Mintha most is látnám kis gyerek arcán a rémületet és fájdalmat, mikor a kutyája keservesen vonitott. Tisztán láttam, hogy a kutya fájdalmát ön fizikailag szintén átérzi, hogy együtt szenved vele, de én nem engedtem s a kutya végre is megtanulta a kellemetlen procedurát . . . S ami legszomorubb konzekvenciája ennek a kis emléknek, az, hogy bár titokban, de kis gyerek szive sokáig neheztelt reám s nem tudta megbocsátani a kutyájának okozott fájdalmat . . . Kedves Zoltán, — folytatta a páter keserűen — a gyerek játékában a nagy játékok vetik előre árnyékukat, és eljön az idő, amikor ön keservesen megátkozza még az emlé-

kemet is. Akit az élet készületlenül talál, azt leigázza s önt a saját lázadása töri össze. Ha ön a féligazságok és félcélok embere lenne, ha tudnám, hogy bizonyos eszélyes, megfontolt gyávaság van benne, aki visszafordul a félutakról, nem félteném. De ön egész ember, bátor, egyenes és bekötött szemmel is neki rohan a veszedelemnek s összetöri magát, mint a sötétben repülő fecske, aki falnak ütődik és összezúzza szárnyait.

— Hát jól van, — felelte Zoltán kiegyenesedve s szemében büszke láng gyúlt ki — mondjuk, hogy összezúzom magamat és elvérzem! Ember vagyok, oda dobva a sors játékának, melytől sem ön és senki sem menthet meg. A sirját mindenki átlépi, amikor megszületett. De ön elérte célját, lelkemben, testemben benne érzem a bátorságot, tehát miért aggódik? Ön túlságosan ragaszkodik a tradiciókhoz és merev szokásokhoz. Ön egy főrangú család leányát szánta nekem s a sima, kiesztergályozott utat fölfelé. Sehol egy göröngy, semmi akadály, csupa szép tölgyfaerdőn kellett volna keresztül haladnom, fölfelé a a hegynek, ahol majd nyugodtan pihenhettem volna meg. Vagy pedig egy nagy

politikust, egy Széchenyit, vagy egy Kossuthot látott bennem, egy politikai és társadalmi Messiást, valami hatalmas elemi erőt, aki pusztit és rombol, hogy új vetést hintsen el s akit emberi gyöngeségek és szenvedélyek mellékutakra letérni nem engednek. Ebben, igaza van, csalódott.

Elfeledkezett arról, hogy nemcsak magasabb érdek, de magasabb emberi boldogságok is vannak. Én, kedves tanár ur, legfeljebb két hét mulva esküszöm s aztán keletre megyek. Hogy meddig maradok ott, nem tudom. Mindenesetre addig, amig egy boldogtalan beteg teremtésbe sikerül az elszállni akaró életet visszatartani, megerősiteni. Azután visszajövök. Itt akarok élni a hazámban s azzal a bátorsággal és erővel, melyre ön tanitott, szembe akarok szállni az egész világgal. Mindazt a helyet, mely engem megillet, követelni fogom a hitvesem számára is. S ami a munkát illeti, nem vagyok nagyravágyó, csak a nyomorultakért akarok dolgozni s az igazságért. Minden kellékem megvan hozzá. Tudásom, ifjuságom, nevem, vagyonom, s velem van az igazságnak Istene! Mitől féljek? Egyenes uton járok, egyenes célok vannak előttem, gyűlölöm a sötétséget,

megvetem a farizeusokat s lelkemhez ölelem a szerencsétleneket. Ez az igazság s ez az én utam!

A páter halálsápadtan állt fel s Zoltán kipirulva, ragyogó szemmel, egyenesen, mint egy büszke, ókori gladiátor, állt előtte, ki rajongó fanatizmussal megy a a biztos halálba.

Az óra mutatója a kettes felé haladt s odakinn hózivatar rázta meg az utcákon a fákat s az ablakokat. A kályhákban rég kialudt a tüz s a levegő hideg, nyirkos volt, s valami gyönge penész-szag érzett, ami a ritkán szellőztetett szobákban szokott lenni.

A páter kezet nyujtott Zoltánnak s kiment. Fáradtan huzta a lábát s szobájába érve, becsukta maga után az ajtót, letérdelt az imazsámolya elé, elmondott egy Miatyánkot, azután felállt, az iróasztalából kivett egy revolvert, rátette az éjjeli asztalára s levetkőzött. Az ágya szélén ülve felemelte a revolvert, mely a Zoltáné volt, megnézte benne a töltéseket, azután keresztet vetett magára és lefeküdt.

XXV.

Hajnalodott, a zivatar elmult odakünn s a hó nyugodtan, titokzatos némasággal hullt. A szobában még érzett a puskapor szaga s az orvos most teritette rá a halottra egész nyakig a takarót.

Az ágy ki volt huzva a szoba közepére, a villanylángok égtek s Zoltán ott állt az ágy fejénél és értelmetlenül nézte a két ismeretlen orvost, kiket a cselédség vert fel álmukból, itt valahol a közelben.

Egyik alacsony, nagyorru, kövér öreg zsidó volt, a másik egy halálfejü, magas, szőke fiatalember. Az öreg egykedvüen rakosgatta be müszereit egy kis hosszukás táskába s a fiatal orvos azon

tünődött, mig a villanylángok körtéit nézegette, hogy mi illik most tulajdonképpen? Szó nélkül elmenni ebből a nagyúri palotából, vagy itt maradni és várni? Végre abban állapodott meg, hogy nem marad itt, csak a cimét hagyja itt az inasnál, a honorárium végett. És ő is bepakolta a műszereit egy ugyanolyan kis fekete bőrtáskába, mint az öreg orvos.

Zoltán most ezeket a bőrtáskákat nézegette s ezekről eszébe jutott az az éjszaka, mikor az édesanyja meghalt. Akkor is ilyen zivataros novemberi éjszaka volt s a fakóhaju, fakóbajuszu öreg falusi orvos, ugyanilyen bőrtáskát lóbált kezében, mikor bejött a szobába. És mikor az anyja meghalt, a szótalan, különös fakó ember rátette kezét az ő vállára és ennyit mondott:

— A halál nem tragédia, csak a célnak bevégzése . . .

S a páter ott állt mellette. Az ágy lábánál a nőcselédek zokogtak s az öreg kertész egy kosár üvegházi virágot tett be az ajtón, a könyektől nem látott tovább menni. A páter ráhintette a virágokat az anyja takarójára s a gyönyörü szőkehajas fej sápadtan, örökre lecsukott szemmel feküdt a párnákon. A szobában vastag viasz-

gyertyák égtek, a fahajszinű agár ott feküdt az ágy előtt a levegőben a virágok őszi illata érzett és ő azt hitte, bele fog halni fájdalmába. De a páter ott volt mellette. S most soha többé nem lesz itt mellette...

Önkéntelenül előre jött s ránézett az orvosokra, mintha kérdezte volna:

— Mi lesz? Fel fog még ébredni?

— Ajánlom méltóságodnak, — szólt az öregebbik orvos, — hogy menjen át innen egy jól szellőztetett szobába. Nagyon sápadt.

Zoltán nem értette, hogy mit mond az orvos. Az inas ijedten, vörösre sirt szemmel tett-vett, kivitt egy veder jeget, mosdótálakat hordott ki s be, s Zoltán hallotta, hogy az öreg orvos valamit magyaráz az inasnak. Róla beszélt, meg a rendőrségről, ahol be kell jelenteni az esetet s valami rokonok után kérdezősködött. S azután azt látta, hogy az orvosok meghajtják előtte magukat s elmennek.

Zoltán egyedül marad a páterrel. Széket huzott az ágy mellé, leült s úgy nézegette a halott arcát. A sovány, barnásan sárga arc mozdulatlan nyugalommal feküdt a párnákon, szeme le volt csukva, de Zoltán minden pillanatban várta, hogy fel

fogja nyitni, hogy reá néz kedves szürke szemével és azt fogja neki mondani: Bocsásson meg, hogy ugy megijesztettem . . . Azután felkél, vidáman, mosolyogva, ugy, amint máskor is felkelt s bemennek az ebédlőbe, megreggeliznek, egy kicsit játszanak az agárral, azután beszélgetnek és ujságot olvasnak.

Azután . . . mi is lesz azután? Itt elveszitette gondolata fonalát s most egyszerre azt a vágyat érezte, hogy meg akarja szoritani a páter kezét. Leemelte róla a takarót s a véres ing láttára, hirtelen ismét ráteritette. — Meghalt! — mondta hangosan s felállt. Végigment a szobán, egyszer, kétszer, tizszer, huszszor s már azt se tudta, hol van, mit csinál, mi történt vele s a szoba közepén egyszerre összeesett.

Mikor felébredt, a szobájában feküdt s mellette Méda és Kund álltak.

Senki sem mert hozzá szólni, nem mertek tőle semmit kérdezni. Méda szó nélkül levette homlokáról a nedves törülközőt, másikat tett reá s Kund elhajtatott Borbélyhoz.

Délelőtt kilenc óra volt s Borbély még mélyen aludt. Kund bement hozzá a háló-

szobájába s megállt az alvó férfi ágya előtt. A szép, nemes vonású, barna arc nyugodtsága meghatotta Kundot. Férfias, szép piros szája nyitva volt s az izmos, barna mellkas emelkedése megremegtette a finom hálóing szövetét.

Kund leült az ágy mellé és kétségbeesetten nézte az alvó embert. Az éjjeliasztalon egy morfiumos üveg állt, abból itta ki a mély álmot az alvó.

— Micsoda nap ez? — kérdezte Kund félhangosan s ujjait rányomta halántékára, mely irtózatosan fájt. — Felköltsem, ne költsem? — kérdezte magában, de nem volt hozzá szive, hogy felköltse. — Egyéb jó ugy sincs az életben, mint ez a kis álom! — gondolta sóhajtva s elment, beült a kocsijába és csak dél felé jött vissza.

Borbély ekkor már benn ült a szalonban és elkészült reggelijével. A sonka és tojás érintetlenül állt az asztalon, csak a teáját itta ki s az ablak mellett szivarozott. A szürke eget nézte és a sürün, apró pelyhekben hulló havat és egyszerre az őrületnek bizonyos szimptomáját érezte magában . . . T. i.: már nehány perc óta nem volt vele tisztában és nem volt képes rájönni, hogy ki ő?

Egy tükör állt szemközt vele s amint véletlenül belepillantott, akkora és különös lökést érzett tagjaiban, hogy felállt és a félelemtől irtózva, menekült saját maga elől. Végig ment a szobákon, ismét visszajött és megállt a tükör előtt. A szivarját elhajitotta s kidülledt szemmel, idegenül, irtózva nézte saját magát.

— Ki vagyok én? — kérdezte önmagától hangosan és ugy érezte, mintha valaki állt volna a háta mögött s a két hosszu, fekete kezét körbe fonva körülötte, csak ebben a körben mozoghatott volna. A hátát hideg borzongatta meg s szeme előtt apró, tüzes csillagok forogtak, egy csodálatos, gömbszerü mélyedésben és távol, nagyon nagy távolságban hozzá.

Borbély azt az irtózatos fizikai fájdalmat érezte egy pillanatra, amit az érezhet, ki egy vonatnak ütközői közé kerül. A hidek verejték kiütött rajta s felkapta az asztalról a cognacos üveget és majdnem felét egy hajtásra kiitta.

Azután végigfeküdt a kanapén s Kund igy találta.

Kund fáradt, sápadt, elcsigázott volt és sóhajtva ült le.

— Ma már voltam itt egyszer, — szólt — de olyan jóizüen aludtál, hogy sajnáltalak felkölteni. Én nem aludtam semmit. Négy óra után feküdtem le s alig aludtam el, hét órakor felköltöttek. Irtózatos dolog történt. A páter az éjszaka agyonlőtte magát . . .

Borbély felugrott s az arca felismerhetetlenül eltorzult. Kund nem látta, a fáradságtól és fájdalomtól lehunyt szemmel ült s Borbély a fekete kezet ismét ott érezte maga körül s az apró csillagok még őrületesebben forogtak előtte, a félgömb mélyedése és távolsága nőtt és érezte, amint száll lefelé, szédül le a rettenetes mélységbe . . .

Kund arra nyitotta fel szemét, hogy Borbély nincs a szalonban s hogy a hálószoba ajtaját egy pillanat alatt magára csukta.

Kund fel akart állni, de képtelen volt megmozdulni. Tisztán érezte, hogy két rettenetes sulyu kéz a vállát nyomja lefelé, két másik kéz a karját, azután egy dördülést és egy zuhanást hallott . . . S utána csönd lett. Mire az ő idegei is fölmondták a szolgálatot.

(Vége.)

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

ÖSZK